

VADSTENA
KOMMUN

Översiktsplan för Vadstena kommun

Samrådshandling

Vadstena kommun

Postadress 592 80 Vadstena | Besöksadress Klosterledsgatan 35
Tel 010-234 70 00 | E-post planochbygg@vadstena.se
www.vadstena.se

Innehåll

Inledning	6
Vad är en översiktsplan?.....	6
En strategisk plan mot en hållbar framtid	6
Vägledande för efterföljande planering och beslut	6
En aktuell översiktsplan.....	6
Navigera i översiktsplanen	7
Om du upplever hinder	7
Process och dialog.....	7
Underlag till översiktsplanen.....	8
Planer och program som upphävs:.....	8
Medverkande.....	8
Utvecklingsinriktning	10
Vision och strategiska viljeinriktningar.....	10
Välkommen till Vadstena!.....	10
Vadstens identitet och dragningskraft	10
Trygga och goda boendemiljöer	10
Goda möjligheter till jobb, utbildning och service.....	10
Ett hållbart och robust samhälle.....	11
Strukturbild för utveckling	11
Regionalt perspektiv och mellankommunala frågor	11
Regional och mellankommunal samverkan	12
Samverkansområden för respektive statlig myndighet, region eller kommun ..	12
Arbetsmarknad och pendling.....	14
Hållbar utveckling i Vadstena kommun	15
Jämställdhet & jämlikhet	16
Klimatanpassning.....	17
De Globala målen för hållbar utveckling	17
Gestaltad livsmiljö och hållbart byggande	17
Mark och vattenanvändning -tematisk.....	18
Bostadsförsörjning	18
Demografisk utveckling.....	18
Efterfrågan på bostäder.....	18
Byggande för särskilda grupper	19
Marknadsförutsättningar	19
Viljeinriktning.....	20

Näringsliv och verksamheter	21
Besöksnäring och turism	21
Viljeinriktningar	22
Service	22
Kommersiell serviceplan	22
Viljeinriktning	24
Offentlig service och omsorg	24
Trafiksystem och mobilitet	26
Trafikmål för Vadstena kommun	27
Grönstruktur	29
Värdet av gröna områden	29
Kultur- och friluftsliv	32
Kulturlivet i Vadstena	32
Friluftsliv	33
Omberg och Tåkernområdet	33
Vättern	33
Vandringsleder	33
Cykelleder	34
Badplatser	34
Besöksanläggningar	34
Landsbygdsutveckling i strandnära läge – LIS	34
Kommunens utpekande av LIS	35
Riktlinjer för utveckling av LIS-områden	36
Areella näringar	38
Jordbruksmark – ett nationellt intresse	38
Ianspråktagande av jordbruksmark för bostäder	38
Vadstena i regionen	39
Utpekanden i översiktsplanen	39
Vadstena tätort	39
Andra markslag	40
Vadstenas bostadsbehov	40
Mark och vattenanvändning – geografisk	42
Vadstena stad	42
Stadsentréer	42
Grönområden och gröna stråk	42
Innerstaden	43
Ytterstaden	45
Ekängen, Skeppstad m.fl.	50

Nässjahalvön.....	52
Borghamn, Rogslösa, Skedet.....	54
Borghamn.....	54
Rogslösa.....	57
Skedet.....	57
Landsbygden med kyrkbyar och småorter.....	58
Lokalisering.....	58
Placering.....	59
Hänsyn och riksintressen.....	60
Viljeinriktning.....	60
Kulturmiljö.....	60
Riksintresse för kulturmiljövården.....	60
Kulturmiljöstrategi för Vadstena kommun.....	62
Friluftsliv.....	65
Riksintresse för friluftsliv.....	65
Riksintresse för rörligt friluftsliv.....	66
Nationella friluftsmål.....	66
Natur.....	67
Riksintressen för naturvården.....	67
Natura 2000.....	69
Naturminnen.....	70
Biotopskydd.....	70
Naturreservat.....	71
Naturvårdsprogrammet.....	71
Landskapsbild.....	71
Vatten.....	71
Riksintresse för yrkesfiske.....	72
Strandskydd.....	72
Sjöar, småvatten och våtmarker.....	73
Vattenkvalitet.....	74
Vattenskyddsområden.....	74
Vattentäkter.....	75
Teknisk försörjning och samhällsviktiga funktioner.....	75
Dricksvattenförsörjning.....	75
Avloppsrening.....	76
Energiförsörjning.....	76
Avfallshantering och återvinning.....	77
Dagvatten.....	78

Begravningsplats	78
Elektronisk kommunikation	78
Bredband.....	78
Internationella, nationella och regionala mål	79
Transportsystem	80
Regler för byggande vid allmän väg.....	80
Försvarsmaktens intressen	80
Riksintresse för totalförsvaret.....	80
Påverkansområden	81
Miljö, hälsa och säkerhet	83
Miljökvalitetsnormer	83
Genomförande	87
Bostäder	87
Verksamheter	87
Teknisk försörjning och samhällsviktiga funktioner	88
Resurser	88
Markägande och kommunal markpolitik.....	88
Exploateringens förutsättningar	88
Viljeinriktning	89

Inledning

Vad är en översiktsplan?

En strategisk plan mot en hållbar framtid

Översiktsplanen har en viktig roll som måldokument och anger inriktningen för den långsiktiga utvecklingen av den fysiska miljön med tidshorisonten år 2040.

Översiktsplanen syftar till att bidra till en hållbar samhällsutveckling som inte enbart ger miljömässig nytta utan även sociala och ekonomiska fördelar.

Planen samordnar olika sektorsintressen och underlättar kommunens planering och utbyggnad av exempelvis infrastruktur, service och bostäder. Översiktsplanen fungerar därmed som kommunens verktyg i den interna handläggningen och samordningen samt i dialogen med andra aktörer i samhällsbyggandet. Översiktsplanen fungerar också som plattform för kommunens medverkan i den regionala utvecklingsplaneringen.

Vägledande för efterföljande planering och beslut

Översiktsplanen är vägledande när kommunen upprättar detaljplaner eller prövar bygglov enligt plan- och bygglagen. Översiktsplanen ligger även till grund för andra beslut som kommunen eller andra myndigheter fattar avseende mark- och vattenanvändningen i kommunen.

Vid planering av den framtida mark- och vattenanvändningen ska kommunen förespråka en användning som i första hand beaktar allmänna intressen och därmed inte enskilda personers önskemål. Likaså ska det framgå vilken användning kommunen prioriterar vid avvägning mellan olika allmänna intressen.

Översiktsplanen är inte juridiskt bindande, men är ändå ett av kommunens viktigaste styrdokument genom att den skapar beredskap för framtida förändringar, samtidigt som den säkerställer olika typer av bevarandevärden inom kommunen.

En aktuell översiktsplan

Att ta fram en ny översiktsplan görs relativt sällan, sett bakåt i tiden har det skett ungefär vart tionde år. Översiktsplanen kommer att gälla under en lång tid framöver samtidigt som den översiktliga strategiska planeringen inom kommunen kommer att fortsätta. Det finns arbeten som pågår parallellt med översiktsplaneprocessen och frågor som inte är färdigutredda. Dessa utredningar, parallella processer och i översiktsplanen förslag till fortsatt arbete, är viktiga för att uppnå den önskade hållbara och positiva samhällsutvecklingen för Vadstena kommun.

Ett verktyg för att hålla översiktsplanen aktuell och uppdaterad är den så kallade planeringsstrategin som kommunfullmäktige tar ställning till 24 månader efter ordinarie val. I planeringsstrategin ska kommunen redogöra för om det har skett förändringar när det gäller planeringsförutsättningar av betydelse för översiktsplanens

aktualitet. Planeringsstrategin ska fokusera på om det finns delar av planen som behöver ändras. Genom att jobba kontinuerligt med strategin kan kommunen fånga upp de ändrade planeringsförutsättningar som sker och beskriva prioriteringar och satsningar i kommunens fortsatta översiktsplanering.

Navigera i översiktsplanen

I den här digitala översiktsplanen kan du hitta text, bilder, kartor och illustrationer. Du navigerar mellan planens olika delar genom att välja en av flikarna längst upp på sidan **1**. Under varje huvudrubrik **2** kan du läsa text **3** ihop med bild, karta eller illustration **4** som hjälper till att förklara översiktsplanen i sin helhet. Kartorna kan panoreras i sidled och har zoom verktyg **5**. Länkar i text som föregås av **⊕** knappen **6** används för att ändra innehållet i kartfönstret. Tryck sedan på det objekt du önskar veta mer om **7** och läs i popup rutan för information **8**.

Navigeringsknapparna i sidans nedre del **9** hjälper dig att snabbt gå till nästa eller föregående kapitel samt till den karta som är relevant för vart kapitel.

Översiktsplanen finns även sammanställd i ett löpande textdokument med tillhörande kartor. Dessa finner du på Vadstena kommuns webbplats.

Innehållet i den här översiktsplanen är anpassad för att läsas på en dator. Det går även bra att läsa den digitala översiktsplanen på en läsplatta eller i en mobiltelefon.

De redovisade kartorna i planen har som syfte att betraktas i ett övergripande sammanhang. Linjer och gränser ska inte läsas som exakta gränser, de är förslag på utvecklingsområden. Vid en kommande lovgivning/utredning genomförs en bedömning på det exakta läget för gränsen.

Om du upplever hinder

Om du upplever hinder i att ta del av den digitala översiktsplanen kan du kontakta oss antingen på e-post planochbygg@vadstena.se eller ring till kommunens växel på 010-234 70 00.

Process och dialog

Framtagandet av den nya översiktsplanen görs i enlighet med Plan- och bygglagen, med en tydlig demokratisk process med flera möjligheter för allmänhet, intresseorganisationer, näringsliv, föreningar och myndigheter att föra dialog och komma med synpunkter.

1. Projektplan

Arbetet påbörjades i november 2022 då kommunstyrelsen beslutade om en projektplan för framtagandet av ny översiktsplan för Vadstena kommun.

2. Tidig medborgardialog

En tidig dialog med medborgare, föreningar och näringsliv har genomförts under sommaren och hösten 2023, bland annat genom en digital enkät och möten. Medborgarna har bidragit med många idéer om hur Vadstena kan utvecklas. De synpunkter som framkommit i medborgardialogen och det engagemang som visats i frågorna, har varit till stor glädje och nytta i arbetet med översiktsplanen. Många synpunkter handlar om de fina boendemiljöerna som finns i kommunen och som är viktiga att bevara. Vättern, det rika kulturlivet, småskaligheten och närheten har lyfts fram som positiva kvaliteter.

3. Samråd

När kommunen har tagit fram ett första förslag till översiktsplan, en samrådshandling, får länsstyrelsen, berörda kommuner och regionala organ, kommunens invånare samt andra myndigheter och sammanslutningar lämna synpunkter på förslaget. Samrådet är till för att samla information och fånga upp synpunkter i ett tidigt skede av processen. Under samrådstiden finns planhandlingarna tillgängliga på kommunens webbsida, på biblioteket och på InfoCenter. Öppna informationsmöten kommer att hållas.

De synpunkter som inkommer sammanställs sedan i en samrådsredogörelse där kommunen redogör för hur synpunkterna tas om hand i det fortsatta planarbetet. Därefter kommer planförslaget att bearbetas.

4. Granskning

Efter genomförda bearbetningar ställs förslaget till översiktsplan ut en andra gång på så kallad granskning. Det är ytterligare ett tillfälle för alla berörda att lämna synpunkter på förslaget.

5. Antagande

Efter avslutad granskning av översiktsplanen sammanställs inkomna synpunkter och de sista justeringarna av översiktsplanen görs. Därefter kan planen antas av kommunfullmäktige och sedan är den gällande.

Underlag till översiktsplanen

Här kommer de dokument som har varit ett relevant underlag till översiktsplanen presenteras.

Planer och program som upphävs:

- Översiktsplan för Vadstena kommun, 2013
- Fördjupad översiktsplan för Vadstena stad, 1989 (sid. 32-49, 54-55). Resterande delar upphävdes i samband med antagandet av översiktsplanen från 2013
- Vindkraft Vadstena, 2010 (tematiskt tillägg till kommunövergripande översiktsplan)

Medverkande

Projektgrupp:

- Anna Säfström, Plan- och bygglovschef

VADSTENA
KOMMUN

- Nasos Alexis, Planarkitekt och GIS-samordnare
- Petter Frid, Stadsarkitekt
- Karin Schalin, Samhällsplanerare
- Rebecka Bäck, Samhällsbyggnadschef

Utöver projektgruppen har många tjänstepersoner inom Vadstena kommun deltagit och bidragit i arbetet med framtagandet av översiktsplanen utifrån sina ansvarsområden och professioner.

Politisk styrgrupp (kommunstyrelsens arbetsutskott):

- Peter Karlsson (M)
- Karolina Hoff (S)
- Frida Edholm (K)
- Kristina Carlsson (M)
- Dag Källman (V)

Politisk referensgrupp:

- Dessie Forsén (S)
- Bo Johansson (C)
- Kennerth Sjösten (KD)
- Bengt-O Petersson (K)
- Tommy Kennberg (MP)
- Roland Sjödal (S)
- Björn Sandberg (S)
- Filip Manfredsson (M)

Utvecklingsinriktning

Vision och strategiska viljeinriktningar

Välkommen till Vadstena!

Vadstena sjuder av liv och erbjuder trygga och goda boendemiljöer samt möjligheter till jobb, utbildning och service. I Vadstena är det lätt att göra hållbara val och den kommunala verksamheten är drivande i utvecklingen mot ett robust samhälle. Tillsammans med näringslivet skapas här många attraktiva arbetstillfällen och hållbart företagande. Landsbygden och dess orter utvecklas i harmoni med det öppna landskapet, sjöarna Vättern och Tåkern samt Omberg. Kultur- och naturmiljöerna är en nyckel till att stärka Vadstenas identitet och dragningskraft. Utveckling av dessa tillför ett mervärde för såväl kommuninvånare som besökare.

Vadstena har alltid varit en plats att förundras över, besöka, återkomma till, trivas och stanna i. Här finns engagerade och kreativa människor och företag som inspireras av historien för att skapa framtiden. Det betyder ofta att vi utvecklar och förädlar det vi redan har men ibland även att vi vågar testa nya, oväntade saker. Vi blir starkare tillsammans och samarbetar såväl inom kommunen som utåt med våra grannkommuner och aktörer i regionen.

För att uppnå önskad utveckling presenteras tio strategiska viljeinriktningar inom fyra områden för vilka översiktsplanen utgår och förhåller sig till enligt nedan.

Vadstenas identitet och dragningskraft

- Värdefulla natur- och kulturmiljöer ska bevaras, användas och utvecklas och ses som en resurs i samhällsutvecklingen
- Platser och stråk ska utvecklas med fokus på barn, unga, äldre och andra prioriterade grupper.

Trygga och goda boendemiljöer

- Möta bostadsefterfrågan och säkerställa tillgången på goda bostäder.
- Utveckla våra samarbeten och samverka för att planera och bygga rätt på ett varsamt och hållbart sätt.
- Prioritera bostadsbyggande och platsutveckling som gör oss attraktiva för rekrytering, investeringar och etableringar.

Goda möjligheter till jobb, utbildning och service

- Kommunen ska vara delaktig och ta ansvar för näringslivsutveckling och främjandet av företagsklimatet.
- Möjliggöra för service för boende, besökare och företag.

Ett hållbart och robust samhälle

- Nyttja den mark som vi tar i anspråk på ett effektivt och hållbart vis.
- Verka för hållbar utveckling och hållbara kommunikationer i kommunen.
- Planera långsiktigt och tillsammans med andra viktiga aktörer för att effektivt möta effekterna av klimatförändringarna.

Strukturbild för utveckling

Strukturbild för utveckling ger en övergripande bild över vad som anses viktigast för kommunen kopplat till mark- och vattenanvändningen. Strukturbilden redovisas med breda penseldrag och är i vissa fall generaliserade. Kapitlet *Mark- och vattenanvändning* är en fördjupning av strukturbilden och redovisar mer detaljerat den planerade utvecklingen.

- Bebyggelsen styrs av Vättern, Tåkern, Omberg samt slättbygden där bebyggelsen är samlad i grupper som tydligt framträder i landskapet.
- Befolkningen är som mest koncentrerad i och kring Vadstena stad som är kommunens enda tätort. Vadstena stad utvecklas och stärks med ökad stadsmässighet och utbyggnadsmöjligheter. Nya utbyggnadsområden koncentreras innanför förbifarten med en buffertzona mot trafiken.
- Norr om Vadstena stad föreslås tre områden. Ekängen strax norr om campingområdet Skeppstad och södra Norrsten invid kommungränsen till Motala kommun.
- Nässja udde och Järnevid har flera utpekade områden för möjlig bostadsutbyggnad. Främst områden med närhet till Vättern och befintlig bebyggelse.
- Borghamn, Rogslösa och Skedet utgör tillsammans en attraktiv bebyggelse- och servicenod intill Ombergs fot. Orterna har olika karaktärer som bör bevaras och utvecklas medan kopplingarna dem emellan bör stärkas.
- På landsbygden finns flera kyrkbyar och småorter. De flesta ligger i anslutning till någon av länsvägarna mellan Vadstena Stad och Motala, Skänninge, Väderstad eller Ödeshög. Bebyggelseutveckling ska även här vara möjlig, men med hänsyn till platsens identitet, särart och förutsättningar.

Regionalt perspektiv och mellankommunala frågor

Vadstena kommun är belägen på nordöstra sidan av Vättern och gränsar till Motala, Ödeshög, Mjölby, Hjo och Karlsborgs kommuner. Utöver grannkommunerna har även Linköping viktiga regionala målpunkter för Vadstena kring vilka samverkan behövs. Vadstena kommun tillhör Region Östergötland och Länsstyrelsen i Östergötland.

Region Östergötland arbetar med den regionala utvecklingsplaneringen i länet och ansvarar för den Regionala utvecklingsstrategin (RUS) som innehåller strategier för

den regionala utvecklingen med perspektiv fram till år 2040. Regionen har även ett pågående arbete med att ta fram en Rumslig strategi vilket görs i nära samverkan med Östergötlands 13 kommuner.

Den rumsliga strategin består av strukturbilder i tre skalnivåer med ett antal tillhörande planeringsprinciper. Principerna innehåller prioriteringar för att nå utvecklingsstrategins mål om goda livsvillkor i Östergötland och strukturbilderna visar hur principerna kan tolkas i skalnivåerna: regional nivå och närgeografi, samt storregional nivå. Rumslig strategi för Östergötland är styrande för Region Östergötland och vägledande för Östergötlands kommuner i framför allt deras fysiska planering, samt för statliga myndigheter där det är relevant att beakta utvecklingen av de rumsliga strukturerna i länet.

Regional och mellankommunal samverkan

Förutom samordning med angränsande kommuner är även behovet av samverkan i ett bredare regionalt perspektiv en viktig fråga. Idag finns utarbetade samarbetsformer med grannkommuner och regionala nätverk inom flera olika områden och förvaltningar. Översiktsplanen handlar i första hand om mark- och vattenanvändning och hur den byggda miljön ska utvecklas, men då nästan alla samhällsfrågor har en geografisk dimension så är översiktsplanering i samarbete med grannar och regionen också ett sätt att grundlägga andra former av samarbeten.

Nedan anges de teman och sakfrågor som Vadstena kommun anser är särskilt viktiga att samarbeta kring ur ett mellankommunalt och regionalt perspektiv och som berör flera parter.

- Mobilitet och trafikinfrastruktur
- Teknisk infrastruktur: elnätscapacitet, vatten och avlopp
- Kompetensförsörjning
- Bostadsförsörjning
- Vättern som dricksvattentäkt
- Anläggningar och besöksmål
- Vindkraft
- Hälso- och sjukvård

Samverkansområden för respektive statlig myndighet, region eller kommun

Nedan följer en sammanställning över viktiga samverkansområden utifrån funktionella samband, geografi och de olika aktörernas roll. Sammanställningen är inte uttömmande utan kan även omfatta andra samarbeten och avtal. Syftet här är att koncentrera redovisning till de områden som innebär eller kan kopplas till planering och utveckling av den fysiska miljön.

Länsstyrelsen i Östergötland

- Riksintressen

VADSTENA
KOMMUN

- Kulturmiljö och arkeologi
- Strandskydd
- Energi och klimat
- Vindkraft/större solcellsanläggningar
- Naturvård
- Krisberedskap

Trafikverket

- Mobilitet och trafikinfrastruktur
- Cykelleder
- Turistväg

Region Östergötland

- Regional utveckling, kompetens- och bostadsförsörjning
- Hälso- och sjukvård
- Näringslivetableringar
- Besöksnäring och turism, cykelleder och turistväg
- Kollektivtrafik, mobilitet och trafikinfrastruktur
- Serviceplanering
- Kultur

Motala kommun

- Mobilitet och trafikinfrastruktur
- Näringsliv och arbetsmarknad
- Besöksnäring och turism
- Vättern
- Vattenförsörjning och avlopp
- Räddningstjänst
- Vindkraft/större solcellsanläggningar

Mjölby kommun

- Mobilitet och trafikinfrastruktur
- Näringsliv och arbetsmarknad
- Besöksnäring och turism
- Vattenförsörjning
- Vättern
- Tåkern
- Vindkraft/större solcellsanläggningar

Ödeshögs kommun

- Mobilitet och trafikinfrastruktur
- Näringsliv och arbetsmarknad

VADSTENA
KOMMUN

- Besöksnäring och turism
- Omberg, vandringsstråk och cykelleder
- Vättern
- Tåkern
- Vindkraft/större solcellsanläggningar

Linköpings kommun

- Mobilitet och trafikinfrastruktur
- Kompetens- och bostadsförsörjning

Hjo kommun

- Vättern som dricksvattentäkt
- Besöksnäring och turism (båt)

Karlsborgs kommun

- Vättern som dricksvattentäkt
- Besöksnäring och turism (båt)

Arbetsmarknad och pendling

God tillgång på arbete med ett aktivt och behovsstyrt bostadsbyggande i kommunen är viktigt för att få en hållbar pendling att fungera där resor sker både in till Vadstena kommun och ut mot dess omvärld.

Med stärkta förbindelser mot Mjölby för vidare resor till Linköping, Stockholm och Göteborg finns tillgänglighet till en mycket stor arbetsmarknad knuten till de arbeten som möjliggör för hemmaarbete någon eller flera dagar i veckan.

Vadstena kommuns arbetsmarknad delas till viss del med Motala, drygt 600 personer pendlar mellan kommunerna i båda riktningarna. Pendling sker också till flera andra orter, både i och utanför kommunen, bland andra Mjölby, Linköping eller mellan Borghamn och Ödeshög.

För att erbjuda bra boenden och en bred arbetsmarknad krävs goda kommunikationer. Ur miljösynpunkt är kollektiva färdmedel att föredra, antingen med samåkning eller via kollektivtrafik.

Vadstena har kollektivtrafik som går mellan Vadstena-Motala, Vadstena-Skänninge och Vadstena-Linköping. Därifrån går det att åka vidare med Östgötapendeln mot Mjölby, Norrköping och Tranås. Förbindelsen till Linköping är en pendlingsbuss för bosatta i tätorten med direktförbindelse till Linköping, en på morgonen och en tillbaka på eftermiddagen. Det ger Vadstena goda förutsättningar att locka folk till kommunen för bostad med möjlighet till arbete på annan ort.

Vägstrukturen är god med bra förbindelser till Ödeshög, Motala och Skänninge-Mjölby. Cykelvägnätet är relativt bra med många landsvägar att tillgå. Inom Vadstena

VADSTENA
KOMMUN

stad är cykelnätet väl utbyggt och en cykelväg är under uppbyggnad från Vadstena till Motala.

Här visas antalet arbetspendlare till och från Vadstena kommun till respektive ort. Kartan är baserad på statistik från 2021. Senaste siffrorna från 2021.

	2019			2020			2021		
	ut	in	total	ut	in	total	ut	in	total
Stockholm	48	18	66	38	10	48	30	13	43
Ödeshög	46	54	100	44	54	98	51	59	110
Boxholm	18	23	41	19	17	36	19	14	33
Linköping	292	90	382	308	85	393	323	89	412
Norrköping	31	16	47	37	8	45	40	8	48
Motala	584	736	1320	545	756	1301	561	734	1295
Mjölby	363	235	598	366	228	594	380	223	603
Tranås	9	12	21	7	9	16	10	4	14
Summa			2575			2531			2558

Pendlingsstatistiken avser arbetspendling till och från Vadstena kommun (2021).

Gymnasiependling

I Vadstena kommun finns ingen gymnasieskola och gymnasieelever behöver i regel resa med buss eller tåg till och från en grannkommun. De största flödena för gymnasiependling över kommungräns är till och från Motala (94 elever), Linköping (57 elever) och Mjölby (35 elever), enligt siffror för 2023. Gymnasiependling förekommer till och från andra orter, men i mycket mindre utsträckning.

Hållbar utveckling i Vadstena kommun

Vadstena kommuns framtida utveckling ska ske inom ramarna för hållbarhet. Det inkluderar sociala, ekologiska och ekonomiska perspektiv. De tillämpas i mån om att säkerställa ett gott liv för alla även kommande generationer.

Förutom miljö- och klimatfrågor är god folkhälsa ett viktigt mål som genomsyrar den kommunala planeringen. Folkhälsan påverkas av många faktorer allt från individens valmöjligheter, demokratiska rättigheter till den fysiska miljön. Hälsa kan påverkas till det bättre genom förändring av den fysiska miljön.

VADSTENA
KOMMUN

Visar de 17 Globala målen.

Jämställdhet & jämlikhet

Jämställdhet & jämlikhet syftar till att minska skillnaden mellan människors levnadsvillkor så som att minska skillnaden mellan kvinnor och män samt minska drastiska ekonomiska skillnader. Möjligheten att på jämlika villkor vara en del av samhället. Eftersom samhällsplaneringen påverkar den fysiska miljön och därmed även människors liv är det av stor vikt att planeringen gynnar människors olika behov. Bostadsbehovet ser väldigt olika ut beroende på var i livet man befinner sig, vilken livsstil man lever och vilka ekonomiska förutsättningar man har. Därför är det viktigt att det finns ett varierat bostadsutbud med olika bostadstyper, storlekar och upplåtelseformer. Med möjlighet att bosätta sig på landsbygden, i en ort eller i staden.

I översiktsplanen pekas en bostadsutveckling ut på nästan alla orter och kommunen är positiv till att det byggs bostäder på landsbygden. I riktlinjerna för bostadsförsörjningen anges att kommunen ska arbeta för ett bostadsutbud med blandade bostadstyper och upplåtelseformer.

En aspekt som ofta nämns i samhällsplaneringen tillsammans med jämställdhet är trygghetsaspekter som fokuserar på den upplevda tryggheten vid vistelser utomhus när det är mörkt. Till exempel, att planera för att gång- och cykelvägar, parker, parkerings- och busshållplatser har tillräckligt god belysning, att det inte finns några buskage i närheten som skapar dolda ytor eller att platser inte upplevs som ödsliga.

Det är även viktigt att samhällsplaneringen gynnar spontana möten mellan människor med olika förutsättningar i en kommun. Det kan handla om att skapa mötesplatser där människor med både lika och olika erfarenheter kan mötas. Till exempel inom föreningslivet, i parker eller grönområde, på ett fik eller en restaurang. Integration i samhällsplanering kan även handla om att bostadsområden möjliggör för att personer från "livets olika faser" och med olika erfarenheter kan bo i samma område eller att olika bostadsområden länkas samman genom gång- och cykelvägar så att det är lätt att förflytta sig mellan områdena.

Klimatanpassning

Klimatanpassning innebär att skapa resiliens i samhällen. Menat att vidga åtgärder för att möjliggöra mindre påverkan med förhoppning att undanröja de negativa klimateffekter som finns i dagens samhälle och inte kan förhindras i framtiden. Klimatanpassning kan därför innebära att ta vara på de möjligheter som uppstår i samband med att klimatförändringar sker. I sin helhet innebär klimatanpassning att planera för dagens situation med kommande generationer i åtanke. Fastän att anpassning sker idag kommer fortsatt sådan krävas i framtiden.

Den långsiktiga utvecklingen av klimatanpassning kräver ett nytt perspektiv med innovativa nya lösningar för att använda det som är tillgängligt i vår närmiljö. Klimatanpassning krävs för att minska utsläppen och rusta samhället för effekterna som medföljer vid ett förändrat klimat. Genom klimatanpassning minskar sårbarheten för klimatrelaterade risker. Anpassning kan ske genom fysiska åtgärder och/eller tekniska lösningar för att förebygga skador, minska risker för försämrad hälsa, stötta den biologiska mångfalden och naturmiljön, ta vara på nya möjligheter och minimera lidandet för människa och djur samt anta ett kostnadseffektivt perspektiv genom att se på omvandlingen långsiktigt.

De Globala målen för hållbar utveckling

De Globala målen för hållbar utveckling, även kallade för Agenda 2030, finns för att uppnå miljömässig, social och ekonomisk hållbarhet till år 2030. Världens ledare enades år 2015 om Agenda 2030 bestående av 17 Globala mål och 169 delmål som tillsammans vägleder arbetet mot att minska ojämlikheter och avskaffa extrem fattigdom. Efter att Agenda 2030 lanserats i Sverige har myndigheter, föreningar, kommuner, regioner, näringsliv etcetera integrerat de Globala målen i sina verksamheter. Det gör att arbetet på lokal nivå har stor inverkan och betydelse för att nå målen.

Många gånger arbetar flera av målen för varandra. När till exempel ekosystem och marina resurser (mål 14) hanteras varsamt gynnas mål 13, att bekämpa klimatförändringarna.

Gestaltad livsmiljö och hållbart byggande

Arbetet med gestaltad livsmiljö är ett tillsammansarbete som inbegriper det mesta inom samhällsbyggandet, både stadsmiljöer, landsbygder och de funktionella relationerna dem emellan. Ett aktivt arbete med gestaltad livsmiljö ska uppnås genom att:

- hållbarhet och kvalitet inte underställs kortsiktiga ekonomiska överväganden
- kunskap om arkitektur, form och design utvecklas och sprids
- det offentliga agerar förebildligt
- estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden tas till vara och utvecklas
- miljöer gestaltas för att vara tillgängliga för alla
- samarbete och samverkan utvecklas, inom landet och internationellt.

Mark och vattenanvändning -tematisk

Bostadsförsörjning

Översiktsplanen föreslår lämpliga lägen för bostadsbyggande i alla delar av kommunen, både i Vadstena stad, i våra mindre orter, i LIS-områden och på landsbygden. Målet är att kommunen ska växa på ett hållbart sätt, oavsett om det är i tätort eller på landsbygd. Kommunens förhållningssätt är att nyttja och stärka de kvalitéer som redan finns idag i de områden som pekats ut.

Demografisk utveckling

Vadstena kommun beräknas växa till 2040. Med hur mycket är svårt att säga men utifrån byggande och inflyttning under de senaste 10–15 åren uppskattas kommunen i sin planering framåt behöva tillse tillgång på 1000 nya bostäder under de kommande 15–20 åren. Utifrån en fördelning av bostäder för Vadstena stad respektive landsbygd och beräknade hushållsstorlek skulle bostadstillskottet innebära ungefär 1500 nya invånare i staden och 400 nya invånare på landsbygden. Redan idag har kommunen en relativt god planberedskap med möjliga bostäder i antagna och pågående detaljplaner som inräknas i ovanstående.

Befolkningen i Borghamn, Skedet och Rogslösa samt på landsbygden har under många år minskat. I Borghamn, Skedet och Rogslösa bor cirka 5 % av alla invånare i kommunen, runt 400 personer, och trenden pekar på en fortsatt minskning av de som bor permanent i området. Däremot är områdets attraktivitet för rekreation och friluftsliv stor och andelen sommarboenden i området ökar. I och runt Nässja och Järnevid har bebyggelsen ökat på senare år och tidigare fritidshus har där det är möjligt byggts om till permanentbostäder. Sammantaget bor cirka 90 personer här permanent.

För att vända utvecklingstrenden i orterna och på landsbygden krävs åtgärder som gör det attraktivt att bo och leva där. Av erfarenhet vet vi att det kräver att alla hjälps åt, lokala krafter såsom föreningar och näringsliv tillsammans med kommunen och regionen.

Tidigare utveckling visar att det vid utbyggnad av större bostadsprojekt har skett en befolkningsökning men som efter 10–20 år fallit tillbaka igen. Nuvarande ökade bostadsplanerings- och byggtakt i Vadstena ser ut att kunna ge en liknande befolkningsökning. Vad som sker under 10–30 års sikt återstår dock att se.

Över tid sker en utglesning där befolkningmängden inte följer storleken i bostadsbeståndet. Tydligt blir att kommunen behöver bygga för att inte krympa, inte bara vad gäller befolkningmängd utan även vad gäller sammansättning. Nybyggnation skapar en ökad inflyttning av människor i olika åldrar.

Efterfrågan på bostäder

Kommunen bör möjliggöra för olika former av småhus och lägenheter i attraktiva lägen i Vadstena stad och området Borghamn-Rogslösa-Skedet, Nässjahalvön samt längs stråket mot Motala då efterfrågan att bygga bedöms vara som störst här.

Nya områden föreslås mellan Vadstena och Motala där det finns tillgång till kollektivtrafik och, när färdigställd, cykelbana för pendling till arbete.

Bostadsefterfrågan är störst i Vadstena stad, uppskattningsvis sker här 80–95 % av det totala byggandet i kommunen. I de mindre orterna och landsbygden sker cirka 5–10 % av totalt byggande i kommunen.

Byggande för särskilda grupper

Särskilda grupper utgörs av dem som har svårt att konkurrera på den ”vanliga” bostadsmarknaden och består av bland annat äldre, unga vuxna, nyanlända och personer med funktionsvariationer. Kostnaderna för att bo i nyproducerade hus eller lägenheter är hög i hela Sverige vilket även gäller för Vadstena och dessa särskilda grupper blir därför beroende av de lagstadgade stöd som främst kommunen ansvar för samt en rörlighet på bostadsmarknaden som genom flyttkedjor tillgängliggör de billigare bostäder i det befintliga äldre beståndet. Problemen för grupperna förvärras ofta av bostadsbrist men trots att de i kommunen finns en efterfrågan på bostäder skattas bostadsbristen vara låg och på en lägre nivå än i riket och regionen.

Fram till 2040 beräknas gruppen kommuninvånare över 80 år öka. Många av de äldre kommer att bo kvar i sitt nuvarande boende med möjlighet till stöd i hemmet genom bostadsanpassningar och hemtjänst. En del kommer att behöva flytta, oftast från den egna villan in till en lägenhet såsom ett trygghetsboende eller få plats i ett omsorgsboende. Kommunens två omsorgsboenden bedöms inom kommande 5-15 år inneha ett behov av att renoveras eller ersättas och det framtida behovet av gruppboende såväl som serviceboende bedöms öka.

För att underlätta för personer som har svårt att få en bostad på bostadsmarknaden nyttjar Vadstena kommun hyresgarantier respektive uthyrning av andrahandslägenheter. Kommunen erbjuder även biståndsinsatser för att söka eget boende och arbetar vräkningsförebyggande tillsammans med bland annat VFAB.

Att hitta ett systematiskt sätt att arbeta för att förebygga hemlöshet över tid har varit svårt i Vadstena. Behoven generellt är små och handlar ofta om enstaka personer samt har varierat över tid. VFAB, socialtjänsten och andra berörda förvaltningar arbetar kontinuerligt för att bättre kunna förutse och möta de behov som uppstår.

Vadstenas mottagande av flyktingar varierar och är starkt påverkat av oförutsägbara omvärldsfaktorer men även av politik som förs på nationell nivå. Boende för dessa erbjuds huvudsakligen i VFABs lägenheter. Den låga vakansgraden och efterfrågan på hyresbostäder i hyresbeståndet medför att det ibland kan vara svårt att tillgå lägenheter, särskilt smålägenheter.

Marknadsförutsättningar

Vadstena får, genom sitt läge i en stark region, byggmässig draghjälp av de större kommunerna i regionen vid högkonjunkturer, men är samtidigt känsligt för konjunkturedgångar. Bostadsbeståndet ökar gradvis och har så gjort sedan 1950-talet men samtidigt glesas befolkningen ut inom densamma.

En rimlig strategi för Vadstena är att ha en beredskap för efterfrågan såväl som en vikande efterfrågan på tomter och bostäder. I konjunkturuppgångar kan det innebära att ha en plan- och planeringsberedskap och att vara beredd på att i en större omfattning överlåta framdriften av byggprojekt åt privata aktörer. I lågkonjunktur är det däremot kanske bättre att, i den mån den kommunala ekonomin tillåter, ta ett större ansvar och främja ett bostadsbyggande genom en större delaktighet vid planläggning och exploatering, reglering av prissättning på mark, marknadsföring och byggande via det kommunala bostadsbolaget.

Viljeinriktning

- Kommunen har ett aktuellt bostadsförsörjningsprogram med riktlinjer och åtgärder.
- Ha en god planberedskap och en beredskap som möjliggör en effektiv bostadsutbyggnad.
- Utveckling av redan ianspråktagen mark och planlagd mark ska prioriteras.
- Kommunen främjar ett byggande i hela kommunen med särskild prioritet på Vadstena stad, i strategiska lägen som Borghamn-Skedet-Rogslösa, på Nässjahalvön samt längs stråket mot Motala.
- Komplettera bostadsbeståndet, exempelvis i markanvisningar på kommunal mark, för att skapa flyttkedjor och möjliggöra för goda och hållbara livs- och boendemiljöer för olika skeden i livet.
- Genomföra nybyggnation eller renovering för att säkerställa ändamålsenliga vårdplatser på kommunens äldreboenden.
- Möta behovet av ytterligare bostäder för personer med funktionsvariationer under de kommande 20 åren.
- Tillskapa fler lägenheter som är anpassade för äldre i Vadstena stad under de kommande 10 åren samt utreda möjligheterna att tillskapa bostäder lämpade för äldre i Borghamn.
- I samarbete med VFAB utreda och verka för att åstadkomma billiga bostäder, genom nybyggnation eller genom en utveckling av befintliga bostäder.
- Stödja en nyproduktion av bostäder som bidrar till att möta efterfrågan. Exempelvis bör en avvägning mellan kostnader, kvalitet och målgrupp göras i förhållande till efterfrågan och attraktivitet så att rätt projekt byggs på rätt plats.
- Tillsä att det finns tillgängliga villatomter i attraktiva lägen.
- Marknadsföra Vadstena kommun som en attraktiv boendekommun.
- Markägare och privata bostadsutvecklare förmås att i högre grad utveckla egen mark genom samarbeten med kommunen i tidiga skeden i syfte att utforma väl avvägda och attraktiva detaljplaner.
- Tillsammans med Regionen, Trafikverket, Östgötatrafiken med flera verka för bättre service och infrastruktur som stärker attraktivitet och möjligheter att leva hållbart i hela kommunen.
- Värdefulla natur- och kulturmiljöer ska bevaras, användas och utvecklas och ses som en resurs i samhällsutvecklingen. Det innebär att värdefulla grönytor och

VADSTENA
KOMMUN

kulturmiljöer värnas, här är vi restriktiva, försiktiga och där det bedöms olämpligt avstår från exploatering.

Näringsliv och verksamheter

Ett livskraftigt näringsliv som erbjuder människor arbetstillfällen och lägger grunden för skatteintäkter är av avgörande betydelse för att skapa attraktiva och hållbara samhällen. Kommunen vill stödja näringslivets utveckling genom att verka för ett gott företagsklimat. Hållbarhet och samverkan är utgångspunkten för kommunens arbete.

Vadstena är en mindre kommun som ligger i en expansiv tillväxtregion och är en del i en större arbetsmarknad. Region Östergötland har det övergripande ansvaret för tillväxtpolitiken och samordnar regionens företagsfrämjande organisationer för att underlätta en hållbar utveckling.

Vadstenas näringsliv präglas av entreprenörskap och en levande småföretagaranda. Här finns fler företagare per invånare än riksgenomsnittet och goda förutsättningar för företagande. Historien vittnar om att många inspirerats till stora drömmar här, och förverkligat dem.

Av de cirka 950 registrerade arbetsställena (2023) är hälften enskilda firmor och hälften aktiebolag, många fåmans företag. Flest verksamheter är registrerade som jordbruk & skog, handel & service och industri & teknik.

Besöksnäringen och kulturen är i Vadstena en profilerande del av näringslivet och det lokala turismutbudet bidrar starkt till platsens attraktivitet och varumärke. De största företagen sett till nettoomsättning och antal anställda finns bland kommunens internationella industriföretag, starkt påverkade av den globala marknaden och omvärldshändelser.

Vadstena kommun har en relativt stor daglig arbetspendling både in och ut ur kommunen. Många uppskattar Vadstena stads kvalitéer som bostadsort, där trygghet, en levande stadskärna, aktivt föreningsliv och bra grundskola stärker platsens attraktivitet. Inom de kommande åren kommer fler ges möjlighet att flytta hit genom möjliggörande av nybyggnationer av olika typer av bostäder inom olika exploateringsprojekt.

Besöksnäring och turism

Vadstena utgör ett av de större och mer mångsidiga turistmålen i Sverige med unika attraktioner, kulturevenemang, en variationsrik och vacker natur, bra boende, bra restauranger samt en väl ansedd handel. De flesta företeelser i Vadstena som är av värde för de bosatta bidrar också till kommunens attraktivitet för besökare under kort och lång tid. Vadstena stad är centrum i en kulturbygd med några av länets viktigaste besöksmål med stort antal årliga besök. Till exempel Klosterkyrkan, Vadstena slott och Sancta Birgitta klostermuseum men även innerstaden och dess centrum med stråket utmed Storgatan och torgen samt Hamnområdet. I Vadstena stad finns flera hotell och boendemöjligheter. Boendeanläggning finns i Borghamn.

Landsbygden med slätten, Omberg, Tåkern och Vättern erbjuder attraktiva mål med kulturbygd och naturupplevelser. I samarbete med regionala och statliga aktörer

VADSTENA
KOMMUN

arbetar kommunen med vandringsleder och leder för cykelturism. Sådana satsningar medför behov av möjligheter till mat och logi även utanför staden. Bed & Breakfast och liknande boenden kan även utgöra komplement till jordbruksnäringen.

Besöksnäringen spelar en allt större roll för kommunens näringsliv. Besöksnäringen ger i storleksordningen 150 arbetstillfällen (årssysselsatta). Vadstena kommun driver inga anläggningar utan har överlåtit detta till det lokala näringslivet. Vissa delar av infrastrukturen för besökare kan dock vara en angelägenhet för kommunen med gästhamnen som ett exempel. För att erbjuda en attraktiv helhet behövs ett långsiktigt samarbete kring marknadsföring och utveckling av bland annat besöksmål i området. I samband med eventuella planer på att omvandla länsväg 919 till turistväg ser kommunen möjligheter till ytterligare satsningar inom turistbranschen.

Med genomtänkta insatser inom olika områden kan man med besöksnäringen skapa och behålla arbeten, stärka den kommunala ekonomin samt förbättra serviceutbudet för både besökare, boenden och företagare i kommunen.

Besökare och turister bryr sig sällan om kommungränser. Vadstena ingår i ett större besöksområde där attraktiva besöksmål i närgeografin även stärker turismen i Vadstena. Fortsatt samarbete och samverkan med närliggande kommuner, regionen, entreprenörer och ideella krafter är därför värdefullt.

Viljeinriktningar

- Kommunen har ett aktuellt näringslivsprogram.
- Verkar för stärkt samverkan mellan näringslivet och skolan.
- Tar fram en etableringsstrategi i samverkan med regionen.
- Utveckling av redan ianspråktagen mark och planlagd mark ska prioriteras och genomföras.
- Har fortsatt bra mark- och planberedskap för industri- och handelstomter med flexibilitet för att kunna tillvarata etableringsförfrågningar.
- Kommunen ska ha särskilt fokus för verksamhetsutvecklingen i Vadstena stad och i Borghamn.
- Har en väl fungerande myndighetsutövning.
- Aktivt samarbeta med närliggande kommuner, regionen, entreprenörer och ideella krafter inom turism- och besöksnäringen.

Service

Kommersiell serviceplan

För att en plats ska vara attraktiv för boende, besökare och företag behövs en grundläggande nivå av kommersiell service. Det handlar om att det ska gå att få en fungerande tillvaro och vardag avseende tillgänglighet till dagligvaror, drivmedel, betaltjänster, apoteksvaror och paketutlämning. Offentliga aktörer som kommunen och regionen kan påverka förutsättningarna för tillgänglighet på olika sätt.

Region Östergötland (2021) har i uppdrag från regeringen att ha ett regionalt serviceprogram. Serviceprogrammet pekar ut orter eller noder viktiga för god

tillgänglighet till service och kollektivtrafik, samt lyfter fram prioriteringar och insatser av stöd som främjar företagande, samverkan med kommuner och rumslig planering. En kommun måste ha en serviceplan för att stöd kopplade till kommersiell service till kommunen eller företag i kommunen ska beviljas.

I Vadstena är serviceplanen inarbetad i översiktsplanen för att få ett sammanhang med övergripande lokalisering och framtida utveckling av mark- och vattenanvändning. I arbetet med serviceplanering framkommer möjligheter för kommunen att genomföra insatser som påverkar tillgänglighet till offentlig och kommersiell service och att planera för kommunens långsiktiga utveckling.

Tillgång till grundläggande service för boende, besökare och företag är en viktig del i arbetet med att skapa attraktiva livs- och boendemiljöer. Att skapa tillgänglighet till kommersiell service som dagligvaror, drivmedel, betaltjänst, apoteksvaror, post- och paketservice är av vikt för att människors vardagsliv ska fungera. Den kommersiella servicen är ett viktigt komplement till den offentliga service som finns tillgänglig för alla kommunens invånare oavsett var i kommunen man är bosatt. Förutom biblioteksfilial, förskola, LSS-boende som har etablerats utanför Vadstenas stad, verkar den offentliga servicen dagligen genom hemtjänst, skolskjuts, bostadsanpassningar och bredband, för att nämna få.

Vadstena stad utgör en regional serviceort. I Vadstena stad består den kommersiella servicen av dagligvaruhandel med fullt sortiment, flera platser för drivmedelsförsäljning, posttjänst, apotek och betaltjänst. Den kommersiella servicen i Vadstena stad är viktig för alla kommunens invånare, besöksnäringen och företagare. Det är därmed väsentligt för kommunen att verka för att den kommersiella servicen i staden bevaras och utvecklas för att minska sårbarheten för hela Vadstena kommun. Borghamnsområdet utgör ett serviceområde och består av Rogslösa, Skedet och Borghamn. Den kommersiella servicen består av dagligvaruhandel med fullt sortiment. Serviceområdet är betydelsefullt för kommunens utveckling och fyller en viktig funktion för god service för både invånare och besöksnäring. Det är därmed av vikt för kommunen att behålla den service som finns. För Vadstena kommun är det prioriterat att den kommersiella servicen i Vadstena stad och i Borghamnsområdet bevaras och utvecklas. Det är därmed inte aktuellt att peka ut nya servicenoder eftersom det inte påverkar tillgängligheten. Vadstena kommun kännetecknas av korta avstånd. Vid analys av tillgång till kommersiell service med hjälp av Tillväxtverkets verktyg Pupos serviceanalys kan invånare i Vadstena kommun, oavsett var de är bosatta, få tillgång till fullständig kommersiell service inom ett avstånd på 20 km. Vissa kommundelar har sin närmsta kommersiella service i grannkommunerna Ödeshög, Motala och Mjölby. Fokus för Vadstena kommun är därmed att bevara och utveckla den kommersiella service som finns tillgänglig för att minska sårbarheten för kommunen.

I serviceplanen pekas serviceort och serviceområde ut. Med serviceort avses Vadstena stad som kännetecknas av många servicefunktioner och mångsidigt utbud av kommersiell service. Utanför Vadstena stad bor flest personer i kommunen i Borghamnsområdet. Det är därmed viktigt ur ett tillgänglighetsperspektiv att den

VADSTENA
KOMMUN

kommersiella service som finns bibehålls och att det finns utvecklingsmöjligheter för fler aktörer framöver. Till kommersiell service räknas dagligvaror, drivmedel, betaltjänster, apoteksvaror och paketutlämning (Region Östergötland 2021).

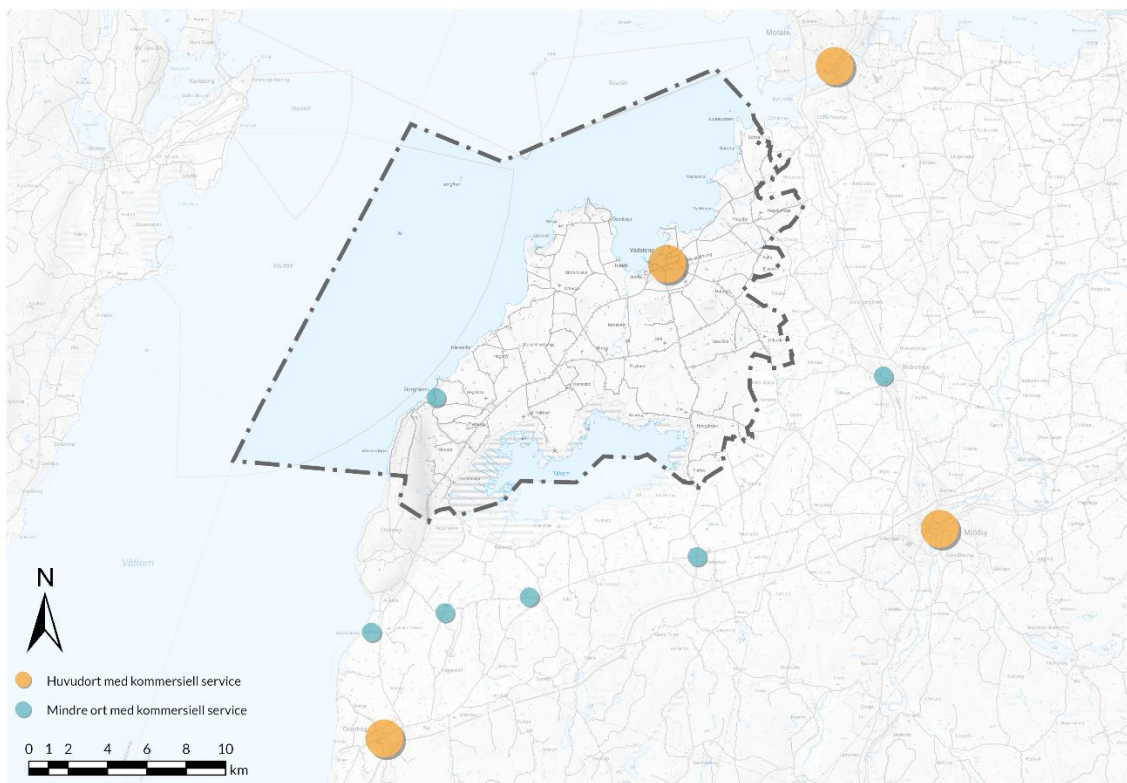

Bild X. visar orter med kommersiell service från mars 2022. Cirkelarna visar orter med kommersiell service.

Viljeinriktning

- Bevara och utveckla den kommersiella service som finns i Vadstena stad och i Borghamnsområdet. Att bibehålla samma kvalitet och service är viktigt och en utveckling i sig.
- Vadstena kommun ser positivt på innovativa servicelösningar och ska verka för och stötta nya innovativa lösningar för service på landsbygden.

Offentlig service och omsorg

Tillgång och närhet till offentlig service och omsorg är viktiga delar för att uppnå en god social livsmiljö. För att skapa god tillgänglighet och främja ett hållbart resande ska service och andra samhällsfunktioner ges en central placering med närhet till kollektivtrafik. Förutom närhet och tillgänglighet kan samlokalisering vara en viktig faktor att ta hänsyn till för att främja en social hållbarhet. Exempelvis kan samlokalisering av samhällsservice såsom förskola, boende för äldre och skapande av gemensamma mötesplatser leda till fler möten mellan människor i olika åldrar.

Regional service och omsorg

Den regionala tillgängligheten och närvaron är viktig för Vadstena kommun och alla invånare. De verksamheter och ansvarsområden som regionen ansvarar för har en stor betydelse och inverkan på ett samhälle med liten befolkning som Vadstena kommun. Hälso- och sjukvårdsverksamheter som ligger i en mindre ort kan exempelvis utgöra en relativt stor och viktig arbetsplats och fungera som en utvecklingsmotor i större utsträckning än den som ligger i större orter. Inte minst ur ett tillgänglighets- och resandeperspektiv då resan annars skulle vara väldigt lång in till större regioncentrum. Vadstena kommun, liksom andra kommuner i regionen, har behov av en anpassad regional närvaro utifrån kommunens lokala förutsättningar. För den regionala service som inte finns i orten är transportsystemet viktigt för att kunna erbjuda en regional tillgänglighet där kollektivtrafiken i många fall är det enda alternativet för de som saknar bil.

Hälso- och sjukvård tillsammans med kollektivtrafik är de verksamheter och ansvarsområden som är de viktigaste kopplade till den regionala närvaron i Vadstena kommun.

I Birgittaområdet finns Rättspsykiatriska regionkliniken lokaliserad. Ett arv som har följt med Vadstena sedan många århundranden tillbaka i tiden.

Det finns även en vårdcentral i Birgittaområdet.

Viljeinriktning

- Vadstena ska medverka till att utveckla den regionala närvaron tillsammans med regionen.
- Regional service ska koncentreras till noder i Vadstena kommun.
- Kommunen ska i regionala kontakter lyfta vikten av den regionala närvaron som viktig utvecklingsmotor för Vadstena kommun.
- Kommunen ska verka för mellanregional samverkan för service och omsorg där funktionella samband finns.

Kommunal service och omsorg

Skola

Vadstena kommun har tre grundskolor idag samt flera förskolor. Skolorna är lokaliserade till området strax söder om innerstaden, utom Sankt Persskolan som finns inne i stadskärnan. Kommunen ser att behovet av förskolor kan förändras i antal och plats.

Äldreomsorg

Äldreomsorgen är placerad i Vadstena stad. Det finns två äldreboenden, Vätterngården och Wasagården. För den i behov av stöd och hjälp i hemmet finns insatser av hemtjänst. Det finns även tillgång till LSS-boende i kommunen som är anpassade för personer med psykisk eller fysisk funktionsnedsättning.

Räddningstjänst

Den gemensamma räddningstjänsten har stationer i Motala (huvudstation), Vadstena (deltidsstation), Borensberg och Tjällmo (deltidsstationer) samt ett övningsfält i Smedsby. Räddningstjänsten har samarbete med Räddningstjänsten Östra Götaland, som sköter den bakre ledningen och larmar ut behövda resurser.

Bibliotek

Biblioteket är en viktig kunskaps- och informationskälla. Biblioteket är också en viktig mötesplats med tillgång till medier, kulturutbud, möjligheter till eget skapande och fritt lärande och som träffpunkt för föreningar. Det finns ett bibliotek i Vadstena stad och en biblioteksfilial i Borghamn.

Viljeinriktning

- Förskola är en viktig samhällsservice och eventuellt behov av fler platser ska finnas med i ett tidigt skede i planeringen av exploateringsområden.
- Gymnasieungdomar hänvisas till närliggande orter för att få sin utbildning. Goda pendlingsmöjligheter med kollektivtrafik till dessa orter är viktiga.
- Kommunens ska ha bra och ändamålsenliga lokaler för sina verksamheter.

Trafiksystem och mobilitet

Vadstenas förutsättningar och utmaningar

Vadstena kommun har, med sina korta avstånd samt sitt flacka och öppna landskap, mycket goda förutsättningar för ett framtida hållbart resande med olika trafikslag.

Kommunen har en unik kombination av kultur- och naturmiljö samt ett aktivt och livskraftigt näringsliv vilket man även fortsättningsvis bör utveckla och stärka. Samtidigt är kontinuerligt utbyte och samverkan med angränsande kommuner samt Linköpings kommun en förutsättning för fortsatt utveckling.

Ändrade rese- och arbetsmönster knutna till främst en ökad digitalisering har under senare år löst upp gränserna mellan bostaden och arbetet, något som innebär en framtida möjlighet för Vadstena som en attraktiv och trygg kommun att attrahera inflyttare som vill leva enkelt och hållbart.

Ett hållbart resande är en nödvändighet för att Vadstena kommun i framtiden är med och bidrar till uppsatta globala och nationella mål. Med de goda förutsättningar som finns bör kommunen arbeta vidare med att skapa bättre villkor för att öka andelen som väljer hållbara reseslag som till exempel till fots, med cykel eller med buss.

Personbilen kommer sannolikt att finnas kvar och utgöra en stor del av resandet även i framtiden men alternativa drivmedel kommer att krävas för att vi ska klara uppsatta miljömål. Kommunen har en möjlighet att bidra till en utveckling av den nya infrastruktur som krävs för detta.

Bilen kräver stor plats i gaturummet, både när det kommer till gatans dimensionering och ytor för parkering. Avsteg och specialanpassade lösningar kommer även i framtiden att krävas för att inte negativt påverka kommunens unika kulturmiljöer.

Sedan förbifarten byggdes runt Vadstena stad har de förbipasserande transporterna förflyttats utanför staden och bidragit till att betydligt färre tunga transporter passerar genom staden. Den nya sträckningen av riksväg 50 har även inneburit färre fordon klassade som tung trafik på det resterande vägnätet i kommunen.

Trafikmål för Vadstena kommun

Vadstena kommun har 15 utpekade trafikmål. Målen vägleder kommunen i dess arbete för att till år 2040 stärka den service som infrastrukturen innebär. Detta i samband med satsningar på trafiksäkerhet och trafiktrygghet och för att möjliggöra en attraktiv stadsutveckling både i centralorten och i de mindre orterna. Generellt för samtliga mål är att de ska genomsyras av kommunens hållbarhetsarbete samt ha ett särskilt fokus på äldre samt barn och unga vilket gynnar alla som reser i kommunen.

Utformningen av målen har utgått från Trafikverkets handbok Trafik för en attraktiv stad (TRAST), idag ersatt av Handbok för trafikstrategiskt arbete. Målen är generell hållna och har modifierats för att vara fortsatt aktuella i planeringen mot år 2040. Huvudsakligen är målen så kallade strävansmål och därför behövs regelbunden uppföljning som visar en utveckling i enlighet med målen. Målen redovisas nedan:

Stadens karaktär

1. Nya bostäder planeras till lägen som gynnar en hållbar stadsutveckling och minimerar transportbehovet.
2. Stadens entréer är attraktiva och fler turister besöker Vadstenas livskraftiga stadskärna året om.

Förslag till åtgärder

- Maximalt 500 meter till busshållplats för regional busstrafik i Vadstena stad
- Sammankoppling till befintligt gång- och cykelnät
- Restidskvot mellan kollektivtrafik och bil för resa mot pendlingsorter ska vara mindre än 1,5
- Blandande funktioner inom de nya stadsdelarna
- I planeringen ställa krav och vägleda för en god gestaltning i de områden som utgör Vadstenas entréer, avseende såväl bebyggelse som natur
- Kontinuerligt göra en översyn av välkomstskyltning och informationsskytning
- Prioritera identitetsskapande utsmyckning vid Vadstenas entréer

Trafiknätets uppbyggnad

1. Vägnätets funktion tydliggörs och gatornas utformning anpassas efter funktion och karaktär. Biltrafik ska ske på gator anpassade för ändamålet.
2. Cykelnätet kompletteras och utökas både inom Vadstena stad och på landsbygden.
3. Bytespunkter som möjliggör effektiva byten mellan färdmedel ska skapas och ge förutsättningar för ett hållbart och attraktivt resande.
4. Förbättra förutsättningarna för en hållbar trafikutveckling och levande stad med fler besökare genom en medveten parkeringspolitik.

Förslag till åtgärder

- Förtydliga de olika vägnätens funktion inom staden
- Nya planerade områden bör byggas flexibelt utan återvändsgator. Det är viktigt att nya stadsdelar integreras med staden i så många lägen som möjligt
- Förtydliga gång- och cykelstråken i staden
- Genomför åtgärder för att uppnå ett sammanhängande cykelnät inom staden
- Trygga och säkra gång- och cykelvägar till och från skolor
- Utforma gaturummen till trygga och säkra stråk för gång- och cykeltrafiken
- Skapa effektiva, tillgängliga och bekväma bytespunkter vid platser där detta saknas
- Utredda alternativa cykelstråk på landsbygden
- Fortsatt arbete med ändamålsstyrd tidsbegränsning på de centrala parkeringarna
- Nya centrumnära parkeringsplatser i silo/hamnområdet
- Utredda behov av boendeparkering i centrum

Trafikens omfattning

1. Andel av resorna i Vadstena kommun sker genom gång, cykel och kollektivtrafik ska öka.
2. Högre tillgänglighet och kortare restid för kollektivtrafik.

Förslag till åtgärder

- Tillskapa trygga och attraktiva bytespunkter
- Utredda lämpliga lägen för pendlarparkeringar
- Gentemot Östgötatrafiken och regionen verka för en bättre kollektivtrafik i hela kommunen, både linjeförlagd och närtrafik
- Verka för bra kollektivtrafikförbindelser till våra grannkommuners centralorter

Tillgänglighet

1. Den fysiska tillgängligheten för människor med funktionsnedsättning, barn och äldre ska öka.
2. Högre standard och tillgänglighet för cykeltrafik vid resor mellan viktiga målpunkter i staden.

Förslag till åtgärder

- Öka tillgängligheten och se över gators och vägars utformning i samband med kontinuerligt underhåll såsom om asfalteringar m.m.
- Kontinuerligt bygga om och utveckla befintliga och nya busshållplatser så att de blir tillgängliga

Trygghet

1. Andelen människor som upplever att trafikmiljön är trygg ska öka.

Förslag till åtgärder

- Översyn av trafikmiljön runt skolor

- Beteendepåverkan genom trygghetsskapande åtgärder
- Upplysta gång- och cykelvägar
- Växtlighet och buskage väljs och hålls efter i områden som kan upplevas otrygga

Miljö och hälsa

1. Minskade utsläpp från trafiken för en bättre luftkvalité.
2. Färre människor utsätts för störande buller på nivåer över gällande miljökvalitetsnorm.
3. Ökad folkhälsa genom att fler människor i större utsträckning går och cyklar.

Förslag till åtgärder

- Utbyggnad för ett sammanhängande, tryggt och säkert gång- och cykelvägnät
- Utredda förutsättningarna för utbyggnad av laddinfrastruktur
- Bullerkartläggning för att utreda befintlig situation och som stöd i planeringen

Trafiksäkerhet

1. Inga döda eller allvarligt skadade på det kommunala vägnätet.

Förslag till åtgärder

- Tydlig vägvisning/skyltning för cyklister
- Ändamålsenlig belysning
- Säkra och trygga korsningar, exempelvis genom hastighetssäkring och belysning
- När och hur olika separeringsformer cyklister och gående ska användas
- I hållplatsnära och centrala platser utplaceras cykelställ

Grönstruktur

Värdet av gröna områden

Grönområden fyller både ekologiska, sociala och kulturella funktioner. Parker, stränder och naturområden utgör en viktig del av det offentliga rummet där många tillbringar en stor del av sin fritid. Här träffas människor och grillar, rastar hunden, leker, åker skidor, cyklar eller tar en promenad. Natur- och kulturmiljöer har även betydelse för en växande näringsgren på landsbygden, besöksnäringen. I Vadstena kommun finns förutsättningar för en mängd olika aktiviteter som bad, vandring, cykling, skidåkning, fiske, fågelskådning, paddling, båtliv och rika naturupplevelser.

Att de gröna miljöerna värdesätts högt av många människor avspeglar sig bland annat i högre priser på bostäder som ligger nära attraktiva grönområden eller vid vatten. Satsningar på höga upplevelsevärden i Vadstenas grön- och naturområden är därmed ett sätt att stärka kommunens attraktionskraft och locka till sig kvalificerad arbetskraft. Det är också ett sätt att gynna social sammanhållning i samhället. Attraktiva grönområden fungerar som mötesplatser där människor, i olika åldrar, från olika delar, och med olika bakgrund, träffas. Grönstrukturen har stor betydelse för folkhälsan.

Kommunen ser ett växande behov av att studera den befintliga grönstrukturens funktion och dess framtida roll. Dess stora potential i arbetet med klimatfrågor är också en viktig aspekt, framför allt i stadens och orternas närhet men även i landskapet där problem med översvämningar och torka kan regleras med fler översvämningssytor och dammar för bevattning.

Att bevara kulturhistoriska miljöer från olika tider bidrar till kontinuitet och stärker platsers identitet. Miljöer med kulturhistoriska värden kan handla om byggnader, likväl som om den omgivande gröna miljön, till exempel parker, trädgårdar, stenmurar och ängar. Dessa platser har ofta höga upplevelsevärden och uppskattas av många som utflyktsmål eller rekreativmiljöer.

Sociala värden

Fritiden tillbringas i hög utsträckning i eller nära tätorten vilket ställer krav på en god utformning av utomhusmiljön. Det finns en rad aktiviteter som möjliggörs med en god tillgång på grönstruktur. Ytor behövs för att springa, sparka boll, bygga kojor, åka skidor, sola, promenera, cykla, odla, plocka bär och svamp med mera. Förutom att få kontakt med naturen och de positiva effekter som det ger, kan grönområden också främja socialt deltagande och interaktion mellan människor. Kanske är det speciellt viktigt för äldre människor som i större utsträckning får ett minskat socialt kontaktnät.

För barn finns ett samband mellan tillgängligheten till grönområden och närliggande lekplatser och inverkan på deras fysiska aktivitetsnivå. Vuxna använder park- och grönområden framför allt till motionsaktiviteter som till exempel löpning och promenader.

Om vanan inte finns sedan tidigare att vistas i naturen kan stadens gröna miljöer också fungera som ett första steg. Lättillgänglighet som minimerar behovet både av transporter och av tidsåtgång ökar chanserna att fler nyttjar de gröna miljöerna. Förhoppningsvis väcks också intresset så att man lockas vidare ut till de större naturområdena.

Gröna stråk i staden, där parkområden binds samman, underlättar för dem som endast vistas i tätorten att uppleva gröna miljöer. Även naturområden i anslutning till skolor och förskolor är önskvärdt eftersom de kan användas i pedagogiskt syfte.

Vistelser i gröna miljöer har även stor betydelse både för den fysiska och psykiska hälsan. Kroppen återhämtar sig bäst i situationer som kräver oavsiktlig eller spontan uppmärksamhet vilket naturmiljöer kan erbjuda. Forskning visar att ju närmare bostaden ett grönområde ligger, desto mindre stressad upplever människan sig, det är därför viktigt med gröna miljöer.

Kulturella värden

Genom att studera grönstrukturen kan man ofta uttyda platsens historia. En bättre kunskap om platsens historia skapar en känsla av autenticitet och tidsdjup, viktigt för att skapa attraktiva platser. Grönstrukturen i form av jordbruksmark har ofta påverkat vägdragningen. I Vadstena kan vi exempelvis se i landskapet varför staden inte expanderat längs strandlinjen; på båda sidor om staden är det sankmarker.

Det går också att studera de funktioner som kan ingå i grönstrukturen, exempelvis parker, kolonilotter, kyrkogårdar, privata trädgårdar med mera, där funktionens roll bär på en historia som beskriver samhällsutvecklingen och ger identitet till platsen och staden. Även i landskapet utanför staden finns spår som vittnar om historisk aktivitet i området, exempelvis gamla vägdragningar, spår av skottskog eller hamlade träd.

Ekologiska värden

Många värden och funktioner som grönstrukturen bidrar med tas för givet. Om de upphör märker vi att de har stora ekonomiska värden. Ekologiska tjänster kan till exempel vara rening och reglering av vatten och luftrörelser, pollinering och klimatstabiliserande effekter som alla har ekonomiska effekter på samhället.

Det finns också ett samhällsekonomiskt värde i form av hälsofrämjande effekter av grönstruktur som i tätortsnära lägen till och med kan vara större än produktionsvärdet av skogsbruk, jordbruk och fiske med mera. Närhet till gröna miljöer påverkar också bostadspriser och lokalisering av bebyggelse. Den gröna miljön med natur- och rekreativsmöjligheter har fått allt större betydelse vid etablering av företag vilket i förlängningen påverkar den regionala utvecklingen.

Gröna miljöer bidrar även med ett flertal ekosystemtjänster. All grönska i tätorterna skapar ett bättre lokalklimat och en tåligare bebyggelse genom att de renar luften från luftföroreningar, utjämnar temperatursvängningar och ger skugga varma sommardagar, renar dagvatten samt dämpar vattenflöden vid kraftiga regn. Dessa tjänster kommer att bli alltmer värdefulla i det förändrade klimat vi går mot med bland annat ökad nederbörd och fler extrema skyfall.

Det gör att parker, naturområden och andra grönytor behöver i större utsträckning bli mer mångfunktionella och samtidigt leverera fler ekosystemtjänster och skapa möjlighet för möten, motion, rekreation och lek.

Viljeinriktning

- Vätterns rena dricksvatten och värdefulla natur ska värnas och bevaras.
- Kommunen har ett aktuellt naturvårdsprogram och verkar för att genomföra de strategier och åtgärder som återfinns i programmet.
- Kommunen ska arbeta fram en långsiktig grönstrukturplan, innehållande nulägesbeskrivningar och utvecklingsmöjligheter för kommunens fortsatta arbete med grönstrukturen.
- Utveckla befintliga grönområden i staden och byarna med olika karaktärer som erbjuder variation av aktivitets- och rekreativsvärden utifrån platsens förutsättningar.
- Det ska finnas tillgång till någon form av grönområden/lek för barn i alla våra bebyggelsenoder på lämpligt avstånd.
- Parkmark i anslutning till trafikytor bör gestaltas. Utgångspunkten ska vara att de ska bidra till det offentliga rummet på ett attraktivt sätt.
- Vegetation, exempelvis trädalléer, bör användas för att förstärka viktiga stråk.

- Vid utveckling av grönområden eller mötesplatser bör behovet av ekosystemtjänster beaktas.

Kultur- och friluftsliv

Ett rikt kultur- och friluftsliv bidrar till att skapa ett attraktivt samhälle som människor vill bo och leva i. Vadstena stad samt Omberg och Tåkernområdet lockar hundratusentals besökande varje år och är nationellt viktiga kultur- och rekreationsområden. De här områdena samt andra mindre kända kultur- och friluftsområden utgör även en stor kvalitet för närboende. Utöver rekreationsområdena i kommunen finns ett rikt kultur- och föreningsliv och ett brett utbud av aktiviteter. Delaktighet i kultur- och fritidsaktiviteter bidrar till att skapa sammanhang och samhörighet, verkar inkludera genom möten över generationsgränser och bidrar till integration mellan olika samhällsgrupper. Kultur- och friluftsliv är också en viktig del för människors livskvalitet och främjar folkhälsan.

Kulturlivet i Vadstena

För Vadstena utgör kulturen drivkraft för utveckling och attraktivitet och är starkt förknippad med den bild som såväl kommuninvånare som besökare har av kommunen. Kulturlivet är rikt med allt från professionella aktörer på nationell nivå till ideella och enskilda verksamheter. Detta gäller inom de flesta kulturgrenar - scenkonst, musik, bildkonst, kulturarv, litteratur, konsthantverk med mera. Att det finns en så hög nivå och stor bredd i en kommun av Vadstenas storlek är unikt. Lägg därtill att flera delar av kulturen har en särpräglad Vadstenaprofil eller ett särskilt arv. Det ställer stora krav på kommunen att förvalta och utveckla. Kulturlivets bredd kontra kommunens storlek ställer också krav på samverkan såväl lokalt, regionalt och nationellt.

Kultur för alla

Det kan tyckas självklart att kultur ska finnas till för alla och att alla ska ha tillgång till kultur. Emellertid finns begränsningar för tillgång till kultur och vilken kultur som erbjuds. Det kan till exempel bero på sociala mönster, vana, ekonomi eller fysiska hinder. Vadstena kommun har en viktig roll för tillgången av lokaler för kulturutövande i egenskap som fastighetsägare. Kommunen har även en viktig stödjande roll för ett brett och tillgängligt kulturutbud och för olika former av kulturuttryck i det offentliga rummet.

Varumärke och attraktivitet

Kulturen är en viktig del av Vadstenas varumärke och attraktivitet. I den analys som gjordes i samband med framtagandet av Vadstenas platsvarumärke framgår att platsens attraktivitet bygger på fyra styrkor/fokusområden:

- Den medeltida stadskärnan med sin fysiska utformning, arkitektur och byggnader
- Den omgivande naturen med Vättern, slätten och Omberg
- Platsens historia som pilgrimsmål och vårdstad, fysisk och andlig rekreation
- De kreativa upplevelser och kulturuttryck som dagens kulturutövare skapar och gestaltar

VADSTENA
KOMMUN

Friluftsliv

Att ha möjlighet att vistas ”i det fria” har ett stort värde för människors välbefinnande. Det ger upplevelse och avkoppling, för såväl kommunens egna invånare, som turister och besökande från andra delar av länet. Omberg – Tåkernområdet lockar hundratusentals besökande varje år, medan andra grönområden nyttjas som mest av de närboende. Friluftsliv innebär även att planera för ökad folkhälsa, regional utveckling och att skapa en naturförståelse.

Utöver rekreationsområdena i kommunen finns ett rikt föreningsliv och ett brett utbud av möjliga aktiviteter som till exempel fiske och båtliv i Vättern, leder för cykling, vandring och ridning, golfspel, utförsäkning vid skidanläggning på Omberg, inom- och utomhusbad, fågelskådning vid Tåkern, motionsspår, idrottshallar koloniodling och mycket mer. Friluftsvksamhet inkluderar även rörligt friluftsliv som i sin tur avser friluftaktiviteter som utövas med stöd av allemansrätten och främjar fysisk aktivitet hos människor. Det kan vara aktiviteter som bad, svamp- och bärplockning eller planlagda miljöer som främjar rörelse i naturen till exempel pilgrimsleder.

Omberg och Tåkernområdet

Omberg och Tåkern utgör riksintresse för friluftsliv och är välbesökta utflyktsmål. På Omberg finns vandringsleder, utsiktspunkter och vintertid en skidanläggning, Ombergsliden. Tåkern betecknas som en av norra Europas bästa fågelplatser där mer än 250 fågelarter har iakttagits under årens lopp. 110 arter häckar i eller runt sjön. I kommunen finns tre iordningsställda besöksområden med fågeltorn i Svälunge vid Tåkerns utlopp, i Väversunda och vid Hov. Alla tre är tillgängliga för rörelsehindrade. Omberg och Tåkern är även utpekade riksintressen för sina kultur- och naturvärden.

Vättern

Vättern med sin möjlighet till båtliv, fiske och bad vid orörda stränder är en viktig del av friluftslivet. Sjön är ständigt närvarande i Vadstena stad och i större delen av kommunen och erbjuder fina möjligheter till båtliv och bad. Gästhamnarna är exempelvis naturliga besöksmål för båtturister genom Göta kanal. Både i Vadstena stad och i kommunen ges möjligheter till bad och längs hela kommunens strandlinje finns många mer eller mindre ”obebodda” stränder – några av dessa nås endast från sjösidan – med kanot, eller för den delen med skridskor på vintern.

Vandringsleder

Vadstena kommun har gott om vandringsleder runt om i kommunen. Lederna är en del av pilgrimscentrum och lockar många turister om året för att vandra mellan kyrkbyarna och övernatta i härbärgen intill kyrkorna. Även Östgötaleden har startpunkt intill Pilgrimsleden. Det är en vandringsled som sträcker sig över stora delar av Östergötland. Leden samordnas så långt det går med lokala pilgrimsleder och planerade cykelvägar. Det pågår diskussioner att förlänga Östgötaleden samt utöka med en slinga runt Tåkern.

VADSTENA
KOMMUN

Cykelleder

Pilgrimsleden eller delar av den är lämplig för cykelutflykter. För cykling finns det dessutom särskilda cykelleder som passerar genom kommunen; Vättern-Sommenleden samt Runt-Vätternleden med mera.

Badplatser

Möjlighet till bad finns på många ställen längs Vätterns strandlinje. I Vadstena kommun finns ett antal badplatser utspridda med olika grad av bekvämligheter vid Vätterviksbadet (campingplats), Medhamra, Nässja, Tycklingebadet, samt baden vid Järnevid och Bårstad. Andra populära stränder är Ekängen, Sandviken och Borghamn, samt strandpromenaden i Vadstena.

Besöksanläggningar

Kungsvalla

Kungsvalla idrottsplats ligger i nära anslutning till skolområdet söder om stadskärnan och innehåller anläggningar för fotboll, friidrott med mera. På området finns en ishall.

Sport- och simhall

Simhallen ligger centralt i Vadstena i anslutning till sporthallen. Det finns en stor bassäng som är 25 meter lång, en undervisningsbassäng och en plaskbassäng för de allra minsta. I simhallen kan du bland annat ägna dig åt motionssim, vattengympa, simundervisning och vattenlek.

Vadstena golfklubb

Strax intill Vadstena stad ligger Vadstena golfklubb med en 18-hålsbana.

Ombergsliden

På Omberg finns skidanläggningen Ombergsliden för utförsåkning.

Gästhamnar

I Vadstena kommun finns det två gästhamnar, en i Vadstena och en i Borghamn. Under sommarhalvåret är de välbesökta av små och stora båtar.

Landsbygdsutveckling i strandnära läge – LIS

Sedan 2010 kan kommunen i sin översiktsplan peka ut områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen – LIS-områden. Syftet med att peka ut LIS-områden är att stimulera den lokala och regionala utvecklingen i områden som har god tillgång till fria strandområden. Det handlar om att skapa arbetstillfällen eller locka människor att bosätta sig på platsen.

Inom områden som kommunen har pekat ut för landsbygdsutveckling i strandnära lägen kan det särskilda skälet för landsbygdsutveckling användas när man prövar dispenser eller upphäver strandskyddet i detaljplan. Det betyder att förutom de särskilda skäl som anges i miljöbalken 7 kap. 18 c §, kan även skälen som anges i 7 kap. 18 d § tillämpas.

Det kan gälla en byggnad, anläggning eller verksamhet som långsiktigt bidrar till utvecklingen av landsbygden eller, om det gäller en- eller tvåbostadshus, att de uppförs i anslutning till befintlig bebyggelse.

Vissa kriterier behöver uppfyllas för att kommunen ska få tillämpa regler om LIS. Längs Vätterns stränder får regler om LIS tillämpas, men kommunen ska vara restriktiv vid utpekande om det råder stor efterfrågan på mark för bebyggelse inom strandområdet. Utpekande får i första hand handla om områden som inte ligger i närheten av större tätorter.

Länsstyrelsen har utarbetat särskilda riktlinjer för utpekande kring Vättern vilka innebär att:

- Turismens och det rörliga friluftslivets intressen ska särskilt beaktas kring Vättern. Verksamheter som främjar turism och friluftsliv är därför särskilt lämpliga för LIS. I första hand bör områden i anslutning till befintliga verksamheter väljas, samt klusterområden där olika turismnäringar drar nytta av varandra.
- Områdena bör vara sådana som helt eller delvis redan är ianspråktagna.
- I orörda områden bör endast åtgärder som stärker det rörliga friluftslivet medges.
- Områden för bostäder kan pekas ut i anslutning till mindre tätorter och bebyggelseansamlingar som redan har eller har förutsättningar för service med målet att kunna stärka eller utöka den servicen. Sådan service kan vara skola, affär, kollektivtrafik. I bedömningen bör även hänsyn tas till om det är områden där det finns infrastruktur och vatten- och avlopp eller om detta kan anordnas på ett lämpligt och ekonomiskt sätt.

Här bör LIS-områden undvikas vid Vättern enligt länsstyrelsen:

- Länsstyrelserna vid Vättern anser att LIS-områden kan pekas ut i ren landsbygd samt i anslutning till mindre tätorter. LIS-områden kan inte pekas ut i anslutning till större tätorter
- Ny bostadsbebyggelse bör inte lokaliseras till tidigare obebyggda eller glest bebyggda lägen vid Vättern. Ytterligare spridd bostadsbebyggelse på landsbygden bör undvikas eftersom det innebär sämre resurshushållning.
- Större oexploaterade områden som har pekats ut i kommunernas översiktsplaner som tysta områden eller stora opåverkade områden med avsaknad av infrastruktur är i sig värdefulla och bör förbli oexploaterade.
- Skyddade områden enligt 7 kap. miljöbalken och områden med dokumenterat höga naturvärden bör undvikas. Undantag kan vara möjliga i vattenskyddsområden och i det vattenområde som är utpekad som Natura 2000. I vattenområdet kan det i huvudsak handla om hamnar etc. Riksintresseområdena för natur och friluftsliv enligt 3 kap miljöbalken bör undvikas.

Kommunens utpekande av LIS

Vadstena kommun har ca 4 mil strand mot Vättern där merparten av strandsträckan är skyddad med utökat strandskydd med 150 meter (på land, i vattenområdet 300 meter)

med undantag för en sträcka i söder, vid Omberg där strandskyddet är 300 meter. Med undantag för Borghamn, Nässja udde, Vadstena tätort och de tätortsnära områdena väster och norr om orten, så är stora delar av sträckan relativt gles bebyggd. Denna sträcka omfattas också av riksintressen för kulturmiljövården, naturvården, rörligt friluftsliv och turism samt Natura 2000.

Kommunen har valt att peka ut särskilda LIS-områden i kartan. De utpekade områdena som kommunen anser kan prövas för nya bostäder enligt bestämmelserna om landsbygdsutveckling i strandnära lägen (LIS) och avser strandzoner inom utpekade utvecklingsområden är vid Nässja udde och Borghamn. För alla resterande strandområden gäller att de anses som LIS-områden om man kan påvisa i en särskild utredning att området utgör ett LIS-område via principer.

Detta eftersom det är svårt för kommunen att på förhand förutsäga var till exempel en turistföretagare bedömer att kommersiellt lämpligaste läge för en anläggning är. För att skapa verklig landsbygdsutveckling är det framför allt angeläget att öka antalet arbetsplatser på landsbygden. Att inte i förväg ha pekat ut områden ger också spelrum för lokala initiativ för landsbygdsutveckling.

Riktlinjer för utveckling av LIS-områden

- Fri passage ska lämnas längs stranden.
- Inga öar eller mindre uddar bör helt tas i anspråk för tomtplats.
- Ingen fastighetsbildning bör genomföras så att nya fastigheter går ända ner till strandlinjen.
- Fastighetsbildning får heller ej ske så att strandlinjen helt täpps till och inte går att nå från anslutande landområden.
- En hållbar lösning för vatten och avlopp är en förutsättning för att inte försämra vattenkvaliteten i sjöar och vattendrag eller i grundvattnet. Med hållbar lösning menas att vatten och avlopp kan lösas med enskild, gemensam eller kommunal anläggning beroende på platsens förutsättningar.
- Inför exploatering ska skred- och översvämningsrisk beaktas.
- Anslutning till befintligt vägnät ska i första hand eftersträvas då det kan innebära att befintliga vägar ges en ökad användning och för andelshavarna en delad kostnad för drift och underhåll.
- Gemensamma, allmänt tillgängliga anläggningar (småbåtshamnar eller bryggor) ska prioriteras framför enstaka etableringar och samverkansmöjligheter ska alltid eftersträvas.

Prövning genom särskild utredning

En särskild utredning om LIS-område ska godkännas och beslutas av kommunens samhällsbyggnadsnämnd. Kommunen ska samråda med Länsstyrelsen samt informera grannar och andra berörda. Utredningen ska visa på att:

- Principer för LIS-områden följs.
- Riktlinjer för utveckling av områden följs.

- Värdefulla intressen som redovisas i översiktsplanens kapitel Hänsyn & riksintressen kan beaktas.

Principer för LIS-områden

Nedanstående principer har varit vägledande i utpekandet av kommunens särskilda LIS-områden. Dessa principer ska också vara vägledande för utpekandet av ytterligare LIS-områden genom en så kallad särskild utredning.

1. Strandskyddets syfte ska upprätthållas vid utpekande av LIS-område.
2. Det utpekade området har inte någon stor betydelse för friluftslivet eller för växt och djurlivet.
3. LIS-områden ska med sitt geografiska läge för bostäder kunna stärka en eller flera servicetyper på landsbygden:
 - Skola, barn- och äldreomsorg
 - Dagligvaruhandel, apotek, post eller annan kommersiell service
 - Kollektivtrafik eller annan infrastruktur som bredband eller telefoni
 - Drivmedelsförsäljning
1. LIS-områden ska med sitt geografiska läge för verksamhet som skulle kunna dra fördel av ett strandnära läge och ge positiva sysselsättningseffekter:
 - Anläggningar för besöksnäring
 - Anläggningar för friluftsliv
 - I oexploaterade områden som har anknytning till rörliga friluftslivet
1. Verksamheter bör prioriteras framför bostäder om båda är aktuella i ett område.
2. Särskilt övervägande vid lokalisering utmed Vättern enligt länsstyrelsens förhållningssätt ”LIS-områden vid Vättern” ska gälla.
 - Turismens och det rörliga friluftslivets intressen ska särskilt beaktas kring Vättern. Verksamheter som främjar turism och friluftsliv är därför särskilt lämpliga för LIS. I första hand bör områden i anslutning till befintliga verksamheter väljas, samt klusterområden där olika turismnäringar drar nytta av varandra.
 - Områdena bör vara sådana som helt eller delvis redan är ianspråktagna.
 - I orörda områden bör endast åtgärder som stärker det rörliga friluftslivet medges.
 - Områden för bostäder kan pekas ut i anslutning till mindre tätorter och bebyggelseansamlingar som redan har eller har förutsättningar för service, med målet att kunna stärka eller utöka den servicen. Sådan service kan vara skola, affär, kollektivtrafik. I bedömningen bör även hänsyn tas till om det är områden där det finns infrastruktur och vatten/avlopp eller om detta kan anordnas på ett lämpligt och ekonomiskt sätt.

Areella näringar

Areella näringar är ett samlingsbegrepp för näringar som använder biologiska och naturgeografiska resurser på land och i vatten. Jordbruksmark är värdefullt för livsmedelsförsörjningen.

I kommunen är de areella näringarna, framför allt jordbruket, en mycket viktig sektor. Den bördiga jorden bidrar till spannmålsodlingen dominerar. Inom kommunen finns också stora djurgårdar och är främst inriktat på svin och fågel som hålls i stallar året om. Mjölproduktion förekommer i liten utsträckning vilket förklarar det låga antalet betesdjur och den låga andelen arealer för vall och grönfoder. I förhållande till sin yta har Vadstena kommun en hög andel stora gårdar; ett flertal är tillståndspliktiga eller anmälningspliktiga enligt miljöbalken.

Det aktiva skogsbruket och yrkesfisket utgör däremot en mindre del. Skogsbruk bedrivs i stort sett bara på Omberg där skogen ägs till två tredjedelar av Sveaskog. Yrkesfiske utövas i Vättern men näringen är liten i Vadstena kommun. Framför allt fiskas sik och röding men den stora inkomsten kommer från kräftfisket som på senare år ökat i omfattning.

Jordbruksmark – ett nationellt intresse

Jordbruket är en nationell angelägenhet. Att Vadstena kommun har goda förutsättningar för matproduktion med sina högkvalitativa lerjordar både förpliktigar och ställer krav på en planering som är genomtänkt. I Vadstena kommun ges en bild av ett utgångsläge som innebär att avvägningar måste göras om Vadstena kommun fortsatt ska kunna växa i en maklig och hållbar takt.

Huvudmålsättningen är att jordbruksmarken i största möjliga mån bör bevaras. En god planering med hållbara avvägningar innebär att spridd bebyggelse bör undvikas. Ett av skälen är förstas för att bevara de stora sammanhållna arealerna och undvika fragmentering och orationellt brukande. Men det handlar också om att värna om den agrara landskapsbilden och att främja ett mer hållbart användande av gemensamma resurser och nyttor. Ny bebyggelse bör i stället samlas inom eller intill befintlig bebyggelsestruktur.

För att stärka en landsbygdsutveckling där fler sektorer kan mötas, behövs ett samarbete för att skapa gynnsamma förutsättningar. Kommunen vill verka för en levande landsbygd där nya bostäder byggs och företag med nya arbetstillfällen etableras.

Ianspråktagande av jordbruksmark för bostäder

Vadstena kommun har goda förutsättningar för matproduktion med de högkvalitativa lerjordar som omgärdar bebyggelsen. Flera utvecklingsområden har lagts ut på mark som är jordbruksmark. För att möta den framtida efterfrågan på bostäder krävs att kommunen möjliggör för fortsatt bostadsbyggande genom en planeringsberedskap.

VADSTENA
KOMMUN

Vadstena i regionen

Av regionens totala jordbruksmark återfinns ungefär 6-7% i Vadstena kommun, en hög andel i förhållande till kommunens befolkningsandel (på cirka 1,5 %) av regionens totala befolkning.

Av den jordbruksmark som är bebyggd i regionen återfinns 2 % i Vadstena. Totalt har andelen jordbruksmark minskat i regionen de senaste 20 åren, dock inte i Vadstena. Den största utbyggnaden på jordbruksmark har i stället skett i regionens större tillväxtkommuner Linköping och Norrköping.

I Östergötlands län exploaterades under perioden 2016 till 2020 drygt 170 hektar jordbruksmark. Den övervägande delen avser åkermark med drygt 150 hektar. I Östergötlands län står Linköpings kommun för cirka hälften av den jordbruksmark som har exploaterats. Men i ett nationellt perspektiv är andelen (0,7 %) lägre än riket som helhet.

Utpekanden i översiktsplanen

Som helhet pekar Östergötlands kommuner ut ytterligare 6500 hektar jordbruksmark lämplig för utveckling i sina översiktsplaner. I översiktsplan 2013 pekas 262 ha åkermark ut för bostäder och verksamheter. Sedan dess har cirka 40 ha av dessa bebyggts och planlagts, vilket innebär cirka 19 promille av regionens totala åkermark.

De områden som sedan 2013 varken planlagts eller bebyggts, men ändå bedömts som fortsatt aktuella, kvarstår i ÖP 2040. Det ytterligare anspråk av jordbruksmark som föreslås för att möjliggöra för nya bostäder och verksamheter, utgör cirka 155 ha. Kommunen äger idag en liten andel av marken inom dessa utpekade områden (ca 33 ha). Totalt utpekande i översiktsplanen, omfattar 315 ha åkermark för nya bostäder och verksamheter.

Vadstena tätort

Bebyggelsen i Vadstena stad är tät. Genom åren har en gradvis förtätning skett. Tätorten omfattas av skydd för fornlämningar och är av riksintresse för kulturmiljövården vilket påverkar planering och genomförande på flera sätt vad gäller till exempel placering, höjd och estetik. Det här yttre ramverket sätter förutsättningarna både inom utvecklingsområden och vid förtätning. Även om det finns fördelar så kan det erfarenhetsmässigt göra det svårare att hantera.

Kommunen har tidigare gjort en kartering över möjliga förtätningar. Slutsatsen av detta arbete är att möjligheterna till förtätning är små och i huvudsak föremål för pågående planering. De friytor som finns kvar idag har ett värde, som vistelseytor med höga sociala värden, som viktiga delar i en kulturmiljö, eller som del av stadens gröna infrastruktur.

Kommunen äger idag en liten andel av den ianspråktagande marken vilket begränsar rådigheten över den föreslagna utbyggnadsstrategin. Därav utpekande av större och fler områden än de som krävs enligt kommunens bostadsförsörjningsprogram.

Vadstenas förbifart utgör en fysisk begränsning inom vilken staden enligt översiktsplanen föreslås växa. Det gör att majoritet av de flesta markanspråk för nya bostäder görs innanför denna gräns.

Översiktsplanens redovisade utvecklingsområden för bostäder och verksamheter skulle vid ett genomförande av alla områden medföra att cirka 155 hektar tillkommande jordbruksmark pekats ut eller cirka 1 % av den totala jordbruksmarken i kommunen.

Andra markslag

Av kommunens landareal utgörs förut de 76% som består av jordbruksmark, cirka 10 % av skogsmark, 4-5 % av vassar och skyddade randzoner runt sjön Tåkern. Cirka 8-10 % landarealen är ianspråktagen för bebyggelse, impediment och liknande.

Av de cirka 10 % av den skogsmark som finns på landsbygden utgör skog på Omberg hälften, ca 9 km². Av resterande skogsmark finns ungefär 3 % inom eller strax utanför områden som är utpekade i naturvårdsprogrammet. Återstående cirka 2 % finns främst ute på Nässja och på skogbevuxna mossar och mindre skogspartier i kommunens nordöstra del (Fyllamässen, Appelby mosse, Hagebytorp m.fl.).

Av de 2 % skogsmark som inte är skyddad har kommunen pekat ut områden som bedöms vara möjliga att pröva lämpliga att bebygga utifrån; attraktivitet, möjlig förbindelse till vägar och teknisk infrastruktur, kollektivtrafik och andra gemensamma nyttor. Alternativa markområden som inte är jordbruksmark är kraftigt begränsade till omfattning och antal med hänvisning till;

- Höga naturvärden och skyddad natur
- Riksintressen
- Strandskydd
- Sociala värden

Vadstenas bostadsbehov

I Vadstena finns det både ett behov av och en efterfrågan på bostäder. Det framgår vid en tillbakablick av de senaste årens utveckling och uppskattning av framtida utveckling. Några av de underliggande orsakerna till att kommunen ser ett behov och en efterfrågan är att:

- I Översiktsplan 2013 pekades ett antal områden ut som lämpliga för utveckling för att tillmötesgå kommunens dåvarande utvecklings- och bostadsbehov. Dessa områden är idag antingen utbyggda, planlagda eller under pågående planering i detaljplaner och program. Det som planlagts för har byggts ut i relativt snabb takt och idag är huvudsakligen all planlagd mark bebyggd, markanvisad eller tecknad för byggande i privat regi.
- Vadstena kommun har under de senaste åren växt och förväntas fortsatt växa på längre sikt vilket bland annat visar sig i SCB:s återkommande befolkningsframskrivningar. Idag har det kommunala bostadsbolaget (den största bostadsuthyraren i kommunen) i stort sett inga vakanta hyreslägenheter och de bostäder som byggs, hyrs snabbt ut. Kommunen har en tomtkö där intressenter

VADSTENA
KOMMUN

har möjlighet att anmäla intresse som kontinuerligt fylls på. Cirka 1/3 av de som står i tomtkön är boende i kommunen och 2/3 är boende i grann- eller andra kommuner.

- I Vadstena kommun har det över en längre tid (likt landet i stort) pågått en utveckling mot en allt äldre befolkning med stadigt negativa födelsetal och en övervikt av äldre personer som flyttar in till kommunen. Bostadsbyggandet blir därför ett av de verktyg kommunen har för att jämna ut de obalanser som detta medför och skapa en hållbar tillväxt på längre sikt.
- Framför allt är det tydligt att egnahem i form av nyproducerade villor i attraktiva lägen som direkt appellerar till de yngre åldersgrupperna och barnfamiljer och bidrar till deras inflytt till kommunen. Indirekt möjliggör nybyggande av andra boendeformer, såsom flerbostadshus och specialboenden, att skapa flyttkedjor med en demografisk förnyring i det äldre bostadsbeståndet. Byggande av trygghetsboenden bidrar därmed både till att tillgodose bostadsbehovet för de ökade antalet äldre, samtidigt som det skapar en bättre rörlighet inom bostadsbeståndet.

VADSTENA
KOMMUN

Mark och vattenanvändning – geografisk

Vadstena stad

Vadstena är en pittoresk småstad med en lång och rik historia och var under en period en av landets mest betydelsefulla städer. Dess historiska arv präglar staden även idag med en innerstad som har ett välbevarat medeltida gatunät och relativt många medeltida byggnader. Vadstena stad är dominerande i kommunen, närmare 80 % av kommunens invånare bor här. Staden utgör ensam tätort och här finns merparten av den kommunala och regionala servicen samlad. Vadstena, som utgör ett unikt besöksmål längs med Vätterns strand, är känd av många och kan stoltsera med både renässansslott och klosterkyrka, mysiga småstadsmiljöer och vackra parker.

En attraktiv tätort kännetecknas av bland annat bra kommunikationer, närhet till barnomsorg och matbutiker, trygghet och säkerhet, närhet till parker och natur, skydd från trafik och buller och ett brett bostadsutbud. Det innebär att byggnader, gårdsmiljöer, gaturum och offentliga platser ska ha en hög arkitektonisk kvalitet och en god funktion samt att det ska finnas relativt god tillgång och variation på platser som inspirerar till olika aktiviteter. Detta i sin tur attraherar verksamheter och boenden från alla samhällsgrupper. En stark och egen identitet bidrar också till att göra en tätort attraktiv. Områden ska därför ges en tydlig gestaltning som förankras i platsens karaktär med utgångspunkt i landskapet och kulturhistorien. Bebyggelse och gatumiljöer ska ges en omsorgsfull gestaltning som beaktar alla nivåer från helhet och struktur ner till gatumöbler och byggnadsdetaljer. Tätortens visuella karaktär sett från det omgivande landskapet och utformning av entréer påverkar också identiteten och besökarens upplevelse.

Stadsentréer

Bebyggelsens avgränsning mot förbifarten är viktig. Här marknadsförs staden för potentiella besökare. Det är viktigt att gestalta stadens avslut mot åkermark och förbifarten på ett bra sätt. Entréerna in till Vadstena stad markeras med rondeller i korsningspunkter vid infartsvägarna. Vid sådana platser gör turister sina val att passera förbi eller besöka staden. Stor omsorg bör därför läggas på en attraktiv gestaltning av infartsgatorna från rondellerna in mot staden. Det är också viktigt med väl utformade rastplatser med information på strategiska platser i samband med infarterna.

Vadstena stad har även en stor sida som vetter mot Vättern. Ett stort antal besökare under sommarhalvåret anländer vattenvägen. Därav är det likväl en viktig entré att utveckla.

Grönområden och gröna stråk

Vadstena stads utemiljöer, parker, natur och vatten är en viktig del i stadslivet. I stadens ytterområden blir även samspelet med Omberg och slättlandskapets vida vyer viktigt.

Staden karakteriseras av sin historiskt täta och småskaliga stadsstruktur. Natur, stråk, parker, grönområden, torg, vattendrag och inte minst Vätterns promenader ger

utrymme för möten, samvaro, aktiviteter, avkoppling, lek och naturupplevelser i vardagen. Alla dessa platser ger också staden dess charm och identitet och utgör grunden för kommunens fortsatta utveckling.

Utöver de rekreativa och sociala värden som grönområden fyller för boenden och besökare bidrar grönska även estetiskt till stadsbilden och är ofta del av en viktig kulturmiljö. Vidare ger parkerna goda möjligheter att fördröja och rena dagvatten och minska effekterna vid skyfall och de utgör även viktiga livsmiljöer för djurlivet.

Det som är bra ska bevaras och stärkas men parker och grönytor behöver även kontinuerligt utvecklas, förändras och förbättras för att möta nya behov på rekreation, naturvärden och samtidigt bli mer mångfunktionella. För att möta ett förändrat klimat blir det exempelvis särskilt viktigt när det kommer till växtval och skötsel.

I och i anslutning till staden finns även parker och stråk som inte omnämns i kapitlet nedan men som är viktiga för de som bor i anslutning till dem, för vardaglig rekreation, för upplevelsen av kulturmiljöerna och för naturlivet. Här kan exempelvis nämnas Lasarettsparken och Trefaldighetsparken. Andra ytor, såsom mindre parker, gårdar och gröna områden i anslutning till bostadsområden, skolgårdar och idrottsplatser fyller även de en viktig funktion för rekreation och biologisk mångfald.

Viljeinriktning

- Grönområden och gröna stråk är viktiga för en attraktiv tätort. Utveckla befintliga grönområden med olika karaktärer som erbjuder olika aktivitets- och rekreationsvärden.
- Parkstråk stärks och utvecklas, där det är lämpligt hittas alternativ till gräsmattor bland annat för att gynna biologisk mångfald.
- Stråk, gångvägar och stigar utvecklas längs med Vättern mellan Campingen, genom Vadstena i riktning mot Naddö och Nässja.
- Tycklingehalvön utvecklas till ett stadsnära rekreations- och naturområde.
- Vegetation, exempelvis trädplanteringar, bör användas för att förstärka viktiga stråk.
- Vid utveckling av grönområden eller mötesplatser bör behovet av ekosystemtjänster beaktas.
- Vid behov av ingrepp i befintliga miljöer (trädfällning) ska höga värden kompenseras (med till exempel återplantering).

Innerstaden

Bostäder och verksamheter

Vadstena har ett levande centrum med ett unikt utbud och gatulivets aktivitet upplevs ofta vara större än staden själv. Här finns inte bara ett utbud av regional och kommunal service utan även ett stort antal butiker och restauranger samt kulturliv. I innerstaden finns även ett varierat utbud av bostäder varav de flesta bosatta permanent.

Verksamheterna är koncentrerade till Storgatan och runt Rådhusorget respektive Stora torget. Genom ett fortsatt arbete för att öka stadskärnans attraktivitet kan befintliga verksamheter värnas men även ge plats för nya som kompletterar det befintliga utbudet inom ett större område.

Vadstenas stadskärna är attraktiv, tillgänglig och kännetecknas av folkliv och spontana möten som inger en trygghet under dygnets alla timmar. Den varierade och omsorgsfullt gestaltade stadsmiljön utvecklas för att stärka attraktiviteten och stadens identitet.

Möjligheterna till komplettering av nuvarande bebyggelse inom Vadstena stad är begränsade och bedöms inte medföra något större antal nya bostäder.

I den kulturhistoriska stadskärnan är bebyggelsestrukturen på flera sätt skyddad men även av stor vikt för Vadstenas identitet. Enstaka byggrätter som inte realiserats finns tillgängliga i befintliga detaljplaner och eventuella nya detaljplaner bedöms framgent endast innebära mindre förändringar inom begränsade ytor.

Viljeinriktning

- Möjliggöra för en förnyelse och anpassning som inte förvanskar stadskärnan med höga krav på anpassning till kulturmiljön vid förändringar och nybyggnation.
- Restriktivitet mot ny bebyggelse, rivningar och fastighetsregleringar.
- Hela Storgatan, från Rådhusorget till Rödtornet, ska vara ett levande stråk med ett varierat utbud.
- Stärka Storgatans förlängning, från korsningen Nådendalsvägen/Motalavägen till området runt Slottets vallgrav och Hamnområdet.
- Värna och där det är möjligt att möjliggöra för ett levande stråk längs Hovsgatan och Bakgatan.
- Tillsammans med hyresvärdar och andra aktörer verka för ett åretruntboende i Vadstena innerstad.
- Förvalta och nyttja kommunägda byggnader med utgångspunkt från byggnadernas kulturhistoriska värden.
- Tillgängliggöra gator och bostäder där det är möjligt utan att kulturmiljön förvanskas.
- Möjligheten att anordna p-platser är begränsad i en medeltida stadsstruktur varför nya parkeringar i första hand lokaliseras i lämpliga lägen utanför Vadstena innerstad.
- Vidta åtgärder för att klimatsäkra stadskärnan.

Parker och stråk i Vadstena innerstad

Parker, stråk och andra grönområden har olika roller att fylla i en stad. I Vadstena finns ett antal parker och stråk som är viktiga inte bara för sitt närområde utan för hela stadens och kommunens attraktivitet och identitet. De är del av riksintresset och viktiga byggstenar i den kulturhistoriskt värdefulla miljö som innerstaden utgör. Flertalet av dessa binds samman av ”stråket” som sträcker sig från hamnparken längs

VADSTENA
KOMMUN

vattnet till klosterområdet. De större och värdefulla parkerna i anslutning till innerstaden är främst

- Hamnparken, övre och nedre
- Asylenparken
- Klosterträdgården och örtagården
- Strandpromenaden

Kulturmiljö

Parallellt med översiktsplanen tas ett kulturmiljöprogram fram. Principiella ställningstaganden finns inarbetade i samrådshandlingen. Specifika delar och kunskapsunderlag kompletteras med inför granskning.

Ytterstaden

Bostäder och verksamheter

Vadstena stad utanför den medeltida stadskärnan växte fram främst under 1900-talet. Bebyggelsen består i huvudsak av småhus även om några lägre flerbostadshus tillkommit under andra halvan av 1900-talet såsom tydligt läsbara årsringar. Ett antal verksamhetsområden finns, bland annat vid Kvarnbacken och i Kronoängen. Bebyggelsen är relativt tät och sammanhållen vilket kan förklaras med såväl geografiska och ekonomiska förutsättning som tidigare strävan i planeringen. Genomgående har bebyggelsen hållits låg, tre våningar på sin höjd, i vissa fall upp till fyra, vilket bidragit till att stadens symbolbyggnader, slottet, klostret och rödtornet dominerar stadsbilden.

Genomlysningar görs kontinuerligt efter luckor att kunna komplettera och anpassa redan utbyggda områden. Birgittaområdet och Hamnområdet är de två viktigaste områdena där kommunen redan arbetar med att ta fram planeringsunderlag som möjliggör för verksamhetsutveckling och viss bostadsförtätning. Områdena kräver ny detaljplaneläggning och rivning eller ombyggnad av befintliga hus och har därigenom långa tidplaner. Inom tätorten finns även ett antal sentida bostadsområden från 1950-, 60- och 70-talet som skulle kunna omorganiseras i syfte att tillskapa tryggare och attraktivare miljöer. I samband med sådana åtgärder skulle mindre kompletteringar för att åstadkomma en större variation i bostadsbeståndet kunna göras. Exempel på sådana områden är Jakobsgårde och Hertigen. Inom tätorten finns även ett antal sammanhängande grönytor som har studerats för vidare exploatering. En del av dem är redan utpekade som viktiga rekreationsområden. Andra har värden för skola och fritidsverksamhet som aktivitetsytor, eller som bostadsnära grönytor med höga sociala värden. I de fall mindre gröna ytor med lågt nyttjande identifieras eller andra tomma ytor uppstår i befintliga områden kan det vara aktuellt att undersöka om de är lämpliga för planläggning.

Viljeinriktning

- Prioritera att genomföra planlagda områden samt planläggning på mark som kommunen inte äger där privata aktörer och exploitörer medverkar.

- Nya bostadsområden ska möjliggöra för en blandning av typer och upplåtelseformer.
- Nya bostäder genom förtätning och omdisponering av mark utreds i utpekade bebyggelseområden.
- Nya bostadsområden föreslås i område innanför förbifarten. Ny bebyggelse ska fortsatt hålla ett avstånd till förbifarten men avståndet föreslås minskas.
- Befintliga verksamhetsområden ska användas effektivt.
- Nya verksamhetsområden planeras i lämpliga lägen i anslutning till befintliga områden och inriktar sig mot handel och andra ej störande verksamheter.
- Industri föreslås i anslutning till Tegellöten.
- Ändringar och tillägg i stadsmiljön underordnar sig slottet, klostret och rödtornet.
- Särskilda krav ställs på gestaltning längs stadens entréer.
- Värna intakta och välbehållna sentida, ofta modernistiska, miljöer och byggnader.

Parker och stråk i ytterområden

Vidare finns det naturområden och rekreationsstråk i anslutning till stadens yttre områden som många förknippar med Vadstena.

Halvön Tycklingen - är ett attraktivt rekreationsområde för många Vadstenabor med den för vadstenaborna välkända Tycklingerundan.

Parkmiljön vid Birgittastranden och Skinnarängen - Parkmiljön vid Birgittastranden, sammanlänkad med Tycklingehalvön, ger med sina odlingslotter ett rofyllt inslag i stadsmiljön. Naturområdet Skinnarängen ligger i anslutning till båda dessa områden och erbjuder en intressant natur- och vattenmiljö samt möjlighet till frisbeegolf.

Folkets park - I stadens sydöstra utkant ligger Folkets park med scen och skulpturpark.

Rismarken - I utkanten av staden i anslutning till golfbanan finns Rismarken med utegym och motionsspår.

Gröna strandstråk mellan Naddö och Ekängen - Två områden som i framtiden skulle kunna förlängas och göras mer tillgängliga är strandstråken väster ut mot Naddö samt öster ut mot campingen och Ekängens ekskog samt bad.

Vadstena stads hamnområde

Hamnområdet väster om slottet är idag ett område av industrikaraktär, men med stor utvecklingspotential. År 2023 beslutade kommunstyrelsen om en vision för Vadstenas hamnområde mot bakgrund av att flera strukturella frågor behöver lösas i området. De viktigaste utvecklingsinriktningarna i arbetet med visionen var att skapa trygghet och säkerhet i området, erbjuda en livlig och aktiv hamnmiljö med gästhamnsservice, handel och ställplatser för husbilar samt möjliggöra för kommunen och privata fastighetsägare att utveckla sina fastigheter. Möjligheter för rekreation med närhet till Vättern och en ordnad trafikföring med trygga stråk för gång och cykel är en förutsättning för utveckling av området. Samtidigt finns förutsättningar för att

förbättra möjligheter till parkering i avsikt att främja besöksnäringen och avlasta parkeringssituationen i innerstaden.

Viljeinriktning

- Bidra till att skapa trygghet och säkerhet i området.
- Erbjud en livlig och aktiv hamnmiljö med gästhamnsservice, ställplatser och möjlighet till handel för att stärka möjligheter för rekreation med närhet till Vättern.
- Skapa tydliga entréer till området, en ordnad trafikföring och trygga stråk för gång och cykel.
- Förstärka parkeringsmöjligheterna för att främja besöksnäringen, verksamheter i området och avlasta parkeringssituationen i innerstaden.
- Planera för eventuellt nya användningsområden där intresse finns från fastighetsägare i området eller marknadens aktörer.

Birgittaområdet

Vadstena har en månghundraårig historia av vård. Mest känt av de tidiga initiativen är handelsmannen Mårten Skinnare som 1519 donerade ett antal mindre byggnader öster om klosterområdet till hospital och sjukstuga. År 1962 invigdes Birgittas sjukhus, idag ofta kallat Birgittaområdet, ett sjukhuskomplex som när det byggdes bestod av 22 byggnader, varav 12 vårdpaviljonger som kunde hysa vård åt över 1 100 patienter. År 1995 trädde Psykiatrireformen i kraft vilket medförde att patienterna började flyttas till sina hemkommuner för att vårdas där och byggnaderna på Birgittas sjukhus började användas för annan verksamhet eller tomställdes. Idag är majoriteten av bebyggelsen ianspråktagen, antingen såld och omvandlad till bostäder, riven, nyttjad för regionens vårdverksamhet eller för kommunal service. De kvarvarande fyra större byggnaderna har under senare år fungerat som evakueringslokaler i samband med renovering av de kommunala grundskolorna. Kommunen behöver utreda sina egna lokalbehov framöver och även undersöka marknadsförutsättningar och behov för ett fortsatt nyttjande av byggnaderna.

Viljeinriktning

- Verka för en ny vårdcentral i området.
- Utreda de kommunala behoven och eventuella omlokaliseringar till Birgittaområdet.
- Utreda förutsättningarna för kulturanknutna verksamheter och andra verksamheter och service samt bostäder i kvarvarande byggnader.
- Utreda möjligheten till förbättrad kollektivtrafikförsörjning till området.
- Förbättra möjligheten och standarden att gå och cykla i området.
- Värna den utpekade kulturmiljön.

Wasagården

Framtida behov av ombyggnad eller ett nytt vård- och omsorgsboende kan möjliggöra för bostäder på fastigheten där Wasagårdens vård- och omsorgsboende ligger.

VADSTENA
KOMMUN

Kvarnbackens verksamhetsområde

Utökning av Kvarnbackens industriområde vid Skänningevägen. Delar av området utgör Vadstenas gamla galgbacke, på stora delar av området finns arkeologiska lämningar. Delar av området är en lokal lågpunkt för dagvatten. Säkerhetsavstånden till närliggande teknisk anläggning behöver utredas. En av Vadstenas entréer och stadsfronter, men i delar påverkad av befintlig industribyggelse. Krav ställs på gestaltning i den fortsatta planeringen. Avstånd till förbifarten bör utredas men uppskattas preliminärt till 50–100 meter.

Marken ägs av kommunen och är inte planlagd.

Yta: ca 16,7 hektar.

Kronoängen inre

Komplettering med verksamheter som inte är omgivningspåverkande. Exempelvis med en inriktning knuten till besöksnäring samt det sjönära och centrala läget. En utökning med nya industriella verksamheter inom området är inte önskvärd på lång sikt.

Marken är i huvudsak privatägd och planlagd.

Yta: ca 6,7 hektar.

Kronoängen yttre

Område utpekade för verksamheter som inte är omgivningspåverkande samt föreslagen plats för en båtuppställningsplats.

Marken ägs av kommunen och är inte planlagd.

Yta: ca 3,7 hektar.

Kung Starby södra

Kung Starby södra föreslås för verksamheter som inte är omgivningspåverkande. En av Vadstenas entréer och stadsfronter vilket ställer höga krav på gestaltning i fortsatta planering och genomförande. Avstånd till förbifarten bör utredas men uppskattas preliminärt till 50-150 meter. Byggs området ut finns här på sikt möjlighet till en ytterligare busshållplats och en mindre pendlarparkering.

Marken är i privat ägo och är inte planlagd.

Yta: ca 8,5 hektar.

Kungs Starby

Kungs Starby föreslås för verksamheter som inte är omgivningspåverkande och bostäder. Området begränsas av Mjölnaån i väster, nuvarande länsväg 919 i söder och ansluter till Kungs Starby gård, Kronoängen och avloppsreningsverket i öster. Mellan reningsverket och ån utgörs marken idag av invallad åkermark. Fram till 1960-talet hade Mjölnaån en sträckning närmare staden. Jordlagren inom det invallade området består till största delen av svämsediment och lerlager som kan vara vanskliga att bebygga. Området utgörs idag av åkermark. Trots att området ligger lågt har det ett

VADSTENA
KOMMUN

läge med stora möjligheter att utvecklas. I första hand längs med Kungsgårdsvägens västra sida. Området utgör en av Vadstenas entréer och stadsfronter vilket ställer höga krav på gestaltning i den fortsatta planeringen.

Marken är i privat ägo.

Yta: ca 86,1 hektar.

Östra Starby

Blandad stadsmiljö med bostäder, verksamheter som inte är omgivningspåverkande integrerad med service i form av förskola, livsmedelsbutik parker med mera. Gång- och cykelnät som ansluter till omkringliggande områden och skapar kontinuerliga cykelvägar. Lägre och uppluckrad bebyggelse i områdets ytterkanter med hänsyn till riksintresset. Utgör en viktig entré och stadsfront in till Vadstena vilket ställer höga krav på gestaltning i fortsatta planering och genomförande. Siktlinjer mot Vättern bör värnas. Området utgörs av åkermark och berörs av dikningsföretag och biotopskyddade diken. Inom området ligger en tidigare skjutbana. Närheten till Motalavägen kräver sannolikt att störningar från trafikbuller studeras. Delar omfattas av strandskydd och möjlig bebyggelses närhet till stranden behöver studeras knutet till strandskyddets syfte och möjligheten för ett eventuellt upphävande.

Marken utgörs idag av jordbruksmark och är i privat ägo.

Yta: ca 35,3 hektar

Östra Kvissberg

Området utgör entré till staden norrifrån och en av Vadstenas entréer och stadsfronter vilket ställer höga krav på gestaltning i fortsatta planering och genomförande. En tät bebyggelsestruktur föreslås närmast Motalavägen som gradvis bör omvandlas till en stadsgata. Möjligheter till mindre butiker i strategiska lägen bör övervägas. I övriga delar kan villor bli aktuella. Blandad stadsmiljö med integrerad service i form av förskola, livsmedelsbutik med mera. En eller flera stadsdelsparker med allmän lekplats. Gång- och cykelnät som ansluter till omkringliggande områden och skapar kontinuerliga cykelvägar. Lägre och uppluckrad bebyggelse i områdets ytterkanter med hänsyn till riksintresset. Avstånd till förbifarten behöver studeras men uppskattas preliminärt till 50–100 meter. Omfattas bland annat av markavvattningsföretag och biotopskyddade diken.

Marken utgörs idag av jordbruksmark och ägs av kommunen.

Yta: ca 31,9 hektar.

Södra Drottningmarken

En fortsättning på nuvarande Drottningmarken med villa- och radhusbebyggelse. En eller flera stadsdelsparker med allmän lekplats. Gång- och cykelnät som ansluter till omkringliggande områden och skapar kontinuerliga cykelvägar. Utgör en viktig stadsfront till Vadstena vilket ställer höga krav på gestaltning i fortsatta planering och genomförande. Lägre och uppluckrad bebyggelse i områdets ytterkanter med hänsyn

VADSTENA
KOMMUN

till riksintresset. Avstånd till förbifarten behöver studeras men uppskattas preliminärt till 50–100 meter.

Marken är i privat ägo.

Yta: ca 20,3 hektar.

Eklunda

En fortsättning på Gamla och Nya Söder med villa-, par- och radhusbebyggelse. En eller flera stadsdelsparker med allmän lekplats. Gång- och cykelnät som ansluter till omkringliggande områden och skapar kontinuerliga cykelvägar. Utgör en viktig stadsfront till Vadstena vilket ställer höga krav på gestaltning i fortsatta planering och genomförande. Lägre och uppluckrad bebyggelse i områdets ytterkanter med hänsyn till riksintresset. På delar av området finns arkeologiska lämningar. Avstånd till förbifarten behöver studeras men uppskattas preliminärt till 50–100 meter.

Marken utgörs idag av jordbruksmark och ägs delvis av kommunen.

Yta: ca 13,4 hektar.

Längs Skänningevägen

Längs Skänningevägen för bostäder och verksamheter/butik. Bebyggande av äldre skyddsområde mot Skänningevägen som möjliggör att sammanlänka Kvissberg med staden i övrigt. Framför allt korsningen Skänningevägen/Birgittas väg bör tillvaratas som läge för centrumverksamhet. En anpassning till närliggande villor och parhus samt lämpliga gång-, cykel och angörande gatuanslutningar in i Kvissbergsområdet behöver studeras. Närheten till Skänningevägen kräver sannolikt att störningar från trafikbuller studeras. Utgör en viktig stadsfront in till Vadstena vilket ställer höga krav på gestaltning i fortsatt planering och genomförande.

Marken utgörs idag av jordbruksmark och ägs delvis av kommunen. En utgången byggrätt finns i norr på privat mark.

Yta: ca 5,3 hektar.

Brunnstorp

Öster om Kvissbergs allé för lägre bostadsbebyggelse. Gång- och cykelnät som ansluter till omkringliggande områden och skapar kontinuerliga cykelvägar. Utgör en viktig stadsfront till Vadstena och ligger i anslutning till kulturmiljön Kvissberg gård samt naturminnet Kvissbergs allé vilket ställer höga krav på gestaltning i fortsatta planering och genomförande.

Yta: ca 7,4 hektar

Marken utgörs idag av jordbruksmark och ägs av kommunen.

Ekängen, Skeppstad m.fl.

Längs vägen 919 mellan Vadstena och Motala finns tillgång till tät kollektivtrafik och framtida gång- och cykelväg med relativt korta resvägar in till respektive

VADSTENA
KOMMUN

kommunhuvudort. Den tekniska försörjningen finns längs med vägen och delar av området ligger både naturskönt och med möjlighet till utblickar mot Vättern.

Ekängen – LIS-område

Område utpekad för verksamheter med inriktning mot camping och friluftsliv med möjlighet att komplettera med bostäder/fritidsbostäder. I området finns möjligt attraktivt rekreationsområde med värdefull ekskog och strand som i större utsträckning skulle kunna tillgängliggöras för bad.

Marken utgörs idag av jordbruksmark och är i privat ägo.

Skeppstad

Området längs med väg 919 utpekad för bostäder, främst villor, i anslutning till utpekad utbyggnadsområde i Motalas översiktsplan. Området ligger attraktivt med utblickar mot Vättern, i anslutning till busshållplats och kommande cykelväg mellan Motala och Vadstena. Närheten till vägen avseende hastigheter, buller och säkra och trygga övergångar behöver studeras vidare.

Marken utgörs idag av jordbruksmark och är i privat ägo.

Södra Norrsten

Vid kommungräns, söder om Norrsten, föreslås ett verksamhetsområde som inte är omgivningspåverkande samt bostäder. Genom närheten till riksväg 50, Norrsten/södra Motala finns det både logistiska fördelar och teknisk infrastruktur i området. Närheten till vägen avseende hastigheter, buller och säkra och trygga övergångar behöver studeras vidare.

Marken utgörs idag av jordbruksmark och är i privat ägo.

Södra Gubbetorp - verksamhetsområde

Område för industri nordöst om Tegellötens återvinningscentral. Området har ett strategiskt läge invid större väg och närheten till god teknisk infrastruktur och fjärrvärme.

Strandskydd samt åtgärder som kan påverka vattendraget Gubbetorpsbäcken samt dess avrinning till Vättern behöver tillsammans med behov av riskavstånd till omgivningen, främst campingen och bostadsbebyggelse, studeras vidare.

Yta: ca 18,2 hektar.

Marken utgörs idag av jordbruksmark och är i stora delar privatägd, en mindre del ägs av kommunen.

Norra Gubbetorp - campingverksamhet

Söder om väg 919 (Trafikverket är väghållare) föreslås en möjlig utökning av campingen. Närheten till vägen avseende hastigheter, buller och säkra och trygga övergångar behöver studeras vidare.

Yta: ca 20,8 hektar

Marken utgörs idag av jordbruksmark och är i privat ägo.

VADSTENA
KOMMUN

Nässjahlvön

Nässjahlvön är det område i kommunen, undantaget Vadstena stad, med störst efterfrågan på att bygga nya bostäder. En efterfrågan som varit omfattande och växande under många år. Området har attraktiva natur- och kulturmiljöer men ligger samtidigt nära Vadstena stad.

Genom de regeländringar som skett över tid, fler bygglovbefriade åtgärder, installationer av enskilda avlopp med mera har en utveckling mot ett ökat antal både sommar- och permanentboende skett i området.

Kommunen ställer sig positivt till en bostadsutveckling på Nässjahlvön och behöver vara delaktig för att planera och styra den pågående utvecklingen. Kommunen pekar därför ut möjligheten till viss förtätning av befintliga bostadsområden, utbyggnad av bostäder i direkt anslutning till befintlig bebyggelse samt utveckling av helt nya bostadsområden. Nya områden för bebyggelse behöver studeras vidare för att undvika skada på riksintresse såsom kulturmiljövården och rörligt friluftsliv.

Bedömningen är att de tekniska förutsättningarna för en utbyggnad av det kommunala VA-nätet finns men att genomförandet fortsatt behöver studeras.

Kampudden

Kampudden ligger längst i norr i ändan av den allmänna väg som löper runt halvön utmed Vättern. Det finns ett fåtal boenden på udden idag där ett område pekas ut för förtätning. Platsens läge och karaktär bör vidare undersökas.

Marken utgörs idag av skogsmark och är i privat ägo.

Östnässja – LIS-område

Kommunen ser möjlighet till att utveckla området med inriktning mot bostäder och friluftsliv. I delar av området närmast stranden är marken idag ianspråktagen för villabebyggelse. Utredningar och hänsyn knutna till riksintresset för kulturmiljön, naturvården samt strandskydd behöver studeras.

Närliggande Östnässja by innehåller värdefulla kulturmiljöer. Inom området finns en unik gårdsmiljö (Östnässja Västergård). I anslutning till byn finns Östnässjavillan, ett ståtligt äldre sommarhus från senare 1800-tal. Majoriteten av bostäderna på Östnässja är större gårdar med enstaka småhus. Här finns även några av de senast byggda villorna på Nässjahlvön.

Marken utgörs idag av jordbruksmark och är i privat ägo.

Eneby – LIS-område

Området kompletteras med friliggande bostäder. Delar av området närmast stranden är idag ianspråktagna för fritidsbebyggelse och avskilda av mindre väg.

Marken utgörs idag av skogsmark och är i privat ägo.

Kärleksstigen – LIS-område

Området kompletteras med friliggande bostäder. Fler bostäder skulle kunna möjliggöra en förbättrad väghållning och stärka det område som ett sjönära rekreationsområde.

Kärleksstigen är en mindre väg belägen nära Vättern och Aludden. Idag finns enbart fyra till fem hus invid den vägen med oval sträckning. Vägen är grusad och svårtillgänglig för både bilar och cyklar. I delar ligger området högre än vägen och är skogbeklätt.

Skogsmark i privat ägo.

Månsudden

Området kompletteras med friliggande bostäder.

Ett område bestående mestadels av jordbruksmark och morän med ett fåtal bostäder. I mitten av jordbruksmarken ligger en höjd som delar av det utpekade området mot Östnässja. Det gör att området bedöms döljas av topografin från slätten respektive Vättern. Avgränsningen följer markens topografi med huvudanledning att begränsa omgivningspåverkan. Topografin ger möjlighet till utblickar över Vättern samtidigt som en låg och anpassad bebyggelse preliminärt inte bedöms påverka landskapssilhuetten sett från Vättern.

Skogsmark i privat ägo.

Getryggen

Området kompletteras med friliggande bostäder.

Ungefär i mitten av Nässja udden löper ”Getryggen”, en åsrygg med skogsliknande vegetation på båda sidorna. På ryggen finns också en lokal väg med anslutande fritidsbebyggelse. Idag finns varken fritidshus eller permanentbostäder på den vänstra sidan av Getryggen, ett fåtal finns på östra sidan om bergsryggen. Området Getryggen är främst glesare skog utan höga naturvärden. Precis nedanför Getryggen finns ett vattenskyddsområde runt vatteninloppet från Vättern. Vattenskyddsområdet består i huvudsak av sumpskog.

Skogsmark i privat ägo.

Järnevid

Området pekas ut för komplettering med villor och fritidshus. Fler bostäder skulle kunna möjliggöra en förbättrad väghållning och stärka det område som ett sjönära rekreationsområde.

Ny bebyggelse lokaliseras till största delen i skogsvegetation för att minska synligheten från slättlandskapet avseende riksintresset för kulturmiljövården. Genom ny detaljplaneläggning kommer kommunen att främja effektiv hushållning av mark i området. Detaljplaneläggning leder till mer organiserad bebyggelseutveckling jämfört med nu gällande områdesbestämmelser.

Av all bostadsbebyggelse på Nässjahalvön är Järnevid det område med mest sammanhängande bebyggelse. Den småskaliga bebyggelsen sträcker sig längs stranden utmed Vättern i den östra delen av området samt i skogsliknande vegetation som angränsar till jordbruksmark. I området Järnevid finns även en småbåtshamn som drivs av en båtklubb. Ett större sammanhängande bostadsområde finns också sydväst om båthamnen. Vägarna i området är grusbelagda.

Skogsmark i privat ägo.

Borghamn, Rogslösa, Skedet

Borghamn, Rogslösa och Skedet utgör tillsammans en attraktiv bebyggelse- och servicenod intill Ombergs fot. Orterna har olika karaktärer som bör bevaras och utvecklas medan kopplingarna dem emellan bör stärkas.

Entréer

Första intrycket är viktigt. Här marknadsförs orten för potentiella invånare och besökare. Det är viktigt att gestalta orternas avslut mot åkermark till bostäder på ett bra sätt. Entréerna in till Borghamn, Rogslösa och Skedet markeras idag inte på något specifikt sätt mer än trafikskyltning. Vid sådana platser gör turister sina val att passera förbi eller besöka platsen. Stor omsorg bör därför läggas på en attraktiv gestaltning av infarterna.

Borghamn

Borghamn utgör ett strandnära samhälle vid foten av Omberg. Den permanenta befolkningen uppgår (2023) till ca 170 personer. Många bostäder, framför allt i ortens strandnära norra del, används som fritidsbostäder. Marken i Borghamn tillhörde historiskt de forntida byarna Bårstad och Västerlösa vars ägo gränser fortfarande kan spåras i nuvarande fastighetsgränser. Ortens bebyggelse är uppdelad i tre bebyggelsesamlingar, en kring hamnen och en kring stenbrottet i söder, en kring den tidigare järnvägsstationen och en i norr vid det lilla fiskeläget och Hovanäsudden.

Idag bedrivs vandrarhem, café och restaurang i hamnen i byggnader som tidigare ingick i Göta kanalbolagets verksamhet. Bredvid hamnen ligger ett av ortens två stenförädlingsföretag.

Stenindustrin är lika viktig för Borghamn och Vadstena som besöksnäringen. Verksamheterna har ibland konkurrerande behov. För att säkra verksamheternas framtid är det viktigt att skapa förutsättningar som gör det möjligt att utvecklas i närhet till varandra.

Borghamns närhet till Omberg skapar många möjligheter för rekreation för bofasta och för besökare. Det går bra att utgå från Borghamn och följa en av de leder som löper in och genom naturområdet Omberg. Gångstråk finns även utmed Vättern förbi Bårstadsbrottet (det gamla nedlagda kalkbrottet).

Viljeinriktning

- Nya bostäder och verksamheter ska i första hand tillskapas inom befintliga planlagda områden.

- Stärka centrumstråket genom Borghamn.
- Ny planering och exploatering ska tillvarata de speciella natur- och kulturmiljöer som finns på orten.
- Entréerna till Borghamn stärks.
- Strandstigen utvecklas.
- Tydligare skyltning på stigar och leder.
- Säkrare cykelvägar mellan Borghamn, Rogslösa och Skedet.
- Förbättrad kollektivtrafik som förbinder Rogslösa, Borghamn och Skedet med Vadstena stad och Ödeshögs kommun.
- God service i Borghamn.
- Verksamheter såsom turismnäringen och stenindustrin ges förutsättningar att utvecklas sida vid sida.

Bostäder

Borghamns bostadsbebyggelse består främst av villor tillkomna under 1900-talets senare hälft. Men Borghamn var tidigare en järnvägsort och i anslutning till den tidigare järnvägsstationen finns en del äldre bebyggelse kvar. Bland annat det gamla stationshuset. Under 2011 revs två flerbostadshus i Borghamn och det finns planlagda tomter tillgängliga som kan bebyggas för både villor och flerbostadshus.

Borghamn för besökare och boende

Borghamn har ett attraktivt läge vid Ombergs fot längs med Vättern. Omberg och Vättern har viktiga entréer och ankomstplatser från dessa punkter. Orten har egen hamn, attraktiv och med stor potential. I området finns värdefulla och intressanta kulturmiljöer såsom Drottning Ommas borg och Bockakyrkogården.

Anslutningen till Omberg ger många möjligheter till rekreation för boende och besökare. Från Borghamn utgår Östgötaleden och andra populära leder in i och genom naturområdet Omberg. Gångstråk finns även utmed Vättern förbi Bårstadsbrottet (det gamla nedlagda kalkbrottet).

Service

I Borghamn finns livsmedelsbutik i korsningen Hovanäsvägen – Borghamnsvägen med utlämning för Systembolaget, apotek och postservice.

Orten har också en bygdegård med en biblioteksfilial och ett brandvärn, säsongvis vandrarhem med restaurang, värdshus och loppmarknad. Förskola (kooperativ) finns i grannsamhället Rogslösa. Sommartid finns även möjlighet att använda fotbollsplanen och utegym.

Trafik

Sträckorna Rogslösa – Borghamn, Borghamn – Skedet samt Rogslösa och Skedet har goda vägförbindelser men kan bli säkrare för oskyddade trafikanter. En gång- och cykelförbindelse mellan Herrestad och Rogslösa skulle kunna vara ett alternativ för en ökad och tryggare framkomlighet till Vadstena stad och samtidigt möjliggöra för en tryggare koppling mellan orterna.

VADSTENA
KOMMUN

Utpekad bebyggelse i Skedet och Rogslösa i anslutning till väg 919 skulle medföra ett ökat behov för cyklisterna men även ett större underlag för en busslinje längs vägen.

I dagsläget går det ingen regional kollektivtrafik genom området. Det som finns är närtrafiken mellan Vadstena stad och Borghamn. Närtrafiken är en förbeställd tjänst från respektive hållplats.

Borghamnsvägen och Hovanäsvägen är de två övergripande trafikstråken och dessa trafikeras i viss utsträckning av tung trafik till och från industrierna. I övrigt består gatunätet av villagator. Även Hovanäsvägen som passerar genom samhället har samma karaktär som resterande lokalgator vilket försvårar orienteringen i samhället.

Nyligen har det anlagts en stor parkeringsyta för personbilar, husbilar och husvagnar vid områdets entré.

Teknisk infrastruktur

Borghamn har ett eget reningsverk som även betjänar grannsamhällena Rogslösa och Skedet. Kapaciteten är god och klarar en bebyggelseexpansion. Reningsverket medför även en skyddszon mot bostäder. Dricksvattentäkt finns i Vättern.

Södra Borghamn samhälle

Förslag på större byggrätter inom planlagt område för att möjliggöra tillbyggnader med mera för ett attraktivt permanentboende. Vidare att se över nuvarande detaljplan och genomföra ändringar som möjliggör att befintliga byggrätter kan nyttjas.

Inom redan utbyggt område på privatägd mark.

Svängen

Möjlig utveckling med inriktning mot friluftsliv och stärkt tillgänglighet till Omberg samt viss komplettering av verksamheter som inte är omgivningspåverkande och bostäder i anslutning till butiken i Borghamn. Området är delvis skyddat genom ett naturvårdsavtal. Avstånd till stenindustrin behöver studeras.

Skogsmark på privatägd mark.

Kalkbruket

Område för rekreation och verksamheter som inte är omgivningspåverkande samt bostäder i anslutning till idrottsplanen. Området pekas ut i syfte att sammanbinda de norra delarna av Borghamn med de södra. Teknisk infrastruktur finns utbyggt i området.

Marken utgörs idag av jordbruksmark och är i privat ägo.

Bårstad vid badet – LIS-område

Område för rekreation och bostäder i anslutning till badet. En utveckling skulle kunna möjliggöra för åtgärder som gör badet mer tillgängligt och attraktivt. Teknisk infrastruktur finns inom 200 meter från området.

Marken utgörs idag av jordbruksmark och ligger på kommunal mark.

Rogslösa

Rogslösa kyrkby som kringgärdas av stora träd är synligt på långt håll över slätten. Kyrkbyn har en annorlunda karaktär än de övriga kyrkbyarna i kommunen genom att den vuxit samman med Rogslösa stationssamhälle och har därför bebyggelse från flera olika tidsepoker. Cirka 70 personer (2023) är bosatta i Rogslösa. Den offentliga servicen i området består av en kooperativ förskola i Rogslösa och Rogslösa kyrka. Kommunen äger mark i anslutning till byn och delar av marken är planlagd för bostäder. Genom nya etableringar i orten skulle underlaget för service som helhet öka i Borghamn, Rogslösa och Skedet.

Viljeinriktning

- Nya bostäder och verksamheter ska i första hand tillskapas inom befintliga planlagda områden.
- Områdets karaktär bevaras och hänsyn tas till kulturmiljön runt kyrkan. Den nya bebyggelsen ska inte konkurrera med byns centrala punkter.

Rogslösa samhälle

Ny detaljplan inom redan planlagt område som möjliggör mindre förtätning och flexibla byggrätter. Gällande detaljplanen medger enplanshus men två plan bedöms överensstämma bättre med byns karaktär.

Inom redan utbyggt område på privatägd mark.

Stationsvägen samt Borghamnsvägen

Området pekas ut för komplettering med villor. För bibehållen bykänsla bör husens utformning och utförande anpassas till kringliggande äldre hus. Bebyggelsen längs Norra Stationsvägen skulle bidra till att knyta samman byn och berör jordbruksmark som ur arronderingssynpunkt kan vara mindre lämplig.

Jordbruksmark i privat ägo.

Skedet

Ca 80 personer (2023) är bosatta i Skedet. I Skedet och längs med Skedagatan finns fler mindre verksamheter knutna till besöksnäringen. Skedet har kommunalt vatten och avlopp och på senare år har bostadsefterfrågan i området ökat.

Bebyggelsen utmed Skedagatan innehåller relativt små bostadshus, uppförda under årtiondena omkring år 1900, med rödfärgade träfasader eller målade i ljusa kulörer. I modern tid har några hus klätts med eternitskivor eller fasadtegel. På tomterna står ofta bodar och små ladugårdar. Två tidigare missionshus utgör betydelsefulla inslag i miljön.

Viljeinriktning

- Värdefulla utblickar mot landskapet längs Skedagatan bör bevaras.
- En varsam bebyggelsekomplettering kan ske längs bygatan.
- Nya hus ges likvärdig storlek och proportioner med de befintliga längs gatan. Även förhållandet mellan byggnader och gata är viktigt att beakta.

- Förtätning mellan Skedagatan och väg 919 föreslås.

Åsby

Området pekas ut för komplettering med en landad bebyggelse av villor och mindre verksamheter. Området ligger attraktivt med utblickar mot Omberg och slätten. Närheten till vägen avseende hastigheter, buller och säkra och trygga övergångar behöver studeras vidare.

Marken utgörs idag av jordbruksmark och är i privat ägo.

Landsbygden med kyrkbyar och småorter

Landsbygden i Vadstena har unika resurser, för livsmedelsförsörjning, som en attraktiv boendemiljö samt för rekreation och fritidsupplevelser. Vadstena kommun är, tillsammans med andra verksamma, för att driva utvecklingsfrågor som är viktiga för landsbygden. Syftet är att förbättra förutsättningarna för boende, arbete och service.

För att ny bebyggelse på landsbygden ska harmoniseras med miljön bör den placeras och utformas så att den förhåller sig väl till terräng, vegetation och befintlig bebyggelse. Samma hänsyn bör även tas vid nybyggnation av lantbrukets ekonomibygnader.

På Vadstenas slättbygd finns det specifika förutsättningar att ta hänsyn till gällande jordbruksmark och kulturmiljö. Vid utveckling av bostäder eller annan bebyggelse på landsbygden är de areella näringarna som skogs- och jordbruk samt djurhållning viktiga att ta hänsyn till. Att bo på landsbygden innebär att räkna med att viss påverkan av skogs- och jordbruket eller djurhållning som exempelvis lukt, transporter, damning samt stoft kan förekomma. Ungefär tre fjärdedelar av kommunen omfattas av riksintresse för kulturmiljön. I området behöver hänsyn tas så att inte riksintresset påtagligt skadas.

För att möjliggöra en utveckling av boendemiljöer har kommunen tagit fram bebyggelseprinciper för att värna ett rationellt jordbruk, kulturmiljön och landskapsbilden:

Lokalisering

Med lokalisering avses läget för ny bebyggelse ur ett större geografiskt perspektiv och är det första steget i bedömningen av om bebyggelsen eller huset är lämpligt på en plats.

- Utveckling sker utmed befintliga stråk och infrastruktur.
- Koncentrera vid befintlig bebyggelse och orter.
- Större lantliga tomter med öppna vyer.
- Nyttja obebyggda tomter.
- Ta endast i anspråk orationella ytor som exempelvis hörn eller intill åkerholmar.
- Avstyckningar vid gårdar är möjliga främst vid generationsskiften.

VADSTENA
KOMMUN

- Restriktivitet vid ändringar, tillägg och kompletteringar i anslutning till värdefulla kulturmiljöer. Här ställs även höga krav på en anpassad gestaltning.
- Vid nybyggnation i känsliga kulturmiljöer ska alternativa placeringar utredas.

Placering

Placeringen av ny bebyggelse på en tilltänt plats eller tomt är viktigt för hur det passar in i landskapet. Placering ska beakta hur bostadsbebyggelse har placerats traditionellt inom aktuellt område eller landskapstyp.

- Placera huset i anslutning till trädgångar, skogsbyn eller med stöd av terrängen eller befintlig bebyggelse.
- Placera huset så att värdefulla utblickar inte störs.
- Placera huset där minst ingrepp behöver göras i marken för att undvika sprängning, schaktning och utfyllnader.

Hänsyn och riksintressen

I översiktsplanen ska kommunen redovisa de områden av riksintresse som finns inom kommunen och hur kommunen förhåller sig till dem i sin planering av mark- och vattenområden. Ett riksintresse är ett område som bedöms ha så stora värden att det är av betydelse för landet som helhet.

Viljeinriktning

- Kommunens målsättning är att beakta riksintressenas värden vid planering och tillståndsgivning.
- Vid behov förtydliga och revidera avgränsning för riksintresset med en högre detaljeringsgrad, utifrån lokala förutsättningar och i de fall genomförda inventeringar ger ny information.

Utöver de utpekade riksintressena finns det många andra värden kopplade till mark- och vattenområden som kommunen ska ta hänsyn till när man vill bevara, förädla eller utveckla kommunen.

Kulturmiljö

Kulturmiljöer skyddas och bevaras dels genom lagstiftningen, dels i den kommunala planeringen genom de planer och program som upprättas. I detta kapitel redogörs för kommunens kulturmiljöer samt hur dessa skyddas och bevaras. Ungefär tre fjärdedelar av kommunens land- och vattenområde är utpekade som riksintresse för kulturmiljövården, och därmed har merparten av de nedan beskrivna värdena riksintressestatus.

Riksintresse för kulturmiljövården

Stora delar av Vadstena kommun är utpekade som riksintresse för kulturmiljövården för sina höga kulturmiljövården. Riksintressena skyddas genom miljöbalkens 3:e kapitel. Byggnadsminnen, fornlämningar, kyrkor och kyrkogårdar skyddas genom kulturmiljölagen. Särskilt värdefulla områden skyddas genom plan- och bygglagen 8 kap. 13. Det är Riksantikvarieämbetet som beslutar om ett område är av riksintresse för kulturmiljövården. Därefter är det kommunernas uppgift att ta hänsyn till de utpekade riksintressena i översiktsplaneringen. Inom kommunen finns två riksintresseområden;

Vadstena Småstadsmiljö och andligt centrum (E8) *Länk till riksintressebeskrivningar*

Viljeinriktning

- Ny bebyggelse inom och förändringar i den värdefulla miljön ska utformas med stor hänsyn till platsens kulturhistoriska värden
- Stadens siluett ska vara fri från nya konkurrerande inslag

Centralbygd och slättbygd kring Omberg och Tåkern (E1-E7) *Länk till riksintressebeskrivningar*

Viljeinriktning

- Jordbruksbygdens öppna karaktär bibehålls
- Spridd bebyggelse ska undvikas i det öppna landskapet.
- Ny bebyggelse, även jordbrukets ekonomibygnader, bör lokaliseras i anslutning till befintlig bebyggelse.
- Nya byggnader ska anpassas till platsens kulturhistoriska värden
- Befintliga alléer och andra stora träd kring gårdarna bör bevaras och kompletteras.

Vadstena stad

Vadstena var under 1400-talet en av landets mest betydelsefulla städer. Stadens historiska betydelse manifesteras i anläggningar som heliga Birgittas klosterkyrka från 1400-talet och Vadstena slott, uppfört ca 1540 – 1620. Dessa båda byggnader ligger på var sin sida av staden och dominerar fortfarande stadens siluett.

Vadstena innerstad har ett till stora delar bevarat medeltida gatunät. Inom detta finns också många medeltida byggnader som i flera fall även har en bevarad tomtstruktur. Den äldsta byggnaden är Folkungapalatset från 1200-talet, som sedan 1300-talet är en del av klosteranläggningen. Rödtornet är en kvarvarande del av den medeltida stadskyrkan S:t Per och fungerar än idag som klockstapel. Som exempel på andra medeltida byggnader kan nämnas Helgeandshuset, Biskopshuset, Märten Skinnares hus och köpmannen Udd Jönssons handelshus. Vadstena rådhus är uppfört på 1500-talet.

Stadskärnan präglas i övrigt av 1700- och 1800-talens låga bebyggelse med fasader i puts eller trä och dess äldre gårdsmiljöer. Även 1600-talets borgarbebyggelse i sten och trä finns representerad. Senare tiders monumentala byggnader utgörs av det före detta munkklostret (ombyggt till krigsmannahus på 1600-talet), Trefaldighetsgården från 1850-talet, den med Rödtornet sammanbyggda samrealskolan från 1800-talet, lasarettet från 1908 och det före detta sparbankshuset vid Rådhusorget, uppfört runt 1900. Även Asylen utgör en märkesbyggnad i stadsbilden. Den tillkom under 1890-talet efter en omfattande ombyggnation av det före detta sockerbruket från 1870-talet. Från 1800-talet härrör också hamnanläggningen med magasinsbyggnader och järnvägsstationen med lokstallar.

Från det sena 1800-talet tillkom även bostadsbebyggelse utanför den medeltida stadens gräns. Den karaktäriseras av fristående villor med trädgårdar uppförda i huvudsak mellan 1890 och 1930-talet. Utanför de äldsta stadsdelarna tar modernismens bebyggelsemiljöer vid. Här ryms radhus, flerfamiljshus, kedjehus och villor, alla med en modernistisk prägel. Den modernistiska bebyggelsen i Vadstena är huvudsakligen uppförd från 1940-talet till- och med 1980-talet.

I Vadstena kan även vårdinrättningarnas utveckling och arkitektur studeras i allt från Märten Skinnares hus till dagens bebyggelse i Birgittaområdet. Miljöerna täcker ett flera hundra år långt tidsspänn från 1500-talets början fram till 1900-talets andra hälft.

Kulturlandskapet Omberg - Tåkern

Området kring Omberg och Tåkern är ett särpräglad kulturlandskap som haft stor betydelse i den svenska historien. De långa siktlinjerna över det öppna slättlandskapet bryts av kyrkbyarna med sina kyrktorn. Kring kyrkorna finns uppvuxna träd som bildar gröna öar i landskapet. Långa alléer leder fram till de stora gårdarna. Utöver dessa kulturhistoriska uttryck finns även moderna inslag i landskapet, som till exempel senare tiders ekonomibyggnader och vindkraftverk. Den långa kontinuiteten av mänsklig verksamhet går att avläsa i landskapet.

Borghamns stenindustri

I Borghamn har man brutit kalksten sedan 1100-talet. Stenen från brottet vid Ombergs norra fot har använts i en rad kyrkobyggnader liksom andra märkesbyggnader runt om i landet, bland annat Vadstena slott, Alvastra kloster och Nationalmuseum. Stenbrottets verkligt industriella produktion tog sin start i början av 1800-talet då Baltzar von Platen köpte Borghamns kalkbrott för byggandet av Göta kanals räkning. Det var även då hamnen tillkom. Merparten av byggnaderna som finns här idag härstammar från mitten av 1800-talet, från en tid då Kronoarbetarskårens fånganstalt verkade här. Sedan 1923 hade Lanthushållsskolan verksamhet i lokaler, men avlöstes senare av Borghamns folkhögskola. Idag bedrivs hotell och konferensanläggning här, samtidigt som delar av stenbrotten fortfarande är aktiva. *Borghamn är i sin helhet ett byggnadsminne (Borghamnsskolan, Västerlösa 1:5) enligt kulturmiljölagen, och omfattar bland annat 22 byggnader, hamnen och Bockakyrkogården.*

Kyrkor och kyrkbyar

I Vadstena kommun ligger kyrkorna och kyrkbyarna tätt. Kommunen omfattar socknarna Hagebyhöga, Herrestad, Hov, Källstad, Nässja, Orlunda, Rogslösa, S:t Per, Strå, Väversunda och Örberga. Kyrkplatsen har varit socknens centrum och bytomterna organiserade äganderätten inom byns ägor. Mycket av den ursprungliga karaktären i kyrkbyarna är bevarad och kyrkbyarna är mycket värdefulla för förståelsen av kulturlandskapet.

Kyrkorna i Vadstena kommun började uppföras av sten under 1000-talet. I flera fall ersatte stenkyrkorna en äldre träkyrka. Att kyrkobyggandet var så tidigt förklaras av kungamaktens och stormannaätternas stora jordinnehav i denna trakt. En ovanligt stor andel av de medeltida, romanska kyrkorna är välbevarade och flera av dem har mycket höga kulturhistoriska värden. Exempelvis är kyrkorna i Väversunda, Rogslösa, Örberga, Nässja, Herrestad och Hov särskilt välbevarade. Andra kyrkor, som Strå, Källstad och Hagebyhöga, har under åren blivit ombyggda men har fortfarande kvar medeltida delar. Orlunda sticker ut då byns medeltida kyrka revs och ersattes av en helt ny byggnad år 1890.

Kulturmiljöstrategi för Vadstena kommun

Vadstena kommun har tagit fram en kulturmiljöstrategi som tar utgångspunkt i de nationella kulturmiljömålen. De nationella målen ska förutom att styra det statliga arbetet i kulturmiljöfrågorna även vara vägledande för kommuner och regioner. Kulturmiljöstrategin svarar även mot kommunens politiska viljeförklaring 2023-2026

och bidrar till att uppfylla de övergripande målen och visionen för Vadstena kommun. Till varje mål följer en kort beskrivning av målets utgångspunkter och lämpliga strategier för att uppnå målen.

De nationella kulturmiljömålen:

- Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas.
- Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön.
- Ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.
- En helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas tillvara i samhällsutvecklingen.

Vadstenas mål för kulturmiljöarbetet:

- Mål 1: Vadstenas kulturmiljöer bevaras och värda och bidrar till en långsiktigt hållbar förvaltning av bebyggelse och landskap
- Mål 2: Vadstenas kulturmiljöer används och tillgängliggörs och är därigenom en källa till kunskap och upplevelser
- Mål 3: Vadstenas kulturmiljöer är en resurs för samhällsutvecklingen i kommunen

Vadstenas kulturmiljöer bevaras, vårdas och underhålls, och bidrar därigenom till en långsiktigt hållbar förvaltning av bebyggelse och landskap

Utgångspunkter: Hållbar utveckling handlar bland annat om att förvalta befintliga resurser. Att ta hand om kulturmiljön och de värden som finns i det redan byggda är en viktig del i omställningen mot ett hållbart samhälle. Vadstenas kulturmiljöer är en ändlig resurs som behöver bevaras och vårdas för framtiden – om värdena en gång går förlorade kan de sällan återställas. Att värna kulturmiljön handlar om respekt för det som varit, om möjligheten för kommande generationer att förstå sin samtid genom kopplingar bakåt i tiden. Att bevara och värda det redan byggda kulturarvet är också ett konkret exempel på hur kulturmiljön kan bidra till att uppnå de miljömässiga målen i omställningen mot ett hållbart samhälle. En god förvaltning av landskapet innebär bland annat hänsynsfull placering och anpassning till de givna förutsättningarna, men också att människor ska kunna bo och leva där, och därigenom förvalta kulturmiljöerna. Genom att ta hänsyn till de unika kulturmiljövärden som finns i Vadstena skapas förutsättningar för en hållbar förvaltning av både stad och landsbygd.

Strategier för att uppnå målet:

- Vadstena har ett uppdaterat kulturmiljöprogram som är vägledande vid planeringsprocesser och all förändring inom den fysiska miljön. Programmet används som utgångspunkt för hur landskap och miljöer med kulturhistoriska värden förvaltas.

- I Vadstena utvecklas kulturmiljöerna med stor varsamhet och hänsyn till kommunens unika särdrag och värden. De kulturhistoriska värdena är en grundförutsättning för hur och var utveckling kan ske.
- Vadstenas kulturmiljöer ges förutsättningar att bevaras, vårdas och underhållas genom att förses med lämpligt skydd i detaljplan.
- Kulturmiljökompetens inkluderas genom hela processen i den fysiska planeringen, från tidiga planskeden till bygglov.
- Kommunen arbetar för en hållbar förvaltning av sina egna kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer.
- Vid klimatanpassning av byggnader och miljöer ska de kulturhistoriska värdena vara vägledande. Detta innefattar både miljöanpassningar för att säkra bebyggelsemiljöernas fortlevnad samt åtgärder kopplat till exempelvis energiförbrukning. Återbruk, underhåll och förbättringar av befintliga byggnader ska prioriteras.

Vadstenas kulturmiljöer används och tillgängliggörs och är därigenom en källa till kunskap och upplevelser

Utgångspunkter: Våra kulturmiljöer är viktiga för förståelsen av vår gemensamma historia och har ett betydande allmänintresse. En viktig förutsättning för att kulturmiljöerna bevaras för framtiden är att de används och tillgängliggörs. Ansvaret för kulturmiljön delas av alla – såväl stat som kommun, enskilda fastighetsägare och allmänhet. En viktig del av kulturmiljöarbetet görs av de invånare som bor, arbetar och förvaltar miljöerna i kommunen. För att människor ska ges möjlighet att vara delaktiga i kulturmiljöarbetet krävs att det finns tillgänglig kunskap och tydliga riktlinjer för förvaltning. Kommunen har här en viktig uppgift att sprida kunskap om och skapa intresse för kommunens kulturmiljöer.

Vadstenas kulturmiljöer är en viktig källa till både kunskap och upplevelser. I Vadstena finns en mångfald av unika kulturmiljöer som tillsammans utgör en bärande del i tätortens identitet. Kulturmiljöerna återspeglar de skeenden som format Vadstena och är viktiga för att invånare och besökare ska förstå hur samhället vuxit fram och varför det ser ut som det gör idag.

Strategier för att uppnå målet:

- Kommunen skapar förutsättningar för att alla invånare ska kunna ta del av kommunens kulturmiljöer genom exempelvis kunskapsuppbyggnad, god tillgänglighet och kommunikation.
- Kommunen sprider kunskap om Vadstenas kulturmiljöer. Detta kan göras genom att sprida kunskap om Vadstenas kulturmiljöer på exempelvis hemsida, informationsskyltar och broschyrer med mera.
- Kommunen samverkar med verksamheter, föreningar och näringsliv som arbetar med att sprida kunskap om och tillgängliggöra Vadstenas kulturarv och kulturmiljöer.

Vadstenas kulturmiljöer är en resurs för samhällsutvecklingen i kommunen

Utgångspunkter: Vadstenas kulturmiljöer bidrar till att skapa attraktiva miljöer som ger en god livsmiljö lockar besökare, höjer värdet på närliggande mark och lockar till investeringar. Kulturmiljön kan också skapa ekonomiska värden genom turism och besöksnäring, samtidigt som det bidrar till värdefulla kringverksamheter och arbetstillfällen. Genom att tillvarata Vadstenas unika särdrag kan kommunen utvecklas i samklang med historien samtidigt som nya värden tillförs.

Strategier för att uppnå målet:

- I utvecklingsprocesser beaktas och används kulturmiljön som en resurs för social, ekonomisk, miljömässig och kulturell hållbarhet. Kulturmiljöns värden används för att stärka platsens identitet och öka dess attraktionskraft.
- Kommunen stödjer insatser och verksamheter som bidrar till att främja en hållbar utveckling av Vadstenas kulturmiljöer, till exempel handel, turism och kulturella verksamheter.
- Möjliggör för lokal verksamhet utifrån byggnadens förutsättningar. Verksamheter ska kunna inrymmas i äldre bebyggelse. Vid förvaltning av kulturhistorisk bebyggelse utgår man från byggnadernas värden.
- Kommunen lyfter fram de kulturhistoriska värdena i sina fastigheter och arbetar aktivt med att använda fastigheterna för kommunala verksamheter. En stor vikt läggs vid att hitta en användning som är anpassad till byggnadens specifika värden och förutsättningar

Friluftsliv

Dessa principer kan vara till stöd för när kommunen diskuterar inriktning och prioritering för sitt eget arbete med friluftsliv. Bärande principer för Naturvårdsverkets friluftslivsarbete:

Principen att så många som möjligt ska ha nära till naturen – oavsett vem man är och var i Sverige man bor är viktig. Allemansrätten är en viktig förutsättning för friluftslivet. Den stödjer möjligheterna och tydliggör skyldigheterna för människors vistelse i naturen.

Riksintresse för friluftsliv

Riksintresse för friluftsliv regleras i 3 kap 6 § miljöbalken och utpekats av Naturvårdsverket. För att ett område ska bli klassat som riksintresse för friluftslivet gäller att de ska ha särskilda natur- och kulturkvaliteter och vara tillgängliga för allmänheten. Dessa friluftsvärden ska vara så stora att områdena är eller kan bli attraktiva för besökare från hela eller en stor del av landet eller utlandet. För Vadstenas del har Omberg och Tåkernområdet utpekats som riksintresse för friluftslivet.

Omberg-Tåkern (F1)

Ombergs och Tåkerns friluftsvärden sammanfaller med områdenas riksintressanta natur- och kulturmiljöer. Både Omberg och Tåkern är välkända och välbesökta områden av såväl besökare från övriga Östergötland, landet som helhet och Europa.

VADSTENA
KOMMUN

Viljeinriktning

Området är en viktig del av Vadstenas turism- och besöksnäring. Kommunen anser att tillgängligheten och besöksmålen inom riksintresset bör utvecklas och blir kända för fler människor. Åtgärder som påtagligt kan skada riksintresset från friluftssynpunkt får inte komma till stånd.

Riksintresse för rörligt friluftsliv

Landskapsbilden kring Vättern är karaktäristisk och av stort värde och har därför blivit utpekad i miljöbalkens 4 kapitel 2 §, som ett större område med stora natur- och kulturvärden av riksintresse, under benämningen ”Vättern med öar och strandområden”.

Det är ett av flera geografiskt avgränsade områden i Sverige som utpekats som riksintresse i sin helhet, med hänsyn till de samlade natur- och kulturvärden som finns i området. Området ska därför skyddas mot åtgärder och ingrepp som påtagligt kan skada natur- och kulturvärdena. Riksintresset täcker också Vätterns betydelse för näringsliv och bosättning, dess speciella ljus och storslagna vyer, samt associativa värden genom kulturpersonligheter, måleri, litteratur och så vidare.

Vid bedömningen om exploatering eller annat ingrepp i miljön kring Vättern för turismens och friluftslivets, särskilt det rörliga friluftslivet, intressen särskilt beaktas. Skyddet utgör dock inte hinder för utveckling av befintliga tätorter, det lokala näringslivet eller för utförandet av anläggningar som behövs för totalförsvaret

Viljeinriktning

Vätterns höga naturvärden ska bevaras och dess råvattentäkt ska säkras. Möjligheterna för aktiviteter kopplat till Vättern ska utvecklas. Kulturlandskapets karaktär och befintliga natur- och kulturvärden ska bevaras och i förekommande fall utvecklas.

Nationella friluftsmål

Alla människor ska ha möjlighet till naturupplevelser, välbefinnande, social gemenskap och ökad kunskap om natur och miljö. Utifrån de här utgångspunkterna baseras de 10 svenska friluftsmålen. Det övergripande syftet för målen är att stödja människors möjligheter att vistas ute i naturen och utöva friluftsliv där allemansrätten är en grund för friluftslivet. Vart och ett av målen har olika ingångar i det här övergripande syftet.

1. Tillgänglig natur för alla
2. Starkt engagemang och samverkan för friluftslivet
3. Allemansrätten
4. Tillgång till natur för friluftsliv
5. Attraktiv stadskärna
6. Hållbar regional tillväxt och landsbygdsutveckling
7. Skyddade områden som resurs för friluftslivet
8. Ett rikt friluftsliv i skolan
9. Friluftsliv för god folkhälsa
10. God kunskap om friluftslivet

Natur

Naturvårdens uppgift handlar både om att skydda värdefulla områden och arter samt att möta människans behov att nyttja naturen och allt som naturen ger. Naturvården bevarar och restaurerar naturvärden och målsättningen är att uppnå ett hållbart nyttjande av naturen. Naturvårdsverket är ansvarig myndighet för naturvårdsfrågor på nationell nivå, länsstyrelsen på regional nivå, och kommunen på lokal nivå.

Riksintressen för naturvården

Riksintresse för naturvården utpekade av naturvårdsverket och regleras i miljöbalkens 3 kap 6 §. Enligt Naturvårdsverket ska riksintressena representera huvuddragen i svensk natur, belysa landskapets utveckling och visa mångfalden i naturen.

Sammanställningen av riksintressena i Vadstena kommun utgår från Länsstyrelsens beskrivningar av naturvärden inom de olika områdena. Inom kommunen omfattas ingående delar av Tåkern, Omberg och Vättern av riksintresset.

Tåkern

Tåkern är utpekad som riksintresse för naturvården, Ramsarområde samt Natura 2000 på grund av sin flora och fauna. Sjön berörs också av riksintresse för friluftslivet. Halva sjön ligger inom Vadstena kommun, övriga delar i Ödeshögs och Mjölby kommuner. I Vadstena kommun är Tåkern utpekad som Ramsarområde (våtmark av internationell betydelse).

Tåkern är skyddat av Länsstyrelsen som naturreservat. Med sin utomordentligt rika vegetation och flora, sin omväxlande och intressanta fauna samt sist men inte minst sin speciella topografi och geologi, räknas till ett av de värdefullaste naturområdena i södra och mellersta Sverige.

Viljeinriktning

Tåkern och dess närmaste omgivning (1 km från strandlinjen) ska värnas från åtgärder som kan förändra områdets karaktär och upplevelsen av sjön i landskapet. Tåkern ska bevara sin karaktär av fågelsjö och rekreativmiljö. Sjön ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada riksintresset.

Omberg

På berget finns områden som är utpekade Natura 2000-områden – Ombergs branter, Ombergsliden, Ostmossen och Västra Karlsbo kalkkärr. Ombergsliden och Ostmossen är skyddat som naturreservat. Omberg är också utpekad som riksintresse för kulturmiljövård och friluftsliv.

Omberg är genom sitt läge mellan Vättern och den plana, vidsträckt östgötaslätten ett dominerande inslag i landskapet. Den stora variationen av naturmiljöer gör berget till ett kärnområde för många sällsynta och rödlistade växter och djur i Sverige.

Hela berget är av Sveaskog angivet som ekopark och sköts efter en upprättad skötselplan.

Viljeinriktning

VADSTENA
KOMMUN

Omberg är viktig som rekreativmiljö och turistmål i Vadstena kommun. Berget ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skydda riksintresset. Dess närmaste omgivningar ska värnas från åtgärder som kan förändra områdets karaktär och upplevelsen av Omberg i landskapet.

Vättern

Vättern med öar och strandområden är på grund av sina höga natur- och kulturmiljövärden också utpekade som riksintresse enligt 4 kap 2 § miljöbalken. Detta innebär, enligt miljöbalken, att turismens och friluftslivets, främst det rörliga friluftslivets, intressen särskilt ska beaktas vid bedömningen av tillåtligheten av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön. Vättern är också ett Natura 2000-område.

Vätterns förkastningsbetingade sjöbäcken, förstklassiga vattenkvalitet och intressanta fauna utgör en utomordentligt värdefull och skyddsvärd naturmiljö. Vättern är väl känd för sitt klara och fina vatten. I sjön finns minst 28 fiskarter, mest känd är Vätternrödingen. Sjön utnyttjas både som dricksvattentäkt och som recipient för avloppsvatten.

Viljeinriktning

Vättern och dess strandmiljöer ska värnas från åtgärder som kan påverka vattenmiljön negativt. Vättern ska också skyddas mot ingrepp som påtagligt kan skada riksintresset från kulturmiljö-, naturvårds- och friluftssynpunkt.

Hagebyhöga kalkkärr

Hagebyhöga kärr är ett välutbildat extremrikkärr med rik flora, med bland annat stor rikedom på nycklar och kärrknipprot. Kalkkärr som är ett av de finaste i Östergötland har få motsvarigheter på det svenska fastlandet. Hela området ingår sedan 2008 i naturreservat som upprättades 1981. Hagebyhöga kalkkärr är utpekade som Natura 2000-område.

Naturvärdet kommer att bestå om området undantas från dikning, utfyllnad, schaktning, bebyggelse och markskador. Kärret måste hållas helt öppet genom bete eller röjning.

Viljeinriktning

Kalkkärr ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada riksintresset.

Kastad kulle

Kastad kulle har en mycket rik stäppängsflora och är en av de värdefullaste stäppängarna i Östergötland. Kastad kulle är naturreservat sedan år 2001 och utpekade som Natura 2000-område.

Naturvärdena kommer att bestå om området undantas från ingrepp som till exempel täkt, gödsling, tippning, barrträdsplantering, bebyggelse och schaktning. Stäppängen måste hållas öppen genom bete eller röjning.

Viljeinriktning

VADSTENA
KOMMUN

Kastad kulle ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada riksintresset.

Fyrstensberget

Vid Fyrstensberget går den kambrosiluriska berggrunden i dagen. I den upp till 10 m höga strandklinten kan kalkstenslager från mellanordvicisk tidsålder studeras. Här finns en intressant fossilvärd med ansamlingar av Cystoideer, en grupp av utdöda tagghudingar som på mycket långt håll är släkt med våra sjöstjärnor och sjöborrar. Fossilförekomsten vid Ullnäs saknar motstycke i världen.

Naturvärdena kommer att bestå om området undantas från ingrepp som till exempel sprängning, täkt, stentipning på stranden och bebyggelse.

Viljeinriktning

Fyrstensberget ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada riksintresset.

Motalabuktens övärld

Övärlden omfattar fem öar och ögrupper, varav endast den sydligaste ön, Jungfrun, ligger i Vadstena kommun. Visingsöformationens bergarter förekommer endast i Vättersänkan och är åtkomlig på få ställen vid stränder och på öar. På öarna i Motalabukten påträffas förutom formationens bergarter också den underliggande graniten.

Riksintresset är även utpekade som riksintresse enligt 4 kapitlet miljöbalken och Natura 2000.

Viljeinriktning

De värden som är knutna till övärlden ska bevaras och skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada riksintresset.

Skyddad natur

Vadstena kommun har flera skyddade områden. Platserna är skyddade av olika skäl som går att utläsa i den tillhörande kartan genom att trycka på det objekt du vill veta mer om.

Tryck i den digitala kartan för att visa områden för natura 2000, naturminnen, naturminnen, naturreservat, ramsarområden, tillträdesförbud. Vattenskyddsområde samt övrig biotopskyddsområde.

Natura 2000

Utpekade Natura 2000-områden regleras i miljöbalkens 4 kapitel och samtliga Natura 2000 områden är klassade som riksintresse. Syftet är att värna om vissa naturtyper och arter och deras livsmiljöer. För att bedriva verksamhet eller vidta åtgärder som kan påverka miljön i ett Natura 2000 område krävs tillstånd från länsstyrelsen.

Inom Vadstena kommun finns följande Natura-2000-områden:

- Vättern
- Tåkern

VADSTENA
KOMMUN

- Omberg (branterna)
- Ombergsliden
- Ostmossen
- Borghamns kalkkärr
- Kastad kulle torräng
- Hovanäs kalkfuktäng
- Västra Karlsbo kalkkärr
- Hagebyhöga
- Långvrån
- Hagalund
- Örberga

Fågeldirektivet SPA

Direktivet behandlar bevarandet av fågelarter som förekommer naturligt vid deras livsmiljöer. Vadstena kommun har stora områden som omfattas av fågeldirektivet.

Art- och habitatdirektivet SCI Rikstäckande

Art- och habitatdirektivet syftar till att säkra den biologiska mångfalden. För att göra det bevaras de livsmiljöer som naturligt förekommer och där med den vilda flora och fauna som finns i områdena.

Naturminnen

Naturminnen kan vara enskilda föremål, som flyttblock, jättegrytor eller gamla, storvuxna träd. Det kan också vara mycket små områden med intressanta naturföreteelser. Naturminnen skyddas efter beslut av länsstyrelsen. Skyddsformen infördes 1909, och flertalet befintliga naturminnen skapades redan före naturvårdslagens tillkomst 1964. Idag tillkommer ytterst sällan nya naturminnen.

I Vadstena finns tre naturminnen som alla utgörs av äldre, grova träd.

- Ek vid Rogslösa prästgård
- Ek vid Herrestads Prästgård
- Qvisbergs allé

Biotopskydd

Mindre mark- och vattenområden som utgör livsmiljö för hotade djur- eller växtarter, eller som annars är skyddsvärda, får enligt miljöbalken förklaras som biotop skyddat område. Enligt förordningen om områdesskydd finns ett generellt biotopskydd för vissa livsmiljöer så som alléer, pilevallar, naturliga bäckfårar, stenmurar, odlingsrösen, åkerholmar samt källor med omgivande våtmark i odlingslandskap. Inom område med biotopskydd får verksamheter inte bedrivas eller åtgärder vidtas som kan skada naturmiljön. Länsstyrelsen får medge dispens om det finns särskilda skäl.

I Vadstena kommun finns ett antal områden och objekt som omfattas av det generella biotopskyddet.

VADSTENA
KOMMUN

Naturreservat

Naturreservat är ett av de viktigaste och vanligaste sätten att skydda värdefull natur på ett långsiktigt sätt i Sverige. Oftast är det länsstyrelsen som, med stöd av 7 kap i miljöbalken, bildar naturreservat, men även kommuner kan bilda naturreservat. I Vadstena kommun finns sex områden som är skyddade som naturreservat;

- Tåkern
- Hagebyhöga
- Kastad kulle
- Ombergsliden
- Ostmossen
- Jungfrun (ö i Vättern som ingår i naturreservatet Motalabuktens öar)

Samtliga reservat förvaltas av länsstyrelsen och sköts enligt upprättade skötselplaner. Kommande områden som ska skyddas är Tycklingehalvön i Vadstena stad.

Naturvårdsprogrammet

I Vadstena kommuns naturvårdsprogram anges de principer som kommunen ska arbeta efter i sitt naturvårdsarbete:

- Hushållning av kommunens naturresurser så att utnyttjandet är långsiktigt hållbart.
- Den biologiska mångfalden av arter och naturtyper i kommunen ska bevaras och utvecklas.
- Det ska finnas tillgång till en rik och varierad natur med goda förutsättningar för friluftsliv, rekreation och ekoturism i kommunen.
- Kommunens förhållningssätt till naturvårdsfrågorna år 2018 gäller alljämt och programmet utgör ett stöd i planeringsprocessen.

Landskapsbild

Vadstena kommun utgör den västra delen av den stora östgötska slätten. Trots den flacka landskapstypen kan kommunen delas upp i olika karaktärer.

Landskapet i norr och nordost utgörs av ett småskaligt, kuperat, jordbrukslandskap med inslag av skogspartier. I söder delas landskapet upp i två delar där höjdryggen i nordöstlig-sydligvästlig riktning skiljer den södra Tåkernskålen i söder från Nässjahalvön i norr och den strandnära jordbruksbygden ner mot Omberg. Nässjahalvön och landskapet ner mot Omberg utgörs av ett storskaligt böljande jordbrukslandskap med de karaktäristiska kyrkbyarna placerade på höjderna. Landskapet i Tåkernskålen består också av ett öppet och storskaligt jordbrukslandskap men något flackare och med en svag sluttning ner mot sjön Tåkern.

Vatten

Vatten är en viktig resurs på många sätt; dricksvattentäkter, sjöar och vattendrag för det rörliga friluftslivet och inte minst för ett rikt växt- och djurliv.

Kommunen har ett fåtal men desto större vattenförekomster. Vättern är den största som delas med sju andra kommuner och upptar nästan halva Vadstena kommuns yta. Därefter kommer Tåkern som delas med Ödeshögs och Mjölby kommuner. Mjölnaån är det största rinnande vattendraget vilket förbinder Tåkern med Vättern. Skenaån är också ett relativt stort vattendrag som kommunen dock bara har ett tillflöde till via Marstadsbäcken. Utöver dessa finns mindre diken och bäckar samt god tillgång till grundvatten.

Riksintresse för yrkesfiske

Riksintresse för yrkesfisket utpekas av Fiskeriverket och regleras i Miljöbalkens 3 kapitel. Enligt 3 kap 5 § miljöbalken ska ”områden som är av riksintresse för rennärings- eller yrkesfisket skyddas mot åtgärder som ”kan påtagligt försvåra näringarnas bedrivande”. I Vadstena kommun utgör Vättern riksintresse för yrkesfisket.

Viljeinriktning

Vättern ska skyddas mot åtgärder som kan innebära påtaglig skada på riksintresset.

Strandskydd

Många arter är exempelvis beroende av de livsmiljöer som bildats i strandnära områden - såväl på land som i vatten. Vid hav, sjöar och vattendrag gäller därför strandskydd. För Vättern gäller ett utökat strandskydd om 150 meter in mot land och 300 meter ut i vattenområdet. För övriga vattenförekomster gäller det generella strandskyddet om 100 meter. Strandskyddet är ett tungt vägande allmänt intresse.

Strandskyddet är ett områdesskydd enligt 7 kap. miljöbalken. Inom strandskyddsområde får inte:

- Nya byggnader uppföras
- Byggnader ändras så att de tillgodoser ett väsentligen annat ändamål än de tidigare har använts till
- Grävningsarbeten eller andra förberedelsearbeten utföras för bebyggelse som avses i föregående punkter.
- Andra anläggningar eller anordningar utföras som hindrar eller avhåller allmänheten från att beträda ett område där den annars skulle ha fått färdas fritt eller som väsentligen försämrar villkoren för djur- eller växtarter
- Andra åtgärder som väsentligen försämrar livsvillkoren för djur- eller växtarter

För att en dispens ska kunna beviljas krävs att det finns särskilda skäl. Som särskilda skäl får man endast använda något av de sex särskilda skäl som anges i miljöbalken 7 kapitlet 18 c §. Dispens får bara medges om det är förenligt med strandskyddets syften. De särskilda skälen är:

1. redan har tagits i anspråk på ett sätt som gör att det saknar betydelse för strandskyddets syften,
2. genom en väg, järnväg, bebyggelse, verksamhet eller annan exploatering är väl avskilt från området närmast strandlinjen,

3. behövs för en anläggning som för sin funktion måste ligga vid vattnet och behovet inte kan tillgodoses utanför området,
4. behövs för att utvidga en pågående verksamhet och utvidgningen inte kan genomföras utanför området,
5. behöver tas i anspråk för att tillgodose ett angeläget allmänt intresse som inte kan tillgodoses utanför området, eller
6. behöver tas i anspråk för att tillgodose ett annat mycket angeläget intresse.

Om prövningen gäller ett område för landsbygdsutveckling i strandnära lägen får man, enligt 7 kap 18 d § miljöbalken, utöver ovanstående punkter som särskilt skäl beakta om ett strandnära läge för en byggnad, anläggning, verksamhet eller åtgärd bidrar till utvecklingen av landsbygden. I områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen finns därtill ytterligare två särskilda skäl för att få dispens:

7. Bygga en turistanläggning där närheten till vatten är en stor fördel och åtgärden bidrar till utveckling av landsbygden.
8. Bygga enstaka en- och tvåbostadshus och kompletterande byggnader i dessa områden, om byggnaderna uppförs i anslutning till befintliga bostadshus.

Landsbygdsutveckling i strandnära läge – LIS

Inom områden som kommunerna har pekat ut för landsbygdsutveckling i strandnära lägen kan det särskilda skälet för landsbygdsutveckling användas när man prövar dispenser eller upphäver strandskyddet i detaljplan. Det betyder att förutom de särskilda skäl som anges i miljöbalken 7 kap. 18 c §, kan även skälen som anges i 7 kap. 18 d § tillämpas. [Läs mer om LIS-områden här](#)

Sjöar, småvatten och våtmarker

Vattensamlingar som är mindre än 1 hektar och är vattenfyllda året om benämns småvatten, vilket innefattar även vattenförande diken. Dessa kan vara naturliga eller kulturskapade. Gemensamt för dem är att de bidrar med flera viktiga naturvärden och till mångfalden i jordbrukslandskapet. Naturtypen har blivit allt ovanligare till följd av dräneringen av jordbruksmark. En våtmark, till skillnad från en vattensamling, behöver inte vara vattenfylld året om utan enligt definitionen ska vatten finnas nära, under eller strax över markytan en stor del av året.

Småvatten och våtmarker kan komma att få en allt viktigare betydelse i framtiden. Vid en klimatförändring som innebär mer nederbörd kan småvatten och våtmarker bli viktiga fördröjnings- och utjämningsmagasin. De kan också utnyttjas för rening av vatten från jordbruket.

I Vadstena kommun har det intensiva jordbruket gjort att mindre vattensamlingar har tagits bort. Det har medfört att det är relativt ont om dem i landskapet. Förbud mot markavvattning råder i hela Östergötlands län.

VADSTENA
KOMMUN

Vattenkvalitet

2004 införlivades EU-direktivet för vatten i svensk lagstiftning. Målet för vattendirektivet är att alla medlemsländer inom EU ska uppnå god vattenstatus för ytvatten, kustvatten och grundvatten. Vattenmyndigheterna, en i varje vattendistrikt, har gemensamt tagit fram miljökvalitetsnormer för vattenförekomsternas kemiska och ekologiska status.

Största delen av marken inom Vadstena kommun har avrinning mot Vättern och tillhör därför Vätterns delavrinningsområde. Hela Vadstena kommun är en del av Motala ströms huvudavrinningsområde. Större delen av kommunen ingår i Mjölnaåns avrinningsområde.

Tåkern och Skenaån har båda bedömts uppnå måttlig ekologisk status. Anledningen är främst övergödningssproblem kopplade till den intensiva jordbruksbygd de är belägna i. Både för Skenaån och för Mjölnaån förekommer även hydromorfologiska förändringar, exempelvis rensning eller uträtning av ån. Båda åarna har bedömningen ej uppnådd god status. Vidare prover tas för att vara uppdaterad. Ett av problemen är här att Tåkern är ett Natura 2000-område där igenväxningen till viss del är önskvärd på grund av att det gynnar fågellivet.

För att minska utsläppen till Vättern, Tåkern och Mjölnaån har en skyddszon på 300 meter längs vattenförekomsterna upprättats. Inom zonen är exempelvis restriktionerna högre för anläggningar med enskilda avlopp.

Viljeinriktning

Kommunen ska prioritera och genomföra tillsyn med avsikt att minska utsläppen av näringsämnen och prioriterade och särskilda förorenande ämnen från avloppsledningsnät och avloppsreningsverk till vattenförekomster där det finns en risk för att miljökvalitetsnormerna för vatten inte kan följas på grund av sådan påverkan.

Kommunen ska säkerställa minskade utsläpp från enskilda avlopp, genom:

- att ställa krav på begränsade utsläpp av fosfor och kväve där det behövs för att miljökvalitetsnormerna för vatten ska kunna följas,
- att prioritera tillsynen av enskilda avlopp för att miljökvalitetsnormerna för vatten ska kunna följas.

Vattenskyddsområden

Med stöd i miljöbalken kan en kommun eller länsstyrelse förklara ett mark- eller vattenområde för vattenskyddsområde för att skydda en grund- eller ytvattentillgång som nyttjas eller i framtiden kan antas nyttjas för vattentäkt. Vättern är ett vattenskyddsområde.

Ett vattenskyddsområde skyddar inte bara vattenförekomsten utan sträcker sig även upp på land där det avgränsas och delas in i olika skyddszoner. Skyddszonerna ska minska risken för diffusa föroreningar men även ge ansvariga lite respit vid eventuell olycka. Vissa verksamheter kan komma att påverkas om de på något sätt påverkar vattenkvaliteten. Beroende på vilken skyddszon olika aktiviteter är belägna i, kan verksamheten påverkas i olika utsträckning.

Vattentäkter

Användningen av vattenresurserna omfattar både brukandet av vattenarealer och nyttjande av yt- och grundvattentillgångarna som råvara för allmänna eller enskilda ändamål. Att hushålla med vattenresurserna inom kommunen innebär både att eftersträva en lämplig samordning av hur vattenarealerna nyttjas och att säkerställa ett långsiktigt skydd för de vattentillgångar som är av störst betydelse från allmän synpunkt.

Vattentillgångarna utgörs av både yt- och grundvatten och är av grundläggande betydelse för den lokala samhällsutvecklingen, primärt för nyttjande som dricksvatten eller andra hushållsändamål samt för vissa industriella behov. Vattentäkter av större betydelse ur allmän synpunkt måste ges ett långtgående skydd i syfte att säkerställa både kvalitet och kvantitet.

Ytvatten

I Vadstena kommun är det Vättern som förser ca 6 000 människor i kommunen med kommunalt dricksvatten. Vattentäkterna är förlagda till Borghamn och i Vadstena.

Vattenverket beläget i Vadstena stads utkant, har en kapacitet på 10 000 invånare i kommunen vilket innebär att behovet av utbyggnad inte finns för anläggningarna i dagsläget.

Grundvatten

Grundvattentillgången i Östergötland är generellt god, framför allt i anslutning till östgötaslättens isälvsavlagringar. En god grundvattentillgång är en viktig resurs. I dagsläget nyttjas endast grundvattnet som vattentäkt av privatpersoner utanför tätbebyggt område.

Berggrunden i kommunen har en relativt hög vattenföringskapacitet och flera grundvattenreservoarer är kända i kommunen. För fastigheter som ej är anslutna till det kommunala vatten- och avlopps nätet måste fastighetsägaren lösa frågan på annat sätt. Enskilt vatten tas oftast från egen brunn, grävd eller borrhål. Ett mindre antal hushåll tar också vatten direkt från Vättern.

Teknisk försörjning och samhällsviktiga funktioner

Vadstena och Motala kommuner har en gemensam nämnd för vatten och renhållning. Tekniska serviceförvaltningen i Motala kommun sköter avfallshantering samt drift och underhåll av den kommunala vatten- och avloppsverksamheten både i Motala kommun och i Vadstena kommun.

Dricksvattenförsörjning

Vättern är Vadstenas huvudkälla för dricksvatten. Dricksvattenområdet delas med flera andra kommuner som även de är beroende av Vättern som primär vattentäkt. För att skydda dricksvattnet har länsstyrelserna runt Vättern beslutat om att inrätta ett vattenskyddsområde. Beslutet innehåller skyddsföreskrifter för vattenskyddsområdet och omfattar skyddszoner runt om Vättern och de vattendrag som rinner ut i sjön.

VADSTENA
KOMMUN

Kommunen har ansvar för försörjning av dricksvatten till medborgarna enligt vattentjänstlagen (SFS 2006:412). Kommunens miljönämnd har ett tillsynsansvar.

Länsstyrelsen har ett regionalt samordningsansvar för den regionala vattenförsörjningen. Den gällande regionala vattenförsörjningsplanen är från 2014.

Viljeinriktning

- Kommunen ska ha en aktuell en vatten- och avloppsstrategi, dagvattenpolicy samt en vatten- och avloppsplan.

Avloppsrening

Inom kommunens verksamhetsområden för vatten och avlopp är kommunen skyldig att ordna med vatten- och avloppsförsörjning. Finansieringen av vatten- och avloppsförsörjningen sker genom avgifter från abonnenterna.

I kommunen finns två avloppsreningsverk, i Vadstena stad samt i Borghamn som båda har god kapacitet med utrymme för den befolkningsökning som översiktsplanen föreslår.

I dagsläget pågår arbete med att förbättra kommunens spill- och avloppsledningar genom separata system. Ett av syftena med dessa planer är att minska bräddningar från avloppsledningsnätets bräddpunkter, innan avloppsvattnet når reningsverket. Förbättringarna görs även för att minska risken för källaröversvämningar.

Kommunen ska verka för att enskilda avloppsanläggningar med brister förbättras så att dagens reningskrav uppfylls.

Utökat verksamhetsområde

I översiktsplaneförslaget finns områden utpekade för ny bebyggelse på Nässjahalvön. Kommunalt vatten och avlopp är idag ej framdraget. Befintliga områden byggdes till stor del under en tid när en enklare standard rådde. Idag tillåts infiltration av BDT-vatten (bad, disk, tvätt) men i takt med en förändrad livsstil, ökade krav på standard och en ökad mängd BDT-vatten innebär detta en ökad risk för att dricksvattnet förorenas. För att ny bebyggelse ska kunna komma till stånd krävs en lösning. En pågående utredning om vatten och avloppsförsörjning och arbete med framtagande av en VA-strategi kommer att belysa frågan närmare.

Viljeinriktning

- Kommunen ska ha en aktuell vatten- och avloppsstrategi, dagvattenpolicy samt en vatten- och avloppsplan.

Energiförsörjning

Enligt Lagen om kommunal energiplanering (1977:439) ska varje kommun ha en aktuell plan för tillförsel, distribution och användning av energi. En kommun kan på flera sätt styra tillförsel, distribution och användning av energi. Kommunen kan agera utifrån sina roller som offentlig aktör, informatör, fastighetsägare, arbetsgivare eller som ägare till ett energibolag. Ett sätt att strategiskt påverka utvecklingen är att göra upp en energiplan. Kommunen har en energiplan från 2011 som behöver uppdateras.

Viljeinriktning

- Kommunen ska ha en aktuell energiplan.

Fjärrvärme

Fjärrvärmeverket i Vadstena drog i gång sin verksamhet 2001. Av bränslet utgörs 98% av flis, resterande av olja. Sedan dess har konverteringar skett till fjärrvärme i befintligt bostadsbestånd.

Solenergi

De ekonomiska möjligheterna har på senare tid förbättrats beträffande utnyttjande av solenergi för produktion av elkraft och uppvärmning. Solpaneler, dvs. solfångare för produktion av varmvatten och solceller för elproduktion, monteras för närvarande oftast på tak och på fasader, vilket får konsekvenser för byggnadernas utseende med större eller mindre påverkan på bebyggelsemiljön. I dagsläget behandlas varje ärende utifrån sina särskilda förutsättningar och på grundval av det allmänna regelverket för planering och byggande. På Nässjahalvön pågår en etablering av en solpark.

Viljeinriktning

- Kommunen ska varsamt främja solcellsutbyggnad både på tak och på mark. I första hand på mark eller platser som inte är lämpliga för annan verksamhet eller värdefulla ur ett kulturmiljöperspektiv.

Vindkraft

Utbyggnad av vindkraft prövas med hänsyn till landskapsbilden, bebyggelse och avvägning mot olika riksintressen.

Viljeinriktning

- Vindkraftverk bör inte placeras längs infartsvägarna och i Vadstenaviken för att inte konkurrera med stadens silhuett. Ett skyddsavstånd på tusen meter från bebyggelsen har bedömts vara rimligt med tanke på hänsyn till boendemiljö och eventuell utbyggnad av staden. Minst detta avstånd bör avsättas även med hänsyn till riksintresset för kulturmiljö.
- Både Tåkern och Omberg är av riksintresse för friluftslivet men också för kulturmiljön och naturvården och bör inte bebyggas med vindkraftverk.
- Befintliga vindkraftverken ska kunna ersättas med nya vindkraftverk på motsvarande platser som dagens.

Avfallshantering och återvinning

Avfallshanteringen sker i samarbete med Motala kommun. Hushållsavfall samlas in av kommunens entreprenör och transporteras till förbränning i Linköping. Sortering av hushållskompost infördes 2012 för att kunna röta avfallet och utvinna biogas lokalt. Grovsopor och farligt avfall tas om hand på någon av anläggningarna i Vadstena, Borensberg eller Motala där sorterade sopor återvinns. I Vadstena öppnade en ny återvinningscentral under 2010.

VADSTENA
KOMMUN

Dagvatten

Dagvatten är det vatten som samlas upp från hårdgjorda ytor (till exempel asfaltsytor, tak och gator) vid nederbörd och snösmältning. I de flesta fall leds dagvattnet bort via dagvattennätet ut i närmaste vattendrag. Någon rening av dagvattnet görs inte i reningsverket beroende på att nederbörden ofta kommer i sådana stora mängder och under kort tid att kapaciteten för reningsverken inte räcker till.

Ofta är dagvattnet relativt rent beroende på vilken yta det kommer ifrån. Från trafikytor kommer till exempel föroreningar från avgaser, oljor och däckslitage. Ett annat utsläpp uppstår vid tvätt av bil på gatan, parkeringsplatsen eller på gården. Tvättvattnet rinner ner i dagvattenbrunnar och går då orenat ut till Vättern. Smutsvattnet innehåller föroreningar som metaller, oljerester och kemikalier från bilvårdsmedel med mera, vilka är skadliga både för människan och för miljön.

För att minimera utsläppen i våra recipienter (Vättern i Vadstenas fall) så går det att på olika sätt arbeta för att rena dagvattnet innan det når dit. Genom att i så stor utsträckning som möjligt leda ut vattnet på gräs- och planteringsytor, i dammar, diken, våtmarker med mera kan vattnet tas om hand på platsen i stället för att orenat belasta Vättern. Ett kreativt omhändertagande av dagvattnet i staden kan inte bara avlasta dagvattennätet utan även tillföra mervärde till stadsmiljön med till exempel vattenspeglar och gröna tak.

Vadstena har i dagsläget två fördröjningsmagasin för att minska belastningen i ledningsnätet vid kraftiga regn. Fördröjningsmagasinen är dock inte utformade för att rena vattnet annat än sedimentera slam. Vid framtida nybyggnation måste dagvattnet i största möjliga mån tas om hand lokalt.

Begravningsplats

I kommunen finns det flertalet begravningsplatser i anslutning till kyrkor och kapell. Störst är den nya kyrkogården i Vadstena stad.

Elektronisk kommunikation

Lagen om elektronisk kommunikation, som trädde i kraft 2022, ersatte den tidigare lagen från 2003. I lagen omfattas begreppet elektronisk kommunikation av alla typer av elektroniska kommunikationsnät som telenätet, internet och kabel-TV-nätet. Lagen innebär att det finns en enhetlig och teknikneutral lagstiftning för all elektronisk kommunikation, oberoende av plattform. Den fortsatta digitala utvecklingen kommer att kräva satsningar på superdatorer, snabb uppkoppling och molntjänster, men minst lika viktigt är kompetenta medborgare som kan utnyttja möjligheterna. Det handlar om att ha en fungerande vardag och är i grunden en demokrati och rättighetsfråga i vårt moderna samhälle.

Bredband

Att hela Sverige ska ha tillgång till snabbt bredband senast år 2025 är målet i regeringens bredbandsstrategi från 2016. För att nå detta mål krävs stora insatser, både från privata och offentliga aktörer. Tillgången till bredband har förbättrats på

landsbygden och är nu i stort utbyggd. Möjligheten till hög överföringshastighet och kapacitet är en förutsättning för god tillväxt, konkurrenskraft och innovationsförmåga.

Det bidrar till ett hållbart samhälle och är grundläggande för de tre övergripande begreppen globalisering, urbanisering och digitalisering. Alla hushåll och företag bör ha goda möjligheter att använda sig av digitala samhällstjänster och service. Nya möjligheter ställer också krav på att kommunikationen blir säker och robust.

Kommunen har en viktig roll för att bredbandsmålen ska uppnås, vilket även den nationella bredbandstrategin understryker. Vadstena kommun äger idag ett stadsnät. Stadsnätet är en viktig tillgång för att nå målen. Det är av stor vikt för kommunen att kommuninvånarna har tillgång till robust bredband med hög kapacitet och det är därför är det viktigt att kommunen bidrar med att kommunicera nyttan och vikten av att ansluta sig till nätet. Kommunen har ett ägandeansvar för fortsatt drift och support av det passiva nätet.

Internationella, nationella och regionala mål

Regionen, länsstyrelsen och kommunerna har ett gemensamt ansvar i att arbeta mot att så många som möjligt får tillgång till en hög överföringshastighet och kapacitet. Samtliga aktörer ska samverka för att nå de mål som satts upp.

Internationella mål

I en detaljerad plan har EU-kommissionen satt upp mål för ett fullt digitaliserat Europa år 2030. För år 2030 är visionen bland annat att:

- Uppkoppling i minst en gigabit finns för alla, 5G överallt.
- Minst 80 procent av befolkningen har grundläggande digital kompetens.
- 100 procent av offentliga nyckeltjänster kan göras på nätet och alla har tillgång till sin digitala sjukvårdjournal.

Nationella mål

Att Sverige ska vara helt uppkopplat 2025 är ett mål som regeringen antog 2016 i en bredbandsstrategi för Sverige. I strategin anges tre mål vilka presenteras nedan:

- År 2020 bör 95 procent av alla hushåll och företag ha tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s
- År 2023 bör hela Sverige ha tillgång till stabila mobila tjänster av god kvalitet.
- År 2025 bör hela Sverige ha tillgång till snabbt bredband

Regionala mål

I början av år 2018 beslutade Region Östergötland om att ta fram en ny regional bredbandsstrategi, Bredbandsstrategi för Östergötland 2018-2025. Strategin föreslår tre mål för den regionala bredbandstillgången. Målen är i stort de samma som de som togs fram nationellt. Skillnaden är att slutmålet år 2025 är formulerat som ett ska mål. De regionala målen presenteras nedan:

- År 2020 bör 95 procent av alla hushåll och företag ha tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s

- År 2023 bör hela Östergötland ha tillgång till stabila mobila tjänster av god kvalitet
- År 2025 ska hela Östergötland ha tillgång till snabbt bredband

Uppkoppling

- Kommunen har en viktig roll för att bredbandsmålen ska uppnås, vilket även den nationella bredbandsstrategin understryker
- Vadstena kommun äger idag ett kommunteckande fibernät (Stadsnät). Stadsnätet är en viktig tillgång för att nå målen
- Nyttan av tillgång till robust bredband med hög kapacitet kommer öka, och även den strategiska nyttan av en kommunal rådighet över fiberinfrastrukturen har aktualiserats på 2020-talet

Utifrån detta är det viktigt att kommunen aktivt arbetar med fiberutbyggnad och anpassningar och tar ett aktivt ägandeansvar för fortsatt drift och support av det passiva nätet.

Transportsystem

Vadstena kommun har inom sina gränser inga vägar eller järnvägar utpekade som riksintresse.

Regler för byggande vid allmän väg

- Enligt väglagen får man inte utan Trafikverkets tillstånd ansluta enskild väg eller annan utfart till allmän väg.
- Inom ett avstånd på 50 meter från allmän väg får man inte sätta upp skyltar utan Länsstyrelsens tillstånd.
- Inom ett avstånd på 12 meter från allmän väg och i området kring vägkorsningar får man inte uppföra byggnader, utföra anläggningar eller vidta åtgärder som kan försämra trafiksäkerheten utan Länsstyrelsens tillstånd.

Ovanstående bestämmelser gäller endast där det inte finns detaljplan. Tillstånd behövs inte för åtgärd som kräver bygglov.

Försvarmaktens intressen

Riksintresse för totalförsvaret regleras i miljöbalken 3 kap 9 §. Försvarmakten är den myndighet som anger riksintressen. Samtliga riksintressen för totalförsvarets militära del som inte omfattas av sekretess redovisas öppet i Försvarmaktens riksintressekatalog, varför de kan redovisas i en översiktsplan. Avvägningen mellan olika riksintresseanspråk och intressen görs vid prövning av respektive ärende, i majoritet av fallen görs denna avvägning av Länsstyrelsen.

Riksintresse för totalförsvaret

Totalförsvaret är sådan verksamhet som behövs för att förbereda Sverige för krig (1 § lag (1992:1403) om totalförsvaret och höjd beredskap). Det övergripande målet med totalförsvaret är att ha förmåga att försvara Sverige mot ett väpnat angrepp och värna vår säkerhet, frihet, självständighet och handlingsfrihet.

VADSTENA
KOMMUN

För att kunna upprätthålla och utveckla ett militärt försvar enligt de uppgifter och uppdrag som är givna av riksdag och regering behöver förutsättningar att bedriva verksamhet för myndigheterna inom totalförsvarets militära del säkerställas både på kort och på lång sikt.

När det gäller mark- och vattenområden kan detta gälla bland annat övnings- och skjutfält, flyg och marina övningsområden, flygbaser, flygflottiljer och marina baser. Dessa områden bidrar till att säkerställa möjligheterna för övning och utbildning av förmågan till väpnad strid. Det kan även gälla områden som behövs och kan även ha betydelse för Försvarsmaktens operativa förmåga och den försvarsplanering som myndigheten bedriver. Vidare behöver möjligheter att nyttja bland annat anläggningar och tekniska system säkerställas, vilka är förutsättningsskapande för den operativa förmågan och en grundläggande resurs för försvarsverksamheten. Utöver detta behövs även testplatser där forskning och utveckling kan bedrivas.

Viljeinriktning

Vadstena kommun anser att skjutningarna i Vättern inte får påverka vattenkvaliteten och andra värden som sjön och dess stränder innehåller.

Påverkansområden

I de flesta fall medför den verksamhet som bedrivs inom ett riksintresse eller område av betydelse en omgivningspåverkan som sträcker sig utanför gränsen för riksintresseområdet. Det kan vara till exempel skjut-, spräng-, hamn-, flygverksamhet, radar, sensorer och kommunikationsanläggningar.

Ett påverkansområde definieras enligt Boverket (ref. PM, dnr. 3190/2014) som ett område utanför ett riksintresseområde där åtgärder kan leda till en påtaglig skada på riksintresset.

Påverkansområden benämndes tidigare influensområden. Nedan redogörs för de olika typerna av påverkansområden som kan tillhöra ett riksintresse eller område av betydelse för totalförsvarets militära del.

Påverkansområde för buller eller annan risk

Påverkansområde för buller eller annan risk är ett område vars utbredning kan sträcka sig utanför det geografiska område som utgör själva riksintresset eller området av betydelse för totalförsvarets militära del. Inom detta påverkansområde kan den verksamhet som bedrivs inom riksintresset eller området av betydelse påverka omgivningen, genom exempelvis buller eller andra risker.

Inom Vadstena kommun finns ett utpekat område av denna typ som omfattar den av vattenytan vid kommunens västra gräns mot Karlsborg. Det utpekade området visualiseras i karta med en rosafärgad yta utan synlig kontur.

Påverkansområde övrigt

Ett påverkansområde övrigt är ett område kring ett riksintresse eller område av betydelse för totalförsvarets militära del. Uppgifter om den exakta lokaliseringen av riksintresset eller området av betydelse samt uppgifter om vilken verksamhet som

VADSTENA
KOMMUN

bedrivs där omfattas av sekretess enligt 15 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Själva påverkansområdet omfattas inte av sekretess.

Områden av denna typ förekommer inte i Vadstena kommun.

Påverkansområde civil flygplats

Några påverkansområden av denna typ finns inte inom Vadstena kommun.

Påverkansområde väderradar

Några påverkansområden av denna typ finns inte inom Vadstena kommun. Observera dock att etablering av vindkraftverk kan beröras av områden med särskilt behov av hinderfrihet samt av stoppområden för höga objekt.

Stoppområde för höga objekt

Ett stoppområde för höga objekt är ett påverkansområde kring en flygplats som utgör riksintresse för totalförsvarets militära del. Inom stoppområde för höga objekt riskerar vindkraftverk och andra höga objekt att medföra påtaglig skada på riksintresset, då sådana påverkar möjligheterna till säkra start- och landningar för den flygande verksamheten.

Som höga objekt betraktas till exempel vindkraftverk, telemaster, byggnader, högre än 20 meter utanför sammanhållen bebyggelse alternativt högre än 45 meter inom sammanhållen bebyggelse (enligt Luftfartsverkets definition, inom gula områden i Lantmäteriets översiktskarta; 1:250 000).

Stora delar av Vadstena kommun omfattas av stoppområde för höga objekt. Det handlar om nästan all vattenyta förutom den västra halvan av Tåkern samt den östra delen av markytan inom kommunens gränser, inklusive Vadstena stad. De två utpekade områdena visualiseras i karta med en ljus rosafärgad yta med heldragen rosa kontur.

Område med särskilt behov av hinderfrihet

Område med särskilt behov av hinderfrihet tillhör alltid ett eller flera skjut- eller övningsfält av riksintresse eller område av betydelse för totalförsvarets militära del. Området anger en yta inom vilken det föreligger ett särskilt behov av att säkerställa hinderfrihet i anslutning till riksintresset eller området av betydelse. Tillkommande höga objekt inom dessa områden riskerar att medföra påtaglig skada på riksintresset.

Inom Vadstena kommun är det enbart Vättern (vattenytan) som omfattas av område med särskilt behov av hinderfrihet. Det utpekade området visualiseras i karta med en grönstreckad yta.

MSA-område

Ett MSA-område är ett påverkansområde kring en flygplats som utgör riksintresse för totalförsvarets militära del. Militär definition av MSA avser ”Minimum Safe Altitude”. MSA anger den minimihöjd kring en militär flygplats inom vilken det är säkert att genomföra in- och utflygningar. MSA syftar till att säkerställa möjligheten att genomföra visuell inflygning till en flygplats.

VADSTENA
KOMMUN

Två MSA-områden sträcker sig inom gränserna för Vadstena kommun och omfattar all kommunyta. Dessa är Karlsborgsområdet och Linköping/Malmens flottflygplats och visualiseras på kartan med blå cirklar utan fyllning.

Stoppområde för vindkraftverk

Några påverkansområden av denna typ finns inte inom Vadstena kommun. Observera dock att etablering av vindkraftverk kan beröras av områden med särskilt behov av hinderfrihet samt av stoppområden för höga objekt.

Miljö, hälsa och säkerhet

Miljö- och riskfaktorer ska hanteras så att miljön i så stor utsträckning som möjligt inte tar skada eller att risken för att människor utsätts för skada eller olägenhet minimeras.

Genom detaljplanering, bygglovsgivning och andra tillståndsärenden är det kommunens roll att se till att omgivningspåverkan blir så liten som möjligt vid nyetablering. Det innebär generellt att det som nyetableras, exempelvis verksamheter eller bostäder, ska vidta åtgärder så att befintlig bebyggelse och verksamheter inte lider skada av nyetableringen.

Viljeinriktning

Miljö-hälsa- och riskfaktorer ska hanteras så att miljön i möjligaste mån inte tar skada, att risken för att människor utsätts för skada eller olägenhet minimeras och att samhällets olika nyttor och störningar hanteras.

Miljökvalitetsnormer

Miljökvalitetsnormer ska förebygga eller åtgärda miljöproblem. De ska bidra till att Sverige uppnår miljökvalitetsmålen eller genomför direktiv inom EU.

Normerna kan fastställas av regeringen eller av regeringen utsedd myndighet. Det finns i dag normer för utomhusluft, vattenförekomster, fisk- och musselvatten samt omgivningsbuller.

Buller

Sedan 1 juli 2017 gäller en förordning till miljöbalken med bestämmelser om riktvärden för buller utomhus vid bostadsbyggnader från spårtrafik och vägar. Förordningen ska tillämpas vid planläggning samt ärenden om förhandsbesked och bygglov utanför detaljplan. Enligt förordningen bör buller från spårtrafik och vägar inte överskrida 60 dB(A) ekvivalent ljudnivå vid en bostadsbyggnads fasad, och 55 dB(A) ekvivalent ljudnivå samt 70 dB(A) maximal ljudnivå vid en uteplats om en sådan ska anordnas i anslutning till byggnaden. Detta kan medföra att en del områden som föreslås för bostadsbebyggelse i översiktsplanen måste förses med bullerskydd alternativt få en lägre exploateringsnivå för att klara nivån. De planerade utvecklingsområdena beräknas generera en gradvis trafikökning på förbifarten.

I kommande planering genomförs bullerstudier för att undersöka bland annat byggnaders placering gentemot bullernivåerna.

Viljeinriktning

- Bullernivåer ska beaktas tidigt i planeringen.
- Kommunen ska verka för att samla störande verksamheter till närliggande placeringar.

Luft

Inga förslag i översiktsplanen innebär att någon av de miljökvalitetsnormer som gäller luftkvaliteten riskerar att överskridas. Men att luftkvaliteten ska beaktas i den fortsatta planeringen.

Vatten

Miljökvalitetsnorm för grundvatten finns för sju områden i kommunen med varierande status. Se även Miljömål nr 9.

Miljökvalitetsnorm för ytvatten finns för Vättern, Tåkern, Mjölnaån och tillflöde till Skenaån. Vättern har redan i dag god status. Mjölnaån har dålig status och Tåkern och Skenaån måttlig status. För att uppnå god status krävs insatser för att minska utläckage av näringsämnen främst från åkermarken. Det är angeläget att man inom jordbruksnäringen arbetar med vattenkvalitetsfrågor för att god ekologisk status ska uppnås. Även vägtrafiken påverkar vattenkvaliteten negativt.

Kommunen arbetar med att ta fram en vattentjänstplan som ämnar bidra med lösningar för kommunal hantering av vatten och avlopp.

Viljeinriktning

- Nybyggnation bör ske där risken är låg att vattenintrång sker.
- De sjöar och vattendrag som inte uppnått god status ska kommunen aktivt arbeta med förbättringsåtgärder och bevarande av de med god status.

Miljöfarlig verksamhet och förorenad mark

Planen medger etablering av industritomter för ”mer störande verksamheter” vid södra Gubbetorp, till exempel tankstation. Området ligger nära Vättern och Gubbebäcken vilket medför risk för att eventuella föroreningar kan nå Vättern och påverka naturmiljön. Tillkommande bebyggelse kan också vara störande på landskapsbilden (siktlinjer i åkerlandskapet, in mot Vadstena och ut över Vättern). Läget utanför stadskärnan är dock bra eftersom transporter till och från området inte behöver köra in i Vadstena centrum. Vid etablering av projekt ska en miljöprövning genomföras. Krav måste också ställas på placering och utseende på tillkommande byggnader så att störningar på landskapsbilden minimeras.

Översiktsplanen föreslår utbyggnad av verksamheter och bostäder på Kung Starby och på Kronoängen. Inom dessa områden finns förorenad mark. Vidare utredning krävs för områdena.

Miljöfarlig verksamhet delas in i olika typer av anläggningar. A, B eller C-anläggning med olika påverkan på miljön.

Viljeinriktning

- Kommunen ska beakta förorenade områden och farliga verksamheters skyddsavstånd tidigt i planeringen.
- Hänsyn ska tas till en ökad risk för översvämningar i ett framtida klimat, vilket kan göra föroreningarna mer lätttrörliga.

Radon

”Människors hälsa och den biologiska mångfalden ska skyddas mot skadliga effekter av strålning i den yttre miljön.”

Strålning omfattar radioaktiv och elektromagnetisk strålning. Kommunen kan inte styra över det som påverkar strålmiljön med undantag för radon i bostäder. Strålning i form av solens UV-strålning till exempel. I vissa delar av kommunen består berggrunden av alunskiffer och i dessa områden finns en förhöjd risk för radon. I översiktsplanen föreslås ny bostadsbebyggelse (Rogslösa och Skedet) och fritidshusbebyggelse (Nässja) inom högriskområde för radon. I dessa områden måste mer noggranna undersökningar genomföras innan bebyggelse kan tillåtas.

Viljeinriktning

- Risken för radon ska beaktas tidigt i planeringen med beräkningar.

Skredrisk

Skred riskerar att uppstå vid slänter ner mot vattenförekomster med jordarter som innehåller silt eller lera. I Vadstena kommun, som topografiskt är relativt flack, bör risken för skred vara ganska liten. Störst risk finns längs Mjölnaån där erosion och översvämningar påverkar jordens stabilitet och lokala, små skred kan uppstå. Rasrisken är också liten men förekommer på Omberg. De branta klipporna ner mot Vättern utsätts för frostsprängningar och erosion som påverkar bergets hållfasthet. Ingen bebyggelse påverkas men däremot finns en risk för personskador eftersom platsen är ett välbesökt rekreationsområde.

Ingen stabilitetskartering har utförts i Vadstena kommun.

Viljeinriktning

- Risken för skred ska beaktas tidigt i planeringen med beräkningar.

Översvämning

Det förekommer översvämningssrisker runt om på platser i kommunen. Platserna går att se i skyfallskarteringen.

Viljeinriktning

- Vid exploatering ska platsen undersökas utifrån översvämningssrisken för att minimera framtida skador på byggnader.

VADSTENA
KOMMUN

Värmebölja

Vadstena kommun har en majoritet av öppet slättlandskap och en stad. Den tätbebyggda innerstaden i Vadstena stad kan få problem med värmeböljor eftersom platsen har stora hårdtäckta ytor.

Viljeinriktning

- Risken för värmeböljor ska beaktas tidigt i planeringen.
- Grönska och skugga från bland annat ska ses som viktiga verktyg för att minska risken för värmestress i samband med värmeböljor.

VADSTENA
KOMMUN

Genomförande

Översiktsplanen är ett dokument som anger de översiktliga dragen för hur kommunen ska nå den målbild och den utveckling som önskas. Översiktsplanen är knuten till lagstiftning (främst Plan- och bygglagen, PBL och Miljöbalken, MB). Översiktsplanen är inte juridiskt bindande utan vägledande. Den får sin styrverkan genom den omfattande demokratiska processen för att ta fram den och genom det politiska beslutet om antagande som sker i kommunfullmäktige. Översiktsplanen blir därmed kommunens allra viktigaste styrdokument i strategiska frågor som gäller framtida användning av mark och vatten.

Översiktsplanen möjliggör en viss utveckling som anses lämplig i det långa perspektivet men mycket av det som anges kräver mer detaljerad utredning för att se om det är möjligt att genomföra. De områden som pekas ut för en särskild användning i översiktsplanen behöver därmed ofta en fortsatt prövningsprocess med fördjupningar, utredningar, detaljplanering och projektering för att säkerställa lämpligheten för användningen.

För att översiktsplanens mål och visioner ska kunna bli verklighet krävs i de flesta fall ekonomiska satsningar från kommunens sida, ofta i samverkan med andra aktörer. Prioriteringar blir nödvändiga över tid. I frågor där ansvaret för genomförandet ligger utanför kommunens rådighet ger översiktsplanen ändå stöd för en aktiv medverkan i olika processer.

Bostäder

Översiktsplanen är tänkt att möjliggöra för cirka 1000 nya bostäder i hela Vadstena kommun till år 2040. Det innebär en utbyggnadstakt på cirka 60-70 nya bostäder i genomsnitt per år. För att uppnå målet behöver nya bostadsområden planläggas och byggas. Nya områden som kan komma att prövas i detaljplaner finns markerade i det kartmaterial som ingår i översiktsplanen. Det finns även befintliga byggrätter för bostäder som ännu är obebyggda. De sociala aspekterna av bostadsförsörjning ska beaktas, denna fråga måste vara levande och aktivt hanteras i de fortsatta processerna såsom planläggning och marktilldelning. Kommunen ska ha aktuell kunskap om rådande förhållanden för bostadsförsörjning och kommunens bostadsförsörjningsprogram ger ett mer detaljerat stöd och djupare resonemang kring detta arbete. Bostadsmarknaden ska även ses i ett regionalt perspektiv. Kommunen deltar aktivt i relevanta forum för bostadsmarknads- och bostadsförsörjningsfrågor. Kommunen bedömer att det har pekats ut ett överskott av mark för de uppsatta målen, vilket bör kunna hantera bortfall av mark i processerna och ge den valfrihet och framtida anpassning som behövs.

Verksamheter

Den mängd mark som behövs för framtida verksamheter är svår att bedöma. Olika verksamheter behöver olika mängd mark. Kommunen har i översiktsplanens plankarta pekat ut mark som kan anses lämplig för verksamheter, både störande och ej störande som skulle kunna blandas med exempelvis bostäder. Kommunen bedömer att det har

pekats ut ett överskott av mark för de uppsatta målen, vilket bör hantera bortfall av mark i processerna och ge den valfrihet och framtida anpassning som behövs.

Teknisk försörjning och samhällsviktiga funktioner

Kommunen behöver ha en kontinuerlig strategisk fysisk planering inom det övergripande ansvaret för utvecklingen av vatten- och avloppsförsörjningen. Ett led i detta är bland annat att en Vattenförsörjningsplan arbetas fram.

Översiktsplanen anger utveckling av landsbygden och med det tillkommer fler privata anläggningar eller gemensamhetsanläggningar för vatten och avlopp. Utbyggnaden ger en ökad miljöpåverkan och i vattentjänstplanen ska kommunen även ta ställning till om fler områden ska anslutas till det allmänna VA-ledningsnätet vilket i sin tur innebär att utsläppen till sjöar och vattendrag kan minska.

Men även där det inte ska byggas ut vatten- och avloppsnät går det genom att välja ny teknik på privata avloppslösningar begränsa påverkan av utsläppen till vattenförekomster från dessa områden.

Resurser

För att kunna genomföra de projekt som översiktsplanen anger behöver kommunen ha resurser både vad avser ekonomi och nödvändiga kompetenser. De ekonomiska medlen för investeringar beslutas av kommunstyrelsen/kommunfullmäktige. Den strategiska planeringen följs av detaljplanering, projektering, projektledning, anläggning och förvaltning. Det är viktigt att korrekt bemanning finns i hela processen för att nå beslutad utvecklingstakt.

Det är viktigt att utbyggnaden av projekt samordnas och prioriteras övergripande med andra infrastrukturprojekt, såsom utbyggnaden av kommunalt VA, fiberutbyggnad, fjärrvärme, gång- och cykelvägar och liknande och annan kommunal service såsom, förskolor, äldreboenden med mera.

Markägande och kommunal markpolitik

Markägaren har en central roll för genomförandet av översiktsplanen. Det är genom markägarens initiativ som en utbyggnad kan förverkligas. Där kommunen är markägare finns större möjlighet för kommunen att styra processen avseende utbyggnadstakt och innehåll. För att driva på utvecklingen kan kommunen göra strategiska markförvärv. Kommunen ser samtidigt positivt på privata initiativ på exploateringar.

Kommunen bör ha tillgång till en markreserv för framtida exploateringsprojekt. Det är även fördelaktigt för kommunen att äga mark som kan användas för markbyten vid strategiska förvärv.

Exploaterings förutsättningar

Utbyggnadstakten styrs till stor del av byggherrens marknadsmässiga förutsättningar, såsom till exempel behovet och efterfrågan av bostäder, betalningsvilja hos köpare, räntor, kostnader för material och arbetskraft, tillgång till byggbar mark och

VADSTENA
KOMMUN

markpriser, politiska beslut inom byggsektorn, den allmänna konjunkturen i stort med mera. Kommunens uppgift är att erbjuda byggbar mark och erforderlig planberedskap för att uppfylla tillväxtmålen. Ofta behöver olika planarbeten och projekt prioriteras gentemot varandra.

Viljeinriktning

- Översiktsplanen ska vara väl förankrad hos kommunens förtroendevalda och inom förvaltningarna.
- Översiktsplanen ska användas som ett strategiskt verktyg för att uppnå den önskade hållbara och positiva samhällsutvecklingen.
- Översiktsplanen ska belysa vilka investeringsbehov som planen kan ge upphov till.
- Fortsatt arbete med översiktlig planering, uppdatering och framtagande av viktiga strategiska dokument ska genomföras för att uppfylla översiktsplanens intentioner. Exempel på strategiska dokument som är prioriterade att ta fram eller uppdatera är klimatanpassningsplan, vattentjänstplan, avfallsplan, naturvårdsprogram, energiplan och trafikplan.